

Vejby-Tibirke Selskabet Årbog 2022

Foto forsiden: Jens-Erik Søholt Hammerum, akvarel af lokalt fiskerhus.
 Bagsiden: Bager M. C. Rosendahl og frue Christine, med sønnen Edmund, i gig på vej til
 Tofte Mølle, 1921. Foto: Gribskov Arkiv.

ISBN NR.978-87-88319-51-4 - EAN NR. 9788788319514

Vejby-Tibirke Selskabet Årbog 2022

Vejby-Tibirke Selskabet

Årbog 2022

Vejby-Tibirke Selskabet

Vejby-Tibirke Selskabet - et lokal- og kulturhistorisk selskab - har som formål at bevare kendskabet til Vejby-Tibirkeegnens særpræg og indsamle kunst, litteratur og mediekunst, der er skabt af personer med tilknytning til egnen.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landliggere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål.

Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Tilmelding via hjemmesiden: vtselskabet.dk eller mail: friis.laebo@mail.dk.

Redaktion: Chr. Friis, Søren Thilst Grande, Eva Müller og Anett Wingaard

Grafisk tilrettelægning: Karen Myron Jeppesen

Tryk: Kallow Graphic A/S

Oplag: 900

Udgivet af Vejby-Tibirke Selskabet 2022

© Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

ISBN NR. 978-87-88319-51-4

EAN NR. 9788788319514

Indhold

Forord

Af Chr. Friis 7

Møller der er – og møller der var

Af Jørgen Carl 8 - 20

Historien om Tågerup Møllegård

Af Jørgen Carl 21 - 30

En kongelig busk bliver 100 år

Af Lars Windfeld-Høeberg 31 - 36

En farveglad fabulant

- en tisvildemaler har forladt os

Af Søren Thilst Grande 37 - 45

Tisvildeleje -Tidsbilleder -Tisvilde Badehotel

Af Hans Cornelius 47 - 58

Kærlighedens veje og vildveje i Tisvilde

Af Chr. Friis 59 - 66

Troldeskoven – et levn vigtig at bevare

Af Søren Thilst Grande 67 - 75

Mine yndlingssteder i Hegnet

Af Søren Thilst Grande 76 - 86

Kapel i Tisvilde - med kig til Kattegat!

Af Eva Müller 87 - 94

Vild natur i Gribskov

Af Anett Wiingaard 95 - 102

En tenor i lejet - om Thomas Peter Koppel

Af Anett Wiingaard 103 - 113

Olaf Gynt (1909-1973)

Af Chr. Friis 114 - 115

Min sorgløse barn- og ungdom i Rågeleje i 60/70'erne

Af Lars Gardan 116 - 123

Gemte og glemte stier i Tisvilde

Af Birte Forsell 124 - 130

Kunstgaver til Vejby-Tibirke Selskabet i 2021..... 131 - 135

Vejby-Tibirke Selskabet

Bestyrelse og adresser 136

Forord

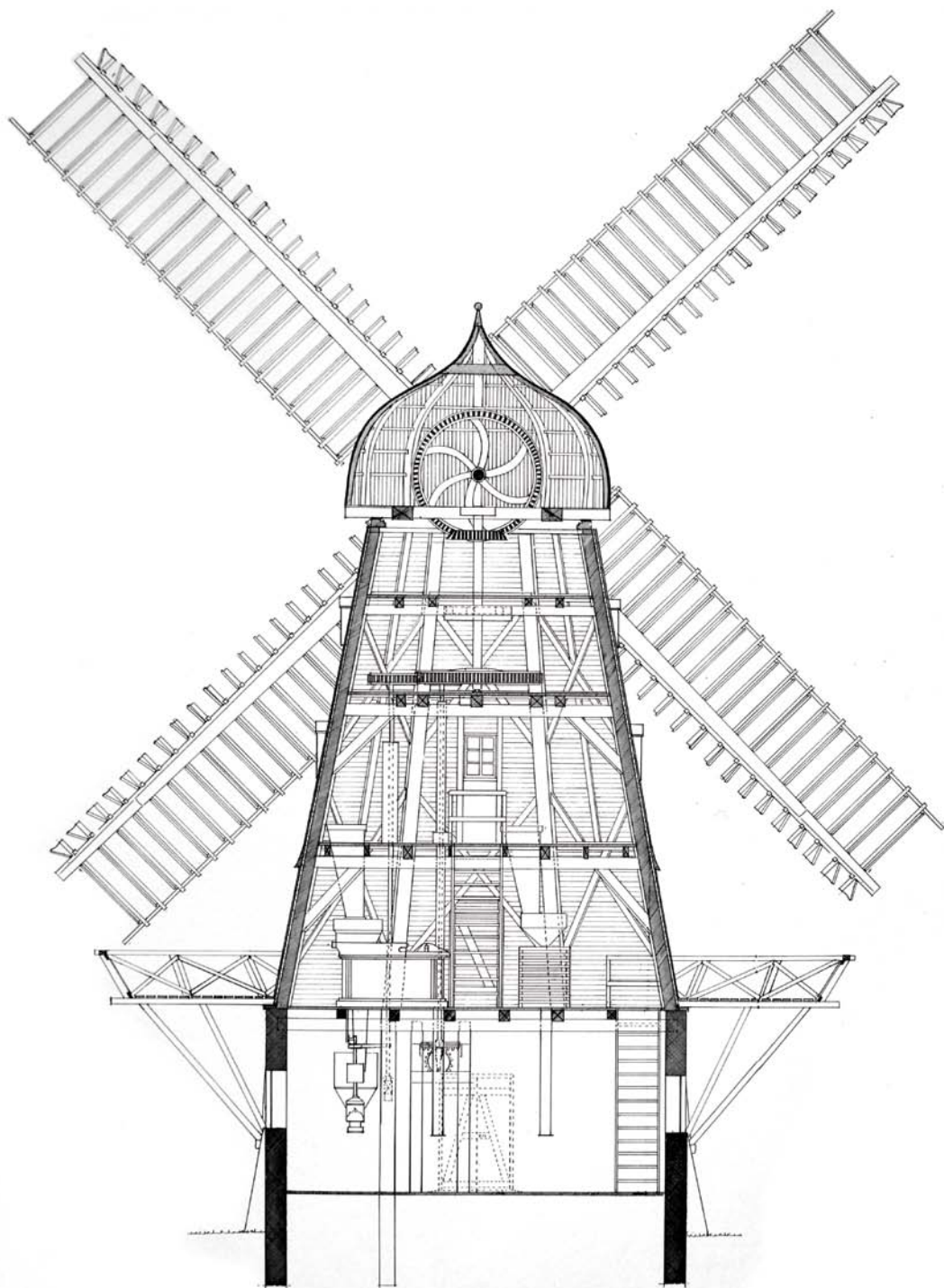
Så lykkedes det endnu en gang at få skabt en årbog. Det er absolut ikke et one-man-værk at få den til at se dagens lys. I år har 9 nulevende mennesker bidraget med en eller flere artikler og illustrationer. Ud over redaktionsmedlemmerne er det Jørgen Carl, Hans Cornelius, Lars Gardan, Lars Windfeld-Høeberg og Birte Forsell, som Selskabet kan takke for gode bidrag til Årbog 2022.

Også digteren Olaf Gynt har med sit finurlige digt om Tisvildekatten bidraget til at portrættere vores område. Han er dog for længst draget op til sit Elysium, så vi må nøjes med at sende ham en venlig tanke. Men bag de mange tekster og illustrationer fra bidragsydernes side står der igen en

række andre mennesker, der har hjulpet til med at få det hele til at have tilstrækkelig tyngde og kvalitet på såvel indholds- som illustrationssiden. Hver af tekstbidragsyderne bør takke de mange folk, der har hjulpet til undervejs.

En særlig tak skal der lyde til vores layouter, Karen Myron Jeppesen, der omkring 1. marts 2022 modtog et usb-stik med 14 artikler og et næsten uoverskueligt antal illustrationer. Det lykkedes igen for Karen at få styr på det hele, så vi igen kan læne os tilbage i sofaen eller drømmesengen i løbet af 2022 og udvide kendskabet til vores dejlige og mangesidede område.

Chr. Friis, formand for V-T S

Møller der er – og møller der var

Af Jørgen Carl

I menneskehedens historie kan vi vanskeligt forestille os noget af afgørende betydning for vores daglige liv, der er kommet tidligere ind end det at male korn:

”Fra det Øjeblik Stenaldermandens primitive Mand for første Gang skulle underkaste sine Fødemidler en Behandling, blev Spørgsmaalet om Knusning af Nøddekernel, Plantefrø og Agern aktuelt, og det laa da lige til at lægge det haarde Frø paa en flad Sten og banke dem med en anden, mindre Sten. Her har vi Grundprincippet i Mølleriet ...” (Meyn, I, 7).

Egentligt mølleri var der oprindeligt ikke tale om, og udviklingen har strakt sig over århundreder eller mere, inden ’erhvervet’ lærte at udnytte de naturligt forekommende energiressourcer. I begyndelsen vand, senere vind.

To slags vindmøller kom til at dominere. Tidligst stubmøllen, der i Danmark var den dominerende type i 1600- og 1700-tallet. Stubmøllen er en mølle af træ stående på en fast fod (en stub), støttet på tre eller fire skråstivere. Det er hele møllen undtagen stubben, der drejes op mod vinden. Fra sidst

i 1700-tallet vandt den hollandske mølle indpas. I den hollandske type er selve møllekroppen ubevægelig, og vingerne er monteret på den bevægelige møllehat. Møllerne kan være murede eller af træ.

Mølleriet var i århundreder et stærkt reguleret erhverv, der gav enkelte mølleejere monopol på mølledrift inden for et bestemt geografisk område. Men erhvervet blev givet helt fri fra 1. januar 1862. Det er forklaringen på det udbredte møllebyggeri i 1860’erne, vi også ser i vores del af Nordsjælland. Liberaliseringen betød dog samtidig, at man på større gårde efterhånden etablerede egne møller, og med den senere udbredte motorisering og elektrificering gik det selvstændige erhverv kort inde i 1900-tallet mod sit endeligt.

I lighed med middelalderkirkerne er de gamle vindmøller synlige monumenter i landskabet. Begge bygninger er højt beliggende, gerne placeret på en bakketop. Bakker har vi nok af i Vejby og Tibirke sogne, men ikke længere nogen mølle bevaret, så vi må en smule i den geografiske periferi for at finde stadig eksisterende lokale møller.

Heldigvis skal vi ikke langt, før der er bid.

Tr. Ramløse mølle, opmåling og snittegning af ark. Karen Myron Jeppesen.

En smuk skulptur i det nordsjællandske landskab. Pibe Mølle har stået på bakketoppen ved Højbjerg siden slutningen af 1700-tallet. Foto, 2020: Jørgen Carl

Pibe Mølle

Lidt uden for Højbjerg, og altså i Helsingesogn, står Pibe Mølle. Den er den ene af de to stadig eksisterende møller på vores egn og påkalder sig en helt særlig interesse, idet den er Sjællands eneste bevarede stubmølle. Pibe Mølle er bygget helt tilbage i 1779 – nogle kilder siger 1789 – men navnet har den fra en langt ældre slægtning. Der har

helt tilbage fra omkring 1500 været en vandmølle, ja faktisk to, med samme navn ("Piffue Mølle") få hundrede meter herfra, drevet af vandet fra Pøle Å. Det var netop en sænkning af vandstanden i Pøle Å, der nødvendiggjorde opførelsen af vindmøllen. Den ene vandmølle forsvandt i 1600-tallet, den anden fungerede side om side med stubmøllen frem til ca. 1900. Nu er sporene

efter vandmøllerne næppe synlige længere. Vindmøllen rager derimod stadig livskraftigt op på den nøgne bakke og er synlig på lang afstand.

Trods sin modne alder er Pibe Mølle en ung stubmølle. Denne mølletype har været kendt herhjemme siden middelalderen, og den ældst bevarede danske stubmølle, den i Svaneke, er fra 1629. Da Pibe Mølle blev bygget, var den hollandske mølletype imidlertid så småt ved at vinde indpas i Danmark.

Pibe Mølle havde en imponerende lang aktiv tjeneste, idet den var i drift som kornmølle indtil 1921. Da overtog Nationalmuseet den. Nu hører den under Museum Nordsjælland. Gennem tiderne har møllen gennemgået omfattende restaureringer, men fremstår alligevel ganske autentisk. Og vingerne kan stadig snurre, hvad man kan forvisse sig om, når der med mellemrum holdes mølledage.

Ramløse Mølle

Også Ramløse Mølle står som et imponerende og stadig levende minde over det fortidige erhverv. Som tilfældet er med Pibe Mølle, er den nuværende mølle kun den seneste på stedet. Allerede matrikelkortet over Ramløse fra slutningen af 1700-tallet har stedsnavnet Møllebjerg, et fingerpeg om, at der har stået en stubmølle på stedet. Hvor langt tilbage, vides ikke.

Ramløse Mølle, som vi kender den i dag, er nr. 2 i rækken af hollandske møller på

Møllebjerggårds jorder. Den er fra 1909 og altså en ung kornmølle. Dens forgænger blev bygget samme sted i 1882, men var brændt i 1908.

Fra første færd havde møllen den traditionelle funktion: at male korn til mel og foder, men allerede fra 1900 blev et savværk anlagt på møllegårds grund. Tidligt blev møllen også forsynet med en dieselmotor, så der kunne blive holdt gang i driften, når vinden ikke hjalp til. Efterhånden som elektriciteten blev udbredt på gården, svandt møllens betydning for landbruget, og fra 1937 var kun savværket i drift.

Savværket med tilhørende trælasthandel m.m. blev en stor og veldrevet virksomhed, en af Ramløses største, og den eksisterede til sidst i 1970'erne. Lykkeligt var det, at ejerne undervejs passede og bevarede møllen, både som lokalt symbol og bygning. Sponsorer, borgerforening, den daværende Helsingør Kommune og mange andre har bidraget til, at møllen står og er funktionsduelig den dag i dag. Nu er Ramløse Mølle ligesom Pibe Mølle en del af Museum Nordsjælland. Ramløse Mølleforening, stiftet i 1984, står gennem sit møllerlaug for pasningen af møllen. Også den vises med stolthed frem for offentligheden på årets mange mølledage.

De forsvundne møller

En, to, mange ... Nej, desværre er der ikke flere end netop Pibe Mølle og Ramløse

Mølle tilbage i vores egn. Udviklingen løb tidligt fra de traditionelle møller, økonomien ligeså. Vindkraft har ganske vist fået en gevaldig renæssance de seneste årtier, men på basis af nye teknologier og med helt andre mål end at servicere de lokale landbrugssamfund.

I kraft af bevarede minder og arkivalier, herunder også fotos, kan historien om Vejby-Tibirke og omegns mølledrift dog dokumenteres. 'Gamle dage' ligger trods alt ikke så langt tilbage, og meget lader sig finde frem.

En sjov øvelse er det at studere de geografiske navne: Møllevej i Tisvilde Lunde, Møllegårdsvej og Mølleengen i Vejby, Møllestien i Helsingør, Møllevangsvej i Tofte (Helsingør) m.fl., for ikke at tale om gårde og huse med 'Mølle-' i navnet, bakker, bække, åer og søer. Langt de fleste møller ud over hele landet er nok forsvundet, men navnestoffet giver et vink om, hvad lagene under grønsvær eller asfalt gemmer på.

Nedenstående er ikke en komplet oversigt, men kan give en fornemmelse af erhvervets udbredelse i den nære eller fjerne fortid.

Helsingør Mølle

I tidligere århundreder, i hvert fald op til 1500-tallet, havde også Helsingør haft en vandmølle. Men Helsingør Mølle, den hollandske vindmølle, som mange nok stadig erindrer, blev først bygget i 1863. Den hørte til Toglerupgård, der lå i Vestergade lige

over for gadekæret. Møllen stod bag gården, hvor adressen nu hedder Frederiksborgvej 10. Sammen med møllen i Tofte trak den mange landboere til Helsingør, hvad der bidrog til et kraftigt opsving for byens handelsliv.

Havde viljen og pengene været til stede, ville Helsingør Mølle stadig have kunnet ses tæt ved gadekæret. Den faldt for en efterårsstorm i 1966. Foto: Gribskov Arkiv.

Til. Bygget i 1909 er Ramløse Mølle en ualmindelig ung mølle. Rejst på et tidspunkt, hvor kornmøllernes tid så småt var på retur. Foto: 2021 Jørgen Carl

Møller der er – og møller der var

Møllen stod indtil 1966, hvor en oktoberstorm gjorde det forbi. Forinden havde et mølleudvalg forsøgt at bevare den gennem fredning, men altså forgæves.

Tofte Mølle

Mange møller havde bageri knyttet til bedriften, og det gælder eksempelvis Tofte Mølle i Helsinges vestlige udkant. I

min barndoms somre i Tågerup, det var i 1950'erne, hentede vi altid morgenbrødet hos Toftebageren. Og landbrødet. Den hollandske mølle fra 1860 var væk på dette tidspunkt, den havde ophørt sin drift ca. 1942. Nogen parentes i mølleriets historie var den dog ikke: "Fra 1864 og mange Aar frem arbejdede denne Mølle Dag og Nat, naar der var Vind, og kun sejlet af ved de

Holløse Mølle. Maleri af Ebba Holm

tre store Højtider om Aaret.”, hedder det hos Meyn (I, 225). Bageriet holdt noget længere end møllen, men forsvandt omkring 1960. Tilbage er, hvad arkiverne gemmer på, og altså vejnavnet Møllevangen.

Holløse Møllen

Hvor lægecentret ligger uden for Holløse, omtrent ved Kildevejens udløb i Tisvildevej, stod fra engang i 1860'erne og frem til 1919 en stubmølle. Naboejendommen Møllens

Minde på Holløselundvej 78 er en påmindelse om, at stedet bærer på en historie.

Den historie er en del mere farverig end så mange andre møllers. Som det berettes i Vejby-Tibirke Selskabets årbog 1998, kom møllen helt fra Skåne, hvor den oprindelig blev bygget i 1777. Herfra blev den hentet til Faurholm Gods ved Hillerød og blev senere solgt videre til kammerråd Lorenzen i Unnerup (mellem Rågeleje og Vejby). Han havde en mølle i forvejen, men i en række

*Tn. Bager M. C. Rosendahl og frue Christine, med sønnen Edmund, i gig på vej til Tofte Mølle.
Datering: 1921. Foto: Gribskov Arkiv.*

I skovens dybe, stille ro ... stod Tibirke Lunde Mølle, ikke som kornmølle, men som savmølle. Udateret. Foto: Gribskov Arkiv

år altså søgning nok til to. I 1860'erne blev stubmøllen solgt og flyttet til Holløse. Her var den i drift indtil 1919. Endelig blev den flyttet til Tisvildeleje, hvor den fungerede som sommerbolig og atelier for den norske kunstmaler Kristoffer Sinding-Larsen. I sommeren 1922 brændte møllen.

Tibirke Lunde Mølle

Nogen kornmølle var det af gode grunde ikke, der i slutningen af 1800-tallet (før 1876) blev opført imellem træerne i Tibirke Lunde. Den hollandske mølle fungerede i stedet som savmølle frem til midt i 1920'erne, hvor komponisten Jacob Gade købte den til beboelse. Med Karl Bjarnhof som kilde fortæller Else Kjær (Vejby-

Her er Unnerup Mølle som motiv på et postkort, et velkomment alternativ til Den lille hønse. Udateret. Foto: Gribskov Arkiv.

Tibirke Selskabets årbog 1980-81), at det var netop her, han komponerede Tango Jalousi. I hvert fald var det hans bolig, da den berømte melodi blev til. Møllen blev nedrevet i 1960'erne, men også den lever videre i navnestoffet: Møllevej ved Tisvilde. Møllevej 7 er stedet, hvor vingerne engang har kørt rundt.

Unnerup Mølle

Den ene af to stubmøller i Unnerup var i 1860'erne flyttet til Holløse, jf. ovenfor. Den tilbageblevne blev på et tidspunkt erstattet af en hollandsk mølle, som dog nedbrændte i 1874. Herefter erstattedes den af en ny mølle, som blev drevet i adskillige årtier. Ved folketællingen i 1930 omtales ejeren, Jens Peter Jørgensen, som ”Møller, Bager

og Købmand”, en klassisk kombination. Hvornår præcis mølleriet ophører, har jeg ikke fundet oplyst.

Råge Mølle

Nogen vindmølle har Rågeleje ikke haft, men i en meget fjern fortid, 1500-1600-tallet, en vandmølle. Der har været tale om en såkaldt græsmølle, dvs. en mølle, som kun måtte male korn om vinteren. Inden 1610 var møllen ”aldeles øde og afbrudt”, hedder det i et samtidigt retsdokument. Ikke meget vides om møllen, som muligvis (!) har ligget på Råge Mark. Man ville gerne, at vejnavnene Møllekrogen og Møllemosen var en indikator.

Ørby Mølle

Ørby Mølle lå på Ørby Mark, lidt mere end halvvejs mod Tågerup. Der var tale om en ret lille hollandsk mølle, som oprindeligt havde stået i Næsby ved Odense. Herfra blev den flyttet til Ørby Mark, hvor den blev igangsat i 1901. I 1936 blev den solgt til brødrene Daell (Daells Varehus!) og flyttet til Dronningmølle. – Det må række for en beskrivelse af den ’nyere’ historie. Matrikel nr. 1 i Ørby levner plads til at grave et spadestik dybere. Ejendommens navn er Møllebjerggård, og igen tænker man: Der var engang ...

Tågerup Mølle

Møllen i Tågerup (Ramløse Sogn) har fået sin helt egen artikel, fordi jeg har en personlig indfaldsvinkel til den og til nogle af dens beboere. Her kort: Den hollandske mølle, muligvis den største i Frederiksborg Amt, blev bygget 1863 i tilknytning til ejendommen Vangedsgård. I dag, hvor møllen for længst er væk, er gården paradoksalt nok omdøbt til Møllegården.

Selve mølleriet gik på retur i 1920’erne, og driften ophørte helt i 1955. De sidste tyve år var drivmidlet en elmotor. Tidligere havde der også været bageri på Tågerup Mølle – og langt op mod nutiden købmandsbutik. De sidste rester af møllen faldt sammen engang omkring 1990.

*Th. Ørby Mølle er tydeligt en meget lille hollandsk mølle, beliggende på Møllebjergvej tæt ved Tågerup. Datering: 1930’erne.
Foto: Gribskov Arkiv.*

Møller der er – og møller der var

Vigtigste kilder:

Jørgen Andersen (red.): *Bogen om Frederiksborg Amt*. Jørgen Andersens Forlag, 1969. Side 117ff: *Omtale af Helsingø Mølle og Pibe Mølle*. Side 126: *Om Ramløse Mølle*. Side 128: *Om Pibe Vandmølle*.

Anna Marie Lebech-Sørensen: *Vindmøller og Vandmøller i Danmark*, bind 1-4. Skib Forlag, 2001-2009. I, 150-54: *Om Pibe Møller*. II, 138-41: *Om Ramløse Mølle*.

Niels Meyn & H. Loft: *Danske Møller*, bind 1-2. Erhvervsforlaget, 1934. Bind 1 indeholder en beskrivelse af mølleriets historie og teknik. Desuden en summarisk tekst om de fleste af de da eksisterende sjællandske møller. Se side 142-43. 146-47. 188. 219. 225. 233. 245.

Karl Bjarnhof: *Tango Jalousie*. 2. udgave. Lindhardt og Ringhof, 2017. Om Jacob Gades tid i Tibirke, se side 162-64.

Anders Friederichsen: *Dengang der var møller i Helsingø*. I: Sane & Friederichsen (red.) *Jul i Helsingø* 1986, Nordsjællands Pressefoto, side 4-6.

Peter Hansen og Leif Ziegler: *Kornmøllen i Ramløse*. I Hansen og Zieler (red.): *Bogen om Ramløse*, Guiden, 2013, side 210-13.

Erik A. Jarrum: *Råge Mølle og Rågeleje*. I *Vejby-Tibirke Selskabet, Årbog* 1991.

Else Kjær: *Tango Jalousie* – der blev komponeret i Tibirke Lunde. I *Vejby-Tibirke Selskabet, Årbog* 1980-81.

Arkiv.dk. På denne hjemmeside findes bl.a. *Gribskov Arkivs materialer* søgbare.

Tågerup Møllegård, som den så ud omkring 1900. Den hvide bygning til højre indeholder det tilhørende bageri, mens købmandsbutikken lå i stuehusets gavl. Foto: Gribskov Arkiv.

Historien om Tågerup Møllegård

Af Jørgen Carl

Møllen uden vinger. Sådan omtalte vi i min barndom Tågerup Mølle uden at gøre os klart, at betegnelsen dér i 1950'erne og frem kunne passe på hovedparten af de stadig eksisterende danske møller. Da først udbredelsen af elektricitet i tiden omkring 1. Verdenskrig var begyndt at udhule grundla-

get for mølleriet, sparede de fleste møllejere på udgiften til vedligeholdelse. Vingerne blev pillet af, og lige så stille fik også torsoen lov at forfalde.

Min far boede fra midten af 1920'erne og nogle år frem hos sin moster og onkel, der havde et husmandssted i Tågerup – midt

mellem Helsingør og Holløse – og jeg ved fra ham, at han i disse år nåede at opleve møllen i fuld figur. I 1935 var det imidlertid slut, vingerne blev taget ned, og den lemmeløse møllekrop stod alene tilbage.

Stadig havde møllebygningen dog noget monumentalt over sig. Kæmpesten stod den på kanten af bakken og ragede op over det flade land ned mod Holløse Bredning, og selv i afpillet tilstand kunne vi se den på god afstand, når vi cyklede hjem til Tågerup efter en strandtur i Tisvilde.

Synlig var den også, når man kørte ad Kildevejen fra Helsingør i retning mod Tisvilde.

Det kan jeg bevidne, eftersom mine forældre i 1953 havde bygget sommerhus i Tågerup. Når vi i bil kørte herop fra København og nærmede os Tågerup, havde min bror og jeg altid en konkurrence om først at få øje på møllen og råbe 'Mølle!' Barnlige lege fra dengang, hvor børn på bagsædet hentede adspredelserne ved at se ud ad bilruden og endnu ikke havde opmærksomheden rettet mod deres iPad eller mobil.

En gård med to navne

Møllegården er en af Tågerups tre oprindelige gårde. Matrikelnummeret er 1. Så langt øjet rækker bagud, adskillige århundreder, var gårdens officielle navn Vangedsgård. Og dette historiske navn har gården båret et godt stykke ind i 1900-tallet.

I 1863 udvidede den daværende gårdejer bedriften og lod anlægge en hollandsk

mølle. Gårdens rigtige navn i folkemunde erstattedes lige så stille af det logiske Møllegården, også af tågerupperne selv. I min tid har jeg i hvert fald aldrig hørt andre navne benyttet end Møllegården, og skulle naboer derhen i et praktisk ærinde eller til selskabelighed, så gik de hen ”på Møllen”. I dag er der ved indkørslen til Tågerupvej 42 opsat en hvid møllesten med navnet Møllegården på malet.

Gennem det trekvarte århundrede, hvor møllen var i funktion, var der for oplandets bønder al mulig grund til at opsøge Tågerup Mølle.

Ejendommen blev som hidtil drevet som landbrug. Nu kom så mølleriet til, hvad der skaffede gården stor søgning. Med møllen fulgte ret hurtigt en købmandsbutik, så bønderne kunne gøre indkøb, mens de alligevel ventede på at få kornet malet, og lige så naturligt et bageri, nu melet fandtes i bekvem nærhed. Alt er dokumenteret ved folketællingen i 1901, hvor der ud for ejeren, enkefru Kirsten Andersen, angives ”Husmoder, Gaardejerinde, Møller, Bager, Kolonialhandel”. Vor mor ragede op, Møller-Kirsten var selv et monument.

Købmandsbutik og bageri

Vi ved, at kolonialhandelen kom til ret hurtigt efter møllens opståen. Den 31. oktober 1871 indrykkede den første møller, Peter Andersen, en annonce i Frederiksborg Amts Tidende. Teksten lyder: ”Ny Brænde-

Ny Brændevinshandel paa Tågerup Mølle.

Fra Dags Dato sælges udmærket godt rensmagende 7 og 8 Graders Brændevin til almindelig gangbar Pris.

Tågerup Mølle, den 31te Oktober 1871.

Peter Andersen.

Den spæde start til Møllegårdens købmandshandel får vi dateret ganske præcist gennem denne annonce i Frederiksborg Amts Tidende.

vinshandel paa Tågerup Mølle. Fra Dags Dato sælges udmærket godt rensmagende 7 og 8 Graders Brændevin til almindelig gangbar Pris.”

Der er ingen tvivl om, at butikken fra begyndelsen tog et udstrakt hensyn til de besøgendes tørstige ganer, men der blev dog efterhånden udbygget med et bredere varesortiment af sukker, salt, mel og gryn, kaffe, te, krydderier, øl, sodavand, sæbe m.v. Havde man ikke selv dyr, kunne man købe æg og mælk her, som gårdens bedrift selv var leverandør til.

Som barn blev jeg undertiden sendt på møllen efter det, vi lige stod og manglede. Petroleum til Bess-ovnen eller lamperne, for eksempel – det var, inden vi selv fik lagt elektricitet ind i sommerhuset. Lagkagebunde har jeg hentet her en enkelt gang. Hjemme ved køkkenbordet viste der sig at kravle en håndfuld ørentviste rundt mellem lagene, så indkøb af den slags delikatesser henlagde vi fremover til Helsingør. Efterhånden løb den almindelige udvikling

fra købmandshandelen. Med 1960'erne sejrede bilismen, og der skulle ikke længere spændes for, når man ville til Helsingør og gøre indkøb. Vareudbuddet her kunne en bedaget landbutik heller ikke hamle op med. Først sent i 1970'erne lukkede butikken dog helt for det salg af øl, sodavand og cigaretter, den var reduceret til. Da var møllerkonen for længst død og den gamle møller et stykke oppe i halvfemserne. Indtil kort ind i 1900-tallet havde der også hørt bageri til, oprettet nogle få år efter at møllen blev bygget, og indrettet i en selvstændig bygning ved indkørslen til gården. Dels kunne beboere i oplandet hente brød her, dels var der ansat en brødkusk, som på fuld tid kørte rundt i omegnen og afleverede brødet. I 1800-tallets sidste årtier var der tale om en virksomhed af en vis betydning. Det var efter sigende en mølleteknisk ændring, der lukkede bageriet kort inde i det ny århundrede. Der blev nemlig i 1907 installeret en petroleumsmotor i møllen, så den også kunne arbejde på vindstille dage. Et teknologisk fremskridt, men nu blev der klaget over brødet, fordi det – sådan påstås det – kom til at smage af petroleum.

Ødselhed og sparsommelighed

Lad os her holde os til den familie, hvis æra på Tågerup Møllegård strakte sig over mere end trekvart århundrede. Nemlig Karl (1885-1980) og Johanne Jørgensen (1889-1965) og deres børneflokk. Som nygifte købte

Karl og Johanne i 1909 møllen og Møllegården, og de blev boende her livet ud. For os i min familie, både i mine bedste-forældres, mine forældres og mit eget slægtled, var den naturlige samlebetegnelse for de to: "Møllerens". For Karl var mølleriet dog sekundært, i de fleste år overladt til en møllesvend eller mølleforpagter. Hans

egen primære interesse var landbruget og især kvægavlen. Han var ko-mand, som han selv udtrykte det. Fra 1937 og frem vandt han 16 ærespræmier på dyrskuerne. "Pral er det, men løgn er det ikke," som han udtrykte det i et interview.

Og købmandsbutikken? Den var det mest Johanne og parrets døtre, som tog sig af.

Glade dage: Karl og Johanne Jørgensen, yderst t.v., udgjorde sammen med flere naboer Tågerup l'bombrekulub. Her er klubben på sommerudflugt til København i 1919. Foto: Gribskov Arkiv.

Karl og Johanne og deres husstand udgjorde Tågerups centrum, de drev en flersidig virksomhed, frem for alt en stor landbrugsbedrift. Også i min barndom befandt Tågerups eneste telefon sig her, ophængt i den lille gang mellem køkken og butik. Skulle der skaffes læge, jordemoder eller måske bare transport, måtte man hen at låne telefonen på møllen: Tlf. Ramløse 6, oprettet allerede i 1916. Alle veje løb sammen på møllen.

I mange gyldne årtier var Møllegården vittelig det lille samfunds omdrejningspunkt. Her mødtes man til kortspil (l'hombre), til aftenkaffe og for inderkredsen også til stor selskabelighed. Mine farforældre havde under krigen overtaget et husmandssted i Tågerup efter min fars moster og onkel, og i et brev til en af døtrene beskriver min farmor en overdådig aften:

”I Fredags var vi til Middag hos Møllerens, der var 14, og vi fik først hjemmelavet Medister med brune Kartofler, Asparges og Gullerøder og Blomkaal. Bagefter fik vi Ribensteg med Æbler og Svesker og Røkaal og et Fad med helstegt Mørbra, Øl og Soda-vand, tilsidst Trifli og Vin. Ogsaa Kaffe med hjemmebagte Smaakager. Herrerne spillede saa Kort, og Damerne sludrede til Kl var tolv, saa var der dækket Bord med alt hvad Hjertet kunde begære, Kaffe og The, ja det var velnok en fin Aften.”

En sådan luksus måtte have sin modvægt i hverdagens sparsommelighed. Tydeligt var

det i de sene forfaldsår. Jeg har på en smal-film fra 1970'erne optaget en sekvens, hvor den nu ældgamle møller støttende sig til stokken krydser Tågerupvej, henter afslået græs i den modsatte grøft og bærer det over på sin egen mark. Intet skulle gå til spilde.

Spor fra den fjerne fortid

Gennem årene har Nationalmuseets folk og et større antal amatørarkæologer jævnlig banket på hos de familier, der har beboet Møllegården. Interessen samler sig om den runddysse, der ikke alene befinder sig på gårdens jorder, men ligefrem i dens have, ganske få skridt fra bygningerne. Dyssen kom først, nemlig i bondestenalderen. At man har tilladt så tæt et naboskab

Med stendyssen som baggrund har seks af møllerbørnene taget opstilling. Fotografiet er fra 1925, inden de tragiske dødsfald begyndte at ramme. Foto: Gribskov Arkiv.

mellem det flere tusind år gamle gravsted og en avlslænge, er i sig selv enestående. Haven er anlagt, længe før Karl og Johanne kom til – sandsynligvis i 1877, hvor det eksisterende stuehus blev bygget. Og så er træerne lige så stille vokset op og har skjult stendysen.

På Møllegårdens marker og flere af nabomarkerne er der fundet flintøkser, hammerhoveder og den slags. På en nabo-ejendom har der desuden været en bronzealderhøj, der er blevet sløjfet. Fristelsen til en sådan vandalisme har været mindre på Møllegården, hvor runddysen har stået som en haveskulptur.

Hvad møllersønnen Karsten Jørgensen (1916-1990) har at meddele om stedet, fremgår af et interview, han i 1989 gav til Radio Kattégat. Både han og søsteren Margrethe Jørgensen (1913-2008) blev boende på gården efter forældrenes død.

I interviewet blev Karsten spurgt til dammen, der ligger på Møllegårdens jord. I min familie har det 50 x 35 meter store vandhul altid været omtalt som Møllermosen, og den anså min bror og jeg for at være ”bundløs”. Dramatisk skulle det være i vores drengeverden, og ifølge Karsten var vi ikke på helt galt spor:

Møllermosen i nutidens friserede udgave. Tidligere har der været tæt sivvækst hele vejen rundt – og græssende kvæg.

Foto, 2021: Jørgen Carl

”Det er en gammel tørvegrav. De har gravet alle tørvne til bageriet på møllen og til at varme huset op med. Den gror ikke til, hvad der viser, at den er meget dyb. De sagde, at midtpå skulle den være syv alen, og det er jo små fem meter. Så man kunne drukne sig i den. Det gjorde ham, der byggede møllen, han druknede sig i den. Måske kunne han ikke holde Møller-Kirsten ud?!”

Tågerups første møller, Peder Andersen, tog sig ganske rigtigt af dage her den 21. december 1888. Det bekræfter Ramløse Sogns Kirkebog. ”Selvmord ved Drukning”, forklares det. Om anledningen var, som Karsten foreslår, lader sig ikke bekræfte. Som barn kendte jeg ikke til den ulykkelige hændelse; for mig og min bror var Møller-mosen en rekreativ plet, stedet, hvor vi fangede karusser i hjemmelavede ruser, og hvor vi hentede fræg, der i et syltetøjsglas hjemme i sommerhuset forhåbentlig ville udvikle sig til haletudser.

Den hvide sten

Det indtryk af ’liv og glade dage’ på Møllegården, der også træder frem i denne artikel, er dog kun den ene side af billedet. Tragedie og død bankede på i tre omgange med cirka ti års mellemrum og forviste til sidst glæden helt.

Den 31. marts 1931 mistede møllerparrets ældste søn, Jens Henning Jørgensen, livet ved en motorcykelulykke. Han blev bare 20 år.

I 1940 døde den næst yngste søn, Asger Jørgensen. Ligsynsattesten fortæller, at han den 8. oktober var blevet sparket i underlivet af et føl. Han blev indlagt på Frederiksværk Sygehus og straks opereret. Efter en kort bedring døde han seks dage senere.

Endelig, den 9. marts 1951, havde avisen Isefjords-Posten denne nyhed på forsiden: ”I Gaar Eftermiddag blev den 20-aarige Robert Jørgensen, der arbejder som Medhjælper i sit Hjem paa Taagerup gamle Mølle ved Helsingør dræbt, da han kørte med et Læs Korn, som skulde males. Lige idet

Efter sønnen Roberts død i 1951 satte møllerparret denne synlige hvide sten lige uden for haven. Foto, 2021: Jørgen Carl.

han var kørt ud fra Gaarden, der ligger ret højt, faldt han forover og kom ind under Hestevognen, hvis Forhjul kørte over den unge Mands Brystkasse. Zonen fra Helsingør tilkaldtes og førte den Tilskadekomne til Centralsygehuset i Hillerød, hvor han døde kort efter Indlæggelsen.”

Jeg dvæler ved det sidste dødsfald, som møllerparret aldrig kom sig over. De to satte lige uden for det nordøstlige hjørne af haven, helt ud mod grøftkant, en hvid, meget synlig sten. Dette symbol passerede jeg, hver gang jeg skulle hen på møllen, og da jeg af mine forældre havde fået forklaringen på, hvorfor stenen stod netop der, blev ulykken meget virkelig for mig. Den hvide sten står stadig, hvor den blev anbragt for nu 71 år siden.

Mange år senere besøgte jeg som voksen møllerdatteren Margrethe, der som den sidste af familien boede på Møllegården. Hun viste mig ind i 'den pæne stue', hvor jeg aldrig før havde været. Her stod det mørke møblement, som var det et museum, og under alle møblerne afslørede små pyramider af smuld, at borebillerne havde haft årtiers ro til at æde sig gennem træværket. Klaveret stod med lukket låg, og som hun sagde: ”Efter Roberts død blev der aldrig spillet på det mere.”

Møllens endeligt og gårdens genopståen

'Forfald' må stå som en logisk overskrift over de sidste år, Margrethe boede på Møllegården. Af selve møllebygningen var der i 1990 kun dele af fundamentet tilbage, mens storm og råd havde lagt kroppen ned. Gårdens stuehus og avlsbygninger magtede hun ikke at vedligeholde, nu hun var alene. I november 1993 solgte hun derfor ejendommen til en gårdmand i Ramløse. Han skilte jorden fra, som det var hans mål, og Margrethe kunne foreløbig blive boende

Margrethe Jørgensen var den sidste af møllerfamilien i Tågerup. Her står hun i 'den fine stue', som der kun lejlighedsvis blev åbnet til. Foto, 1990: Jørgen Carl.

*Familien Carl foran den ruïn, Tågerup Mølle i 1990 var endt som. Allerede i 1950'erne var det dog utilrådeligt at gå op i møllen.
Foto: Jørgen Carl.*

i stuehuset. Allerede i juli 1994 videre-solgte han imidlertid gården – nu altså uden jordtilliggende – til dens nuværende ejer, Jørn Hvitfeld, hvorefter Margrethe flyttede til en ældrebolig i Ramløse. I 2008 døde hun, næsten hundrede år efter at familien Jørgensen var kommet til Tågerup Mølle ... Historien slutter dog ikke her, for den nye ejer har siden hen skrevet flittigt på nye kapitler.

- Da jeg købte gården, så den rent elendig ud, og en realistisk mulighed, ja, mere end en overvejelse, var at jævne den med jorden og bygge nyt i stedet. Sådan kunne det godt være gået. En bekendt, jeg havde med ude at se på gården, gik igennem det rådne gulv, og det stod klart, at der ventede en kolossal opgave, hvis der skulle skabes en brugbar og tidssvarende bolig. Det første halve år måtte jeg helt opgive at flytte ind, fortæller Jørn Hvitfeld.

Men nu skriver vi 2022, og et mangeårigt projekt er ved at være afsluttet, Møllegården og ikke mindst stuehuset fremstår som forvandlet. Der er lagt titusindvis af timer i gradvis genopbygning og modernisering, nye spær og nyt tag, nye gulve, det gamle høløft inddraget til bolig, alle installationer udskiftet overalt, vinduer udskiftet, vægge flyttet og døre blændet, murerarbejde gennemført og malerpensler og -ruller slidt itu. Moderniseringen er gennemført med respekt for den oprindelige arkitektur, hvor det har været muligt. Mig personligt glæder det fx at se det gamle tavlede træloft i den fine stue bevaret, det fra 1877.

Yderarealerne har også fået en voldsom tur. Om det så er tørvegraven, Møllermosen, er den rensat op for gamle cykler og redskaber, malerbøtter, og hvad der i årenes løb er blevet dumpet her – og vegetationen, der truede med at lukke vandhullet helt, er nu kraftigt beskåret. Nu ligger ved en lille anløbsbro en robåd, som beboerne kan tage en tur i. En idyl, når tiden tillader det. Den gamle møllerfamilie må vi til Ramløse Kirkegård for at tage afsked med. Umiddelbart vest for kirken står fire gravsten side om side. En for Karl og Johanne, en for Jens Henning og Asger, en for Robert og en for Karsten og Margrethe. Selv passerer jeg sjældent kirken uden at gå ind her og reflektere over deres liv og skæbne.

Vigtige kilder:

Kirkebøger, folketællinger m.v.: Adgang via Arkivalieronline.dk

Iban (signatur): "Købmand, der ikke lukker".

Frederiksborg Amts Avis, 7.nov. 1971.

Radio Kattegat: To radioudsendelser fra 1989 om Tågerup Mølle med interview af Karsten Jørgensen (1916-1990), som havde boet på gården næsten hele sit liv.

Mediestream: www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/avis/list – online adgang til en lang række danske aviser.

Egne kilder: Familiebreve, personlige erindringer og samtaler med tågerupperne.

Møllerfamilien finder vi nu på Ramløse Kirkegård. Her har de efterladte sagt tak til Johanne og Karl, som boede på Møllegården det meste af 1900-tallet. Foto, 2009: Jørgen Carl.

En kongelig busk bliver 100 år

Af Lars Windfeld-Høeberg

Sankt Helenevejs sandede hjulspor med Sommerbo i baggrunden, 1924.

Man skal lede længe efter en rhododendron, som er prægtigere end den fantastiske busk, som pryder hjørnet foran det gamle sommerhus Sommerbo i vejsvinget skråt over for Sankt Helene Grav i Tisvilde.

Vi er der, hvor Sankt Helenevej, Pilevej og Gartnersvinget mødes, og årstallet er 1922. Gad vide, om denne rhododendron er den første af sin art plantet i byen, men den har uden tvivl den mest kongelige livshistorie blandt områdets buske. Sommerbo blev op-

Det åbne landskab nær Helene Grav med sommerhusets datter Karen Høeberg foran udsigten mod kysten ca. 1918, inden jernbanen kom til Tisvilde.

ført allerede i 1912-15 - en halv snes år før jernbanen kom til byen, så man måtte "bruge vogn" for at komme med alt sit habengut ad de støvede landeveje fra Helsingør. Sommerhuset blev bygget på et grundstykke af Chr. Hansens mark for, som han sagde: "Der kan ikke gro noget på den sandede jord". Men kun ganske få sommerhuse var foreløbig skudt op i landskabet, som strakte sig mellem landsbyen Tisvilde inde i landet og Lejet nær kysten, så Helene Grav lå altså på den bare mark.

Sommerbo med åben udsigt til Tisvilde Hegn i horisonten, ca. 1920.

Familien på besøg ved Sommerbo. De klassiske strandstole gav et godt læ og kunne give armstøtte i de praktiske stropper. 1928.

Historien om ”den kongelige busk” begynder med, at min morfars ældste bror, cellist og kongelig koncertmester Ernst Høeberg (1871-1926) og hans hustru Augusta, f. Siemsen (1873-1935) havde købt det hyggelige stenhus Sommerbo i 1918. De blev gift den 3. juni 1897, så deres sølvbryllup skulle fejres i 1922 – for netop 100 år siden.

Blandt onkel Ernst og tante Augustas bekendte var kong Christian den Tiendes (1870-1947) søstre, prinsesserne Thyra (1880-1945) og Dagmar (1890-1961), som – modsat vore dages gængse opfattelse af dem

- var et par fornøjelige, bramfri og indtil da ugifte damer, der nød at omgås en uformel kreds af uhøjtidelige og borgerlige bekendte i sommerlandet.

Den 3. juni 1922 fejrede Ernst og Augusta Høeberg deres sølvbryllup, og i dagens anledning fik de forærende to rhododendron og en hvid syren af de to prinsesser, som kendte disse blomstrende buske fra de kongelige slotshaver.

De to rhododendron står endnu og pynter i Sommerbo's have her 100 år efter de blev plantet, medens den hvide syren måtte lade livet engang på halvvejen.

Her er vi i året for prinsesserne Thyra og Dagmar forærede rhododendron- busken til sølvbrudeparret i Sommerbo i 1922. Det kongelige gruppebillede er fra prinsessernes mors, Dronning Lovisas, 70-års fødselsdag på Charlottenlund Slot i 1921. De står i forreste række, arm i arm med deres kusine, storfyrstinde Olga (i mørk kjole), prinsesse Thyra til venstre og prinsesse Dagmar til højre for storfyrstinden. I øvrigt viser gruppebilledet prinsessernes storebror, Kong Christian den Tiende, foran dørkarmen bagerst til højre ved siden af sin mor i hvid kjole.

Interessant nok, om sølvbrudeparret har måttet bearbejde Chr. Hansens sandede jord for overhovedet at få de nye blomsterbuske til at gro; for de kræver, som man vil vide, en sur og kalkfattig jordbund med megen kompost og lidt grus.

Sommerhuset Sommerbo gik i arv gennem tre generationer af familien Høeberg fra 1918 til 2002, hvor afdøde miljøminister Lone Dybkjær og hendes mand, forhenværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen, købte det af Grete Møller Vefa, barnebarn af Ernst og Augusta Høeberg. Efter Lone Dybkjærs død i 2020 er det nu hendes mand, som nyder det hyggelige paradis. I 2021 fortalte han: ”Jeg ser fremad mod

en dejlig solrig sommer her i det smørhul af et sommerhus, som Lone og jeg havde sammen. Lone sagde altid til mig, at jeg ikke måtte slå alt græsset, fordi der skulle være steder til bierne og citronsommerfuglene, der har meget travlt.” Og han tilføjer med et smil: ”Hver gang jeg ser en citronsommerfugl, tænker jeg på min afdøde hustru.” Den eventyrlige historie om ”Sommerbo” med den storslåede rhododendron over for Sankt Helene Grav i Tisvilde vil stadig gro videre efter 100 år og udvikle sig lige så længe den kongelige busk kan blomstre – måske stadig Tisvildes ældste ? For intet er for småt eller stort til at blive omtalt i Vejby-Tibirke Selskabets Årbog.

Rhododendron foran ”Sommerbo” langs vejen, 2021. Buskene blev flyttet nærmere vejsvinget omkring 2003.

En kongelig busk bliver 100 år

Kilder:

Beretninger og fotos fra efterkommere af familien Høeberg.

Havens buske og træer, Verner Hancke, 1961, Politikens Forlag.

Huset Glücksborg, Bo Bramsen, 1968, Forlaget Forum.

Ekstrabladet: Artikel 4. juni 2021, Helle Kastholm Hansen.

En farveglad fabulant - en tisvildemaler har forladt os

Af Søren Thilst Grande

Portræt af Jens-Erik Søholt Hammerum. Fotograf ukendt

Tænk at vi landliggere og fastboende lagde natur til en autodidakt billedmager, hvis inspiration til de kunstneriske udgydelser kom fra den natur, som omgav ham – nemlig Skovporten – den centrale indgang til Tisvilde Hegn.

Jens-Erik Søholt Hammerum var en slags sen-tisvildemaler. Jeg kan få lyst til at skrive zen-tisvildekolorist, fordi hans abstrakte billeder ofte viser en stemning eller sindstilstand. Gennem maleriet fik han bearbejdet mange tanker og følelser, som fyldte hans hoved til akkompagnement af musik – ikke live, men på lydanlægget. Han har selv udtrykt det på denne måde: ”Musikken og maleriet får mig over i en anden verden. En verden uden for tid og sted.” (kilde 1)
Jens-Erik malede også naturalistisk, men bevægede sig mere og mere mod det abstrakte. Herom har han sagt: ”Når jeg maler abstrakt, dukker der alligevel ofte motiver op, som jeg ikke på forhånd havde planlagt at male. Motiver som har betydning for mit liv.” (kilde 2)

Fælles baggrund

Det er først efter hans død, at jeg – via en snak med hans efterladte – fandt ud af, at vi havde en fælles berøringsflade: Lærerseminarieuddannede med samme valgfag, formning og dansk. Vi interesserede os begge for kunst, litteratur, filosofi og religion (kristendom). Jens-Erik var et troende menneske, og godt nok dyb, men på det

område kom vi sjældent overens, da jeg nærmest må betegnes som ateist. Jeg mødte Jens-E i Tisvilde Danseklub. Han og hans kone Hanne var rare og behagelige mennesker. Vi havde begge en ungdoms-tiltrækning, nemlig heste. Ridning bl.a. i Tisvilde Hegn havde vi været besat af. Da han også elskede at løbe i Hegnet, lokkede jeg ham til at blive medlem af den lokale løbeklub, Nordtrim. Ligeledes var han en stor pædagog, når det drejede sig om både hunde og skoleelever. Gennem 30 år havde han undervist børn og unge i billedkunst m.m. li'som hunde altid havde fyldt meget i hans liv. Han gik meget op i velfungerende børn og ditto hunde. Jeg tror han følte begge dele som et slags kald.

Livet i det røde hus

Det harmoniske liv i det lille røde hus i svinget ved tæppehandleren varede dog ikke

ved. Hans Hanne blev ramt af Parkinsons og gradvist fulgte demens, så hun til sidst måtte på plejehjem. Cancer trådte til, og Jens-Eriks malerier fik en større symbolkarakter – mere heftigt så at sige. Efter Hannes død blev han grebet af en nærmest manisk billedproduktion præget af desperat vildskab, i hvert fald vilde farver – en kolorist af guds nåde – og udtrykket fik en guddommelig sfære: Abstrakt og figurativt vekslede mellem motiver af genkendelighed, former og farver skildrende det symbolladede. Man kommer til at tænke på De Unge Vilde i 80'erne, som ville vise os den nye voldsomhed (1982-84), bl.a. kunstnere som Morten Stræde, Lise Malinovsky og Anette Abrahamsson.

Symbolisme hundrede år før eller mere

Måske kan vi kalde Jens-E's vilde kolorisme for neo-symbolisme? For hundrede år siden

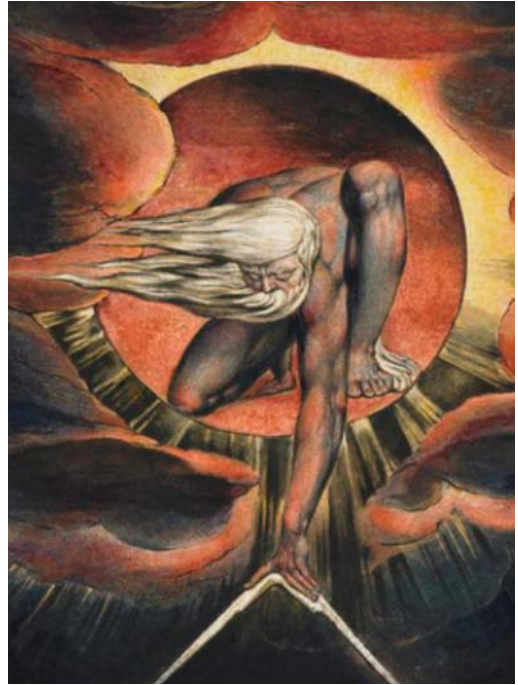
80'ernes "Unge Vilde" her Anette Abrahamsson

1880'ernes vilde symbolisme her Arnold Böcklin

kaldte en kunstnergruppe sig for Symbolisterne. De samlede sig som en bevægelse i en brydningsperiode mellem impressionisme og ekspressionisme i perioden 1890-1900. Man forkastede det objektive til fordel for det subjektive, dvs. man vendte sig væk fra en direkte fremstilling af virkeligheden. Kraftfuld symbolik, antydning af ideer ved hjælp af det dobbelttydige og religiøs mysticisme prægede bevægelsen. Fantasiens virkelighed søgte fx den schweiziske kunstner Arnold Böcklin som protest mod den synlige virkelighed, der var impressionismens

William Blake "Den gamle af dage" 1794

vartegn. Hans voldsomme brændingsbilleder rummer en grænsesøgende symbolik, som vi i dag ikke har svært ved at forstå som underbevidsthedens flakkende glimt. (kilde 3) To banebrydende kunstnere var måske præsymbolister uden at vide det – i hvert fald langt forud for deres tid – de to William'er, Blake og Turner, var begge forskriftsfornægtende, og Blake chokerede sine samtidige så meget, at de betragtede ham som gal mystiker. Se fx hans kendte og ikoniske radering m/vandfarver "Den gamle af dage" 1794. (kilde 4)

William Turner "Damper i snestorm" 1842

Blake nægtede at tegne efter naturen og stolede udelukkende på sit indre øje. Begge kunstnere og Goya før dem hævdede deres uafhængighed af fortidens vedtægter. De ville alle tre føle sig fri, så de kunne omsætte deres private syner i billedproduktionen, som digtere hidtil havde haft monopol på. Turners kunst er præget af en fantasiverden badet i lys og gennemstrålet af skønhed. Ikke en verden i ro, men i bevægelse. Ikke enkel harmoni, men blændende dramatisk pragt, der nærmest slår os omkuld. Denne trang til at trænge sig ind på tilskueren kan måske virke vulgær, hvis ikke Turner havde været så eminent en kunstner, som han var.

Begge William'ere var overlegent dygtige iscenesættere. De kraftfulde virkemidler og en oppisket farvesætning kan bl.a. ses på Turner's præ-ekspressionistiske "Damper i snestorm" 1842. (kilde 5)

Den lige så kendte men langt senere, Marc Chagall, bør også nævnes som en af initiativtagerne til 1890'ernes symbolistbevægelse. Til Norden bredte Symbolismen sig også, bl.a. til så forskellige kunstnere som Edvard Munch og L.A.Ring.

Ellen Thesleff "Uden titel" ca.1894

Den finske kunstner Ellen Thesleff (1869-1954) var også forud for sin tid med sit vilde billede, der viser en forening mellem natur, fantasi og abstraktion. (kilde 6)

Jens-Erik Søholt Hammerum arbejdede sig også bevidst eller ubevidst ned gennem disse antydningsslag.

Jens-Erik Søholt Hammerum "Klovneportræt"(selvportræt?)

Klovnetiden

Jens-Erik havde en kunstepoke bestående af en række klovneportrætter med en smertefuld attitude af varieret grad. Jeg opfatter dem som selvportrætter i en sorgfuld periode af hans liv. Måske var det dem, der gjorde ham mest kendt? I hvert fald solgte de sjovt nok rigtig godt, men han blev træt af sin egen serielle kopikunst, og valgte at få lavet reproduktioner af de populære og elskede klovne. Succes kan have sine omkostninger. Hans billeder blev udstillet mange steder rundt om i landet, og han supplerede sin pension med salget af disse. (kilde 7)

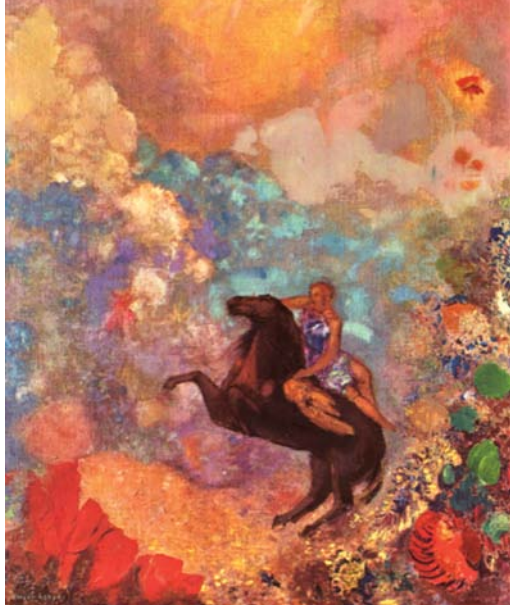
Vinderbilledet – en akvarel af lokalt fiskerhus

Årets lokalkunstner

I 2015 blev Jens-Erik Søholt Hammerum årets kunstner i lokalområdet i forbindelse med Tisvildeleje går i Fisk, hvor han blev kåret for sin smukke akvarel af Camilla Plums idylleiske fiskerhus ved stranden tæt på Stejlepladsen. Det er siden blevet mere berømt end kunstneren, da det blev solgt for 25 millioner kroner. Vil man have et minde om et historisk hus fra en svunden tid, skal man skynde sig at erhverve plakaten som reproduktion, inden huset måske rives ned af sin nye ejer - hvad ingen af os dog håber sker. (kilde 8)

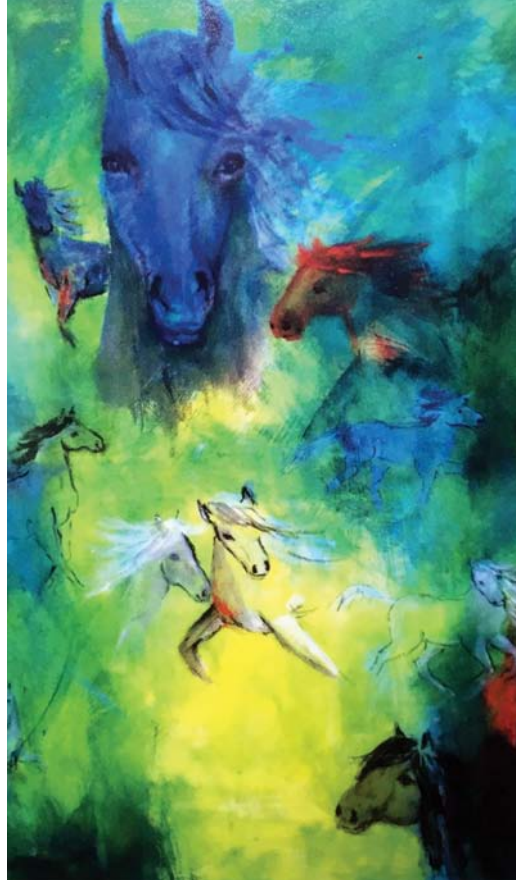
Årets lokalkunstner 2015 det vindende billede. Foto: R.Pape

Odilon Redon – Hestefantasi 1916

Hestehenrykkelsen

Jens-E var også glad for det sfæriske og fantasipirrende, som heste indbyder til. Det er smukke dyr i mageløse bevægelsesmønstre, og vi var som nævnt begge glade for at ride - omend hver for sig - i vores ungdom. Den franske kunstner Odilon Redon (1840-1916) har som medlem af Symbolisterne udført et hestebillede, der kunne have samme titel som Jens-Eriks "Hestefantasi", men næppe har været inspiration for Jens-E. Dog synes jeg, at de to billeder tåler en sammenligning med 100 år imellem sig. (kilde 9)

Jens-Erik S. Hammerum – Hestefantasi 2016

Kunstnersammenslutningen

Jens-Erik nåede at udstille mange steder og var med fra starten, da den lokale kunstforening 3220 Arts & Crafts blev etableret med udstillinger bl.a. i Gretely v/Tibirke Kirke og posthumt efter aftale med Frederikssund Kunstforening i Jens-E's fødeby, hvor de seks andre kunstnere fra 3220 A&C valgte at udstille i Langes Magasin i ærefuld støtte og respekt for den farveglade og værdsatte kunstner. Jens-Erik forlod os den 3. juli 2020. Han blev kun 67 år.

Præsentation af en afdød kunstners sidste arbejder

Jeg vil præsentere fire billeder, der på hver deres måde måske viser Jens-Eriks kunstneriske rejse mod slutpunktet i sit liv. Jeg har valgt at tolke visse farveperioder og elementer ind i hans koloristiske forløb. Jens-E's billeder var som hovedregel uden titel.

Det var op til beskuerens egen vurdering, hvordan billederne skulle tydes. Dog vil jeg tendentiøst prøve at inddele billederne efter de fire elementer, ild/jord/luft/vand. Og så vil jeg også postulere, at han havde perioder domineret henholdsvis af farverne: blå, gul og måske grøn? En egentlig rød periode har jeg ikke fundet i Jens-E's billedproduktion. Til gengæld gjorde Jens-E ofte brug af ildelementet som kontrast, bl.a. ved hjælp af den gule farve.

Dog ingen regel uden undtagelse, fordi Vejby-Tibirke Selskabet har været heldige efter kunstnerens død at anskaffe sig et af Jens-E's rød-dominerende værker. De fire følgende billeder er alle i privateje og uden titel:

Billede A: Hav (under vandet) vand- & ild-elementet 2017 (gul periode?)

Billede B: Jorden (landjorden) jord-elementet 2018 (grøn periode?)

Billede C: Himmel (luft-elementet) 2019 (blå periode?)

Billede D: Det ufærdige maleri stod stadig i staffeliet usigneret 2020. Her kan man se, hvordan virkeligheden genindtræder i

billedrammen. Elementerne forenes, og dødens nærvær lurer i billedet. Måske symboliserer billedet rejsen fra livet på denne jord gennem et mørkt hav og farefulde skær til paradiset hinsides, hvor det ophøjede skimtes - lyset og måske en engel?

(Se også J-E H's billeder bagest i Årbogen)

Jens-Erik Søholt Hammerum var ikke en verdenskunstner, men jeg vil dog betragte ham som en søgende og fabulerende neo-symbolist, der flittigt producerede billede på billede ved indgangen til Hegnet, hvor mange andre lokalkunstnere er blevet inspireret.

Kildehenvisninger:

Kilde 1, 2 og 7 Udstillingskatalog 2020/2021

Kilde 3, 6 og 9 Wikipedia

Kilde 4 og 5 E.H. Gombrich: *Kunstens*

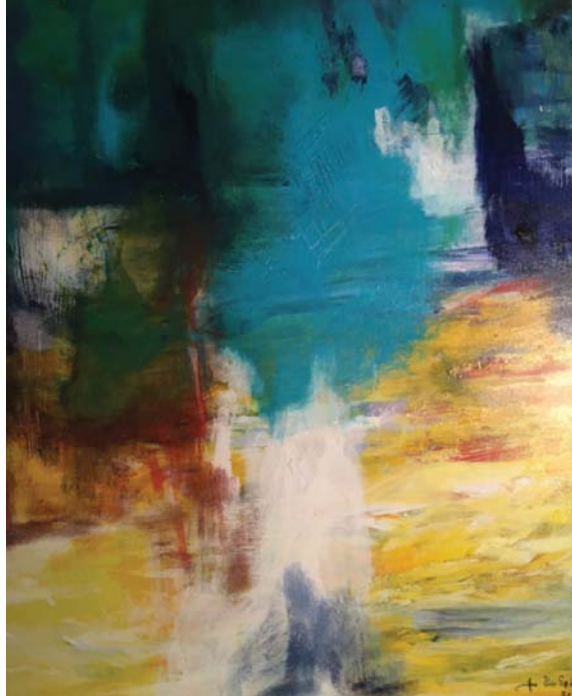
Historie 1984 Hasselbalchs Forlag/Gyldendals Bogklub

Kilde 8 plakat (privateje)

Kilde 10 postkort "Hestefantasi"

A: Hav (under vandet) vand- og ild-elementet, gul periode? 2017

B: Jorden (landjorden) jord-elementet, grøn periode? 2018

C: Himmel (luft-elementet) blå periode? 2019

D: Ufærdigt maleri farvernes og elementernes forening? 2020

Tisvildeleje -Tidsbilleder -Tisvilde Badehotel

Af Hans Cornelius

”Badehotellet” vil for vor tids generation være synonymt med en TV2-serie. Mens det for mig og folk før min tid vil være forbundet med en for længst svunden tid - i hvert fald, hvis talen falder på Tisvilde Badehotel. Det havde en omskiftelig tilværelse fra 1895, da det blev bygget, til 1953, hvor det bogstavelig talt blev jævnet med jorden. For mig og andre naboer udgjorde Badehotellet og Hotelbakken vores ’landskab’. Uden for sommertiden var området legeplads for os børn. I isvintrene i begyndelsen

af 1940’erne startede kælken fra hotellet og kørte tværs over Hulvej, ned ad Hovedgaden, videre forbi smøgen Ved Stranden 9 og ud på det tilfrosne Kattegat.

Turismen holder sit indtog

Badehotellet troner på bakken over de lave fiskerhuse, som netop gennemgår udskiftning, kystsikring og modernisering. Billedet, som er uden år, men sandsynligvis fra omkring århundredskiftet, illustrerer brydningstiden, da Tisvildeleje blev opdaget

som turistmål. Badehotellets grundlægger, Ferdinand Kielberg, havde øje for turistmulighederne i placeringen af et badehotel på netop dette sted med udsigt over Kattegat og Tisvilde Hegn.

I "Tisvilde – vejleder for de besøgende" (1896) skriver Valdemar Seeger: "Tisvilde Badehotel er opført i Aaret 1895-96 i Empirestil efter Tegning af Arkitekt V. Holck. Hotellet maa siges at have afhjulpet et virkeligt Savn, ligesom det ogsaa hoved-sageligt skyldes dette, at Fremmedbesøget paa denne tidligere lidet kendte Egn i de senere Aar er steget betydeligt."

Fra får til turister

Området bærer nu navnet 'Hyrdebakken', og det er ikke uden grund. I sin tid før ho-

tellet kom ind i billedet, var bakken hjemsted for græssende får, der ejedes af fiskerne langs stranden.

Den dristige og initiativrige mand bag ideen om at bygge et badehotel på denne gudsforladte egn var som nævnt muremester Ferdinand Kielberg fra Hillerød. Han erhvervede det sandede græsningsareal til at placere det fremtidige badehotel på. Og med et slag var Tisvildeleje gjort mondæn! Konceptet Badehotel kom fra udlandet, især Frankrig, hvilket fx afspejles i Hornbæks badehotel "Bretagne".

Et byggeri med enorme udfordringer

At etablere et badehotel stillede enorme krav: Hvordan kunne man forsyne så stor en virksomhed med vand og el?

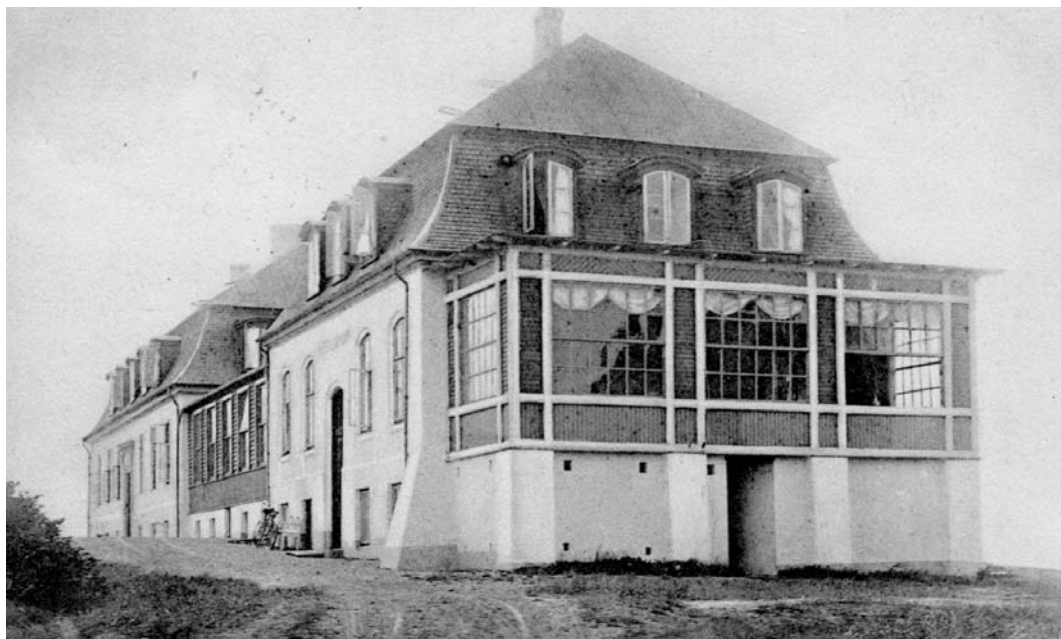
På billedet fra 1908 kan man se, hvordan udfordringerne blev løst: En vindmølle sørgede for vandforsyningen, og hotellet byggede sit eget elektricitetsværk. Et enormt spring til fiskerhusenes petroleums slampere og vand fra lokale brønde. Næste udfordring: Hvordan skulle hotellets gæster komme til dette afsides sted? Også her var Kielberg i aktion: Et par år efter åbningen af Badehotellet lykkedes det at føre Gribskovbanen fra Kagerup til Helsing; herfra kunne man komme videre med dagvogn. Min morfar har fortalt mig, at han som ung kusk bragte gæster fra Helsing til Tisvilde Badehotel. Først i 1924 kunne man komme med toget til Tisvildeleje. I øvrigt havde der jo også været problemer med transport af byggematerialer. Det

klaredes ad søvejen: De store skibe måtte ligge for anker uden for revlerne, hvorefter pramme fragtede godset til en interimistisk landgangsbros neden for Hotelbakken. Og så forestod arbejdet med at bringe materialerne op til toppen af bakken – formodentlig med hestekraft!

Badehotellet forsynede sine gæster med hestetrukne badehuse, mens damen midt i billedet nok kunne bruge en trappe. Den kom senere!

Badehotellet, som var bygget i engelsk empirestil, var udstyret med 70 værelser i pensionatsafdelingen mod vest. I den østlige del var spisesalon og dansesal. I kælderlokalerne var en såkaldt Skipperstue, i dag ville man sige bar.

Veranda

Med tiden udvidedes Badehotellet. Anneks-er kom til, og der blev tilbygget verandaer og altaner. I den vestlige ende kom der også en tilbygning. Den beboedes fra 1920 og frem til hans død i 1946 af kunstmaleren Arthur Nielsen. Som 3-4-årig havde jeg min daglige gang hos ham, og det blev mit første møde med kunsten. (Se billede s. 134) Badehotellet og dets beliggenhed tiltrak fra begyndelsen et velbeslået publikum. Nogle af de første gæster blev så begejstrede, at de købte grund og lod Kielberg stå for opførelsen af et sommerhus. Allerede dengang interesserede ugebladene sig for, hvilke kendte personer, der holdt

ferie på Badehotellet. I 25-året bragte "Vore Damer" en artikel under overskriften REJS TIL TISVILDE!, hvori man bl.a. kunne læse:" ...blandt de Navne, der staar øverst på mangen en sød og ung Frues eller Frøkens Ønskeseddel er Tisvilde, det skønne og mondæne Kattegats-Bad, der hvad Størrelsen og Besøget angaar, rivaliserer baade med Marienlyst og "Grenen". Hr. Ivar Hansen købte Hotellet for ca. et Aar siden. Da han aabnede, var den store Udvidelse efter Arkitekt Cramers Planer gennemført, og hans første Tisvilde Sæson blev en Suk-ces uden Sidestykke i Badestedets Annaler."

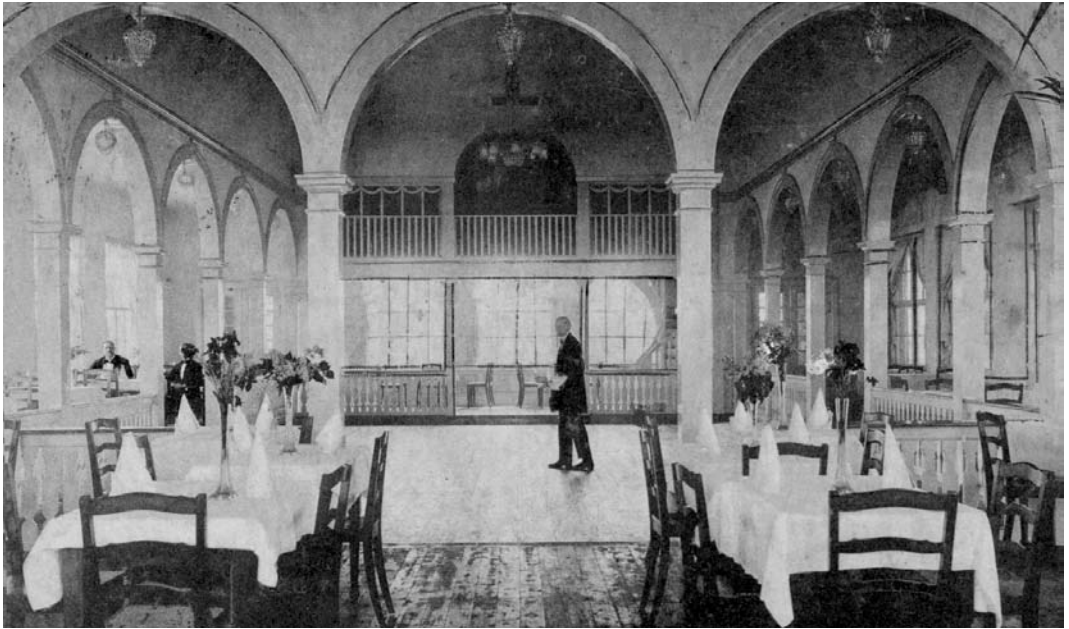
Badehotellet kunne nu indbyde til souper og dansant

Fire år senere har ”Vore Damer” igen en reportage fra Tisvildeleje. Den begynder sådan: ”Det kære, gamle Tisvilde, som jeg kendte fra den gamle Hestedagvogns Tid, er nu blevet stort og mondant. Dagvognen er blevet erstattet med Rutebil, og fra Kroen maa vi nu op paa Hotellet for at danse. Ankers Harmonika har maattet vige for et Klaver og en Violin, og vi har faaet en stor flot Balsal med bonet Gulv og Axel Petersens dygtige Trio til at vugge os ind i Dansen.” (Anker med harmonikaen var faktisk en af mine farbrødre). Badehotel-

let engagerede nu populære danseorkestre, som især var kendt fra radio-transmissioner; et af de sidste, som spillede her, var Kai Mortensens orkester.

To jazz-koryfæer

Rygtet går, at Bent Fabricius-Bjerre meget tidligt trakterede klaveret i Skipperstuen; familien havde ferieret i Tisvilde i nogle år. Et faktum er imidlertid, at han som 15-årig var kapelmester og spillede med ”1.kls. Swing Band” på Hotel Tisvildeleje, tidligere Jørgensens Hotel, i somrene 1940-1942. Derimod er det ikke noget rygte, at hans ældre kollega i jazzen, Svend Asmussen, i

sommeren 1939 var engageret på Tisvilde Badehotel. (Hvilket Svend Asmussen har bekræftet over for mig i en telefonsamtale et par år, før han døde).

I et brev fra Bent Fabricius-Bjerre til Svend Asmussen får man et indblik i stedets stemning: "Tisvilde Badehotel, som lå højt oppe på Skrænten ned til Havet, var vild Luksus. Gæsterne var som taget ud af en Bog af Agatha Christie: Damerne med store Hatte og Herrerne med lapset Tøj og tofarvede Golfsko. Her spillede Tidens hotteste Orkester, Svend Asmussens Kvartet, i hvide Smokinger. Jeg stod hver Aften uden for Hotellet og pressede Næsen mod Ruden

ind til Restauranten for at få lidt med af den fantastiske Musik..."

I Svend Asmussens erindringer beskriver han det første møde mellem de to jazz-entusiaster: "En aften fik vi besøg af en sød lille dreng i korte bukser. Han hed Bent, var 14 år og spurgte, om han måtte 'sidde ind' og overtage klaveret. Vi spillede 'My Blue Heaven', som Bent klarede rigtig pænt med undtagelse af femte takt, hvor han missede en vigtig akkord F7. Senere har Bent Fabricius lært alle de rigtige akkorder."

Gribskovbanen og bilismen

I 1924 erstattes rutebilen af Gribskovbanen – Tisvildeleje bliver endestation for forbindelsen fra København. På under et par timer kan gæsterne komme fra Københavns Hovedbanegård til Tisvilde Badehotel. Bilismen er også blevet mere udbredt – måske især blandt Badehotellets publikum. På de populære dansant-aftener er parkeringspladsen fyldt til bristepunktet, op imod et par hundrede biler.

Besættelsestiden lægger ikke nogen mærkbar dæmper på Badehotellets virksomhed.

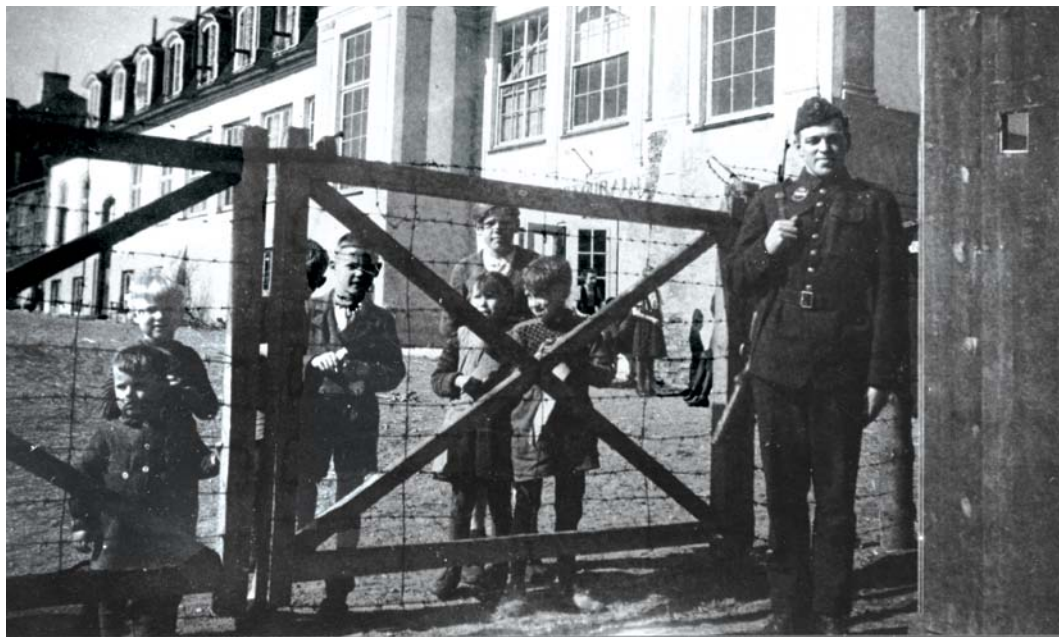
Bag pigtråden

De tyske flygtninge

En dag i marts 1945, da jeg cyklede hjem fra skole, mødte der ved Stationen mig et syn, jeg aldrig glemmer: En masse mennesker – kvinder, børn og gamle - sad og lå ud over hele området ved Stationen; de så trætte ud, nogle klamrede sig til deres sparsomme bagage.

Det viste sig at være flygtninge fra Østpreussen, som nu skulle indkvarteres i det af den tyske værnemagt beslaglagte Tisvilde Badehotel.

Vi nabobørn prøvede naturligvis at få kontakt med de fremmede børn. Men det var forbudt. Alligevel kunne vi ikke lade

være med at nærme os de fremmede børn. Jeg husker, hvor opfindsomme flygtningebørnene var, når de lavede deres eget legetøj.

Billedet er taget efter befrielsen i maj 1945. Indtil da havde tyske soldater bevogtningen af flygtningelejren. Vagten på billedet er en CB-betjent (Civil Beskyttelse). Efter besættelsens ophør blev CB-betjente indkaldt til bl.a. bevogtningsopgaver ved de tyske flygtningelejre.

En sen aften blev der banket hårdt på vores dør. Jeg var faldet i søvn, men skulle passe min lillesøster – troede jeg! For udenfor stod en CB-betjent med min søster i hånden.

Hun, som var 4 år, var stået op, uden at jeg havde bemærket det, og var gået i søvne op til Badehotellet/Flygtningelejren. Her havde vagten været skarpsindig nok til at se, at det måtte være et lokalt barn. Vi gyste ved tanken om, at hun kunne være indgået i flokken af tyske børn.

Men en dag fik flygtningenes ophold på Badehotellet ende, og den jernbane, som havde transporteret dem til Tisvildeleje, bragte dem videre til andre og større lejre. Badehotellet skulle bringes tilbage til sin tidligere standard.

I den første tid efter flygtningenes tilstedeværelse var stranden neden for Badehotellet

Flygtninge på Tisvildeleje Station

afspærret med skilte om forbud mod badning; man frygtede smitsomme sygdomme.

Hård genstart

Den nye ejer, Carl Knudsen, lagde mange kræfter i at genskabe hotellets standard og ry. Der skulle fremskaffes kvalificeret personale til køkken og pensionat, ligesom han engagerede orkestre med kendte kapelmestre, som fx Hans Kauffmann og Kai Mortensen.

Mange initiativer blev taget. Et af de mere spektakulære var udflugten til Hesselø. Hvordan blev 60 personer plus kokkepersonale og musikere fragtet til den lille ø 25 km nord for Tisvildeleje? Jo, hoteldirektøren havde hyret kutteren "Käte" af Gilleleje. Men den var ikke i stand til at komme ind over revlerne. Derfor blev min far, Erik Cornelius Pedersen, og hans makker, Erhard Henriksen, hyret til at transportere gæster og køkkenpersonale fra land i deres åbne mo-

Fra Billed Bladet 1948: "Deltagerne parat til at gaa om Bord i "Käte" af Gilleleje, der var Invationsfartøj. I Motorbåden, der førte Passagererne fra Molen ud til "Käte"..."

torbåd og ud til det større fartøj; til gengæld fik de turen med til Hesselø.

Billedbladet var tilsyneladende også med på turen, der foregik i sommeren 1948. Som ”Vore Damer” interesserede dette ugeblad sig for titler og stillingsbetegnelser.

Badehotellet må opgive

På trods af alle anstrengelser lykkedes det ikke at drive hotelvirksomhed af dette format i Tisvildeleje. På parkeringspladsen

fyldte bilerne ikke så meget mere. Det skal siges, at andre badehoteller langs Nordkysten også havde svære tider.

I sommeren 1953 blev Tisvilde Badehotel så jævnet med jorden. Brugbare materialer blev solgt ved auktion. Mange af fiskernes huse fik ved den lejlighed installeret ’maskinlokkummer’, altså træk-og-slip toiletter. Mit hjem overtog radiatoranlægget fra direktørens bolig.

Fra Billed Bladet 1948: “Det fortæltes paa Hesselø, at der var sæler paa Nordrevet. Nogle af Udflugtens Herrer tog derud. Dagens Vært, hjælper med til at spejle efter Sæler. Der var dog ingen.”

Det var strengt og vemodigt at se på – ikke mindst for os omkringboende. Legeplads, stejleplads, annekser og de åbne områder, næsten alt blev stykket ud i parceller.

Et efterspil med en happy ending - trods alt

Danmarks Naturfredningsforening var den største drivkraft blandt dem, der arbejdede for en fredning af det enestående areal. Interesserede kan se nærmere om bestræbelserne og forløbet i Chr. Friis's artikel ”Tisvildeleje Badehotels skæbne” (Vejby-Tibirke Årbog 2006). Som altid spillede økonomi ind, og den fik den afgørende betydning, at den prægtige grund blev udstykket til sommerhuse. Men et lyspunkt viste sig, da ingeniør Jørgen Saxild, der havde erhvervet 2 grunde, som ligger næsten på Badehotellets plads, skænkede dem til kommunen. Man bør være meget taknemmelig over hans generøsitet, som gør, at vi alle stadig kan nyde udsigten fra Hyrdebakken.

Kilder og inspiration:

Bent Fabricius-Bjerre: Klaver med mer'. Forlaget J.H.Schultz/Information. 1994.
Ellen Bick Meier: June Nights – Svend Asmus-sens liv i musik. Gyldendal. 2005.
Frank Büchmann-Møller & Kjeld Frandsen: Svend Asmussen - 100 år for fuld musik. Lindhardt og Ringhof. 2015.
Strandbugst paa Hesselø i Kattegat. Billedbladet. 10.august. 1948.
Christian Friis: Tisvildeleje Badehotels skæbne. Vejby-Tibirke Årbog 2006.
Christian Friis: Tisvildeleje Badehotel, nye oplysninger. Vejby-Tibirke Årbog 2007.
Michael Pers: Lejet, badehotellet og landliggerne. Tisvilde - en mosaik. 2009.
Valdemar Seeger: Tisvilde. Andersens og Schous Forlag, Hillerød, 1896.
Rejs til Tisvilde! Vore Damer. 22.april 1920.
Sommer i Tisvilde. Vore Damer. 21.august 1924.

Kærlighedens veje og vildveje i Tisvilde

Af Chr. Friis

I Tisvilde Hegn har vi et område, hvor træerne i en særlig grad har vokset på en måde, så de har snoet og drejet sig så meget, at hele området igennem lang tid har haft navnet Troldeskoven. Træerne ligner ikke træerne, der vokser andre steder, selv om de er af samme art.

Sådan er det også med de mennesker, der vokser op eller kommer til Tisvildeområdet. Selvom de alle er født som små næsten ensartede baby'er... så ender mange af dem alligevel med at blive nogle originale og særprægede mennesker, der er kilde til stadig undren overfor hinanden og for de mennesker, der kommer fra andre egne.

Måske skyldes det, at Tisvilde i så mange år har ligget som et isoleret sted på grund af havet, skoven, Ellemosen og den lange periode med sandflugt. Med en isoleret placering kunne det heller ikke undgås, at der ind imellem forekom en vis grad af indgift-hed. Det kunne måske også spille en rolle med hensyn til den lokale befolkning; men mange af personlighederne og originalerne er faktisk kommet udefra! Er det påvirkningen fra de mange kunstneriske og frie sjæle, der har udfoldet sig i vores område i de sidste 150 år, der har præget området så

meget, at der er fremkommet den særlige atmosfære af frihed og særpræg, der drager en række outsiders til Tisvilde?

Men det er alt sammen ikke forklaring nok, så til sidst må jeg ende med at sige til mig selv, at det må være en skæbne, som Tisvilde nu engang har fået tildelt. Måske skyldes også den sommerlige lethed overfor tilværelsen, som tusindvis af feriegæster fører med sig hver sommer, og som ubevidst forplanter sig ind i os fastboende!

Nu da jeg har passeret de firs år, tænker jeg ofte på de mennesker og de episoder tilbage i min tid her i Tisvilde, hvor jeg har oplevet mennesker og hændelser, der har forbavset mig. Her kunne jeg indlede med fortællingen om en kærlighed, der måtte have været stærk og dyb. Den varede i mere end fyrre år, selv om den efter tidens normer var utilstedelig og syndig.

Flere andre af mine erindringer drejer sig også om kærlighedens veje eller vildveje her i Tisvilde,

Allerede som dreng måtte jeg prøve at finde ud af, hvad der drev nogle mennesker til at opførte sig så mærkeligt. Det gjaldt f.eks. den dame, der flere gange hver uge kom ind i min mors osteforretning og købte flere af

*Ostehuset på Nyrvej 2 Tisvilde
i2015. Fotograf ukendt*

de fine og dyre stykker ost – både emmentaler og gorgonzola – og ofte også en pakke pumpernickel. Så snart hun havde fået lagt det hele ned i sin cykelkurv, gik hun tværs over vejen og cyklede derefter ind i Tisvilde Hegn ved Skovporten. Hun kørte altid ind i skoven, så det var ikke mærkeligt, at hun havde fået kaldenavnet ”Skov-Sofie”.

En dag stod Ole Damgaard og jeg ved ostebutikken, da Sofie kom ud af forretningen og stilede ind mod skoven. Ole foreslog, at vi skulle prøve at følge efter hende, så vi kunne se, hvad hun lavede derinde. Det var jeg straks med på, så et øjeblik efter spændte vi to drenge af sted efter hende. Den dag var der netop kommet nysne om natten, så vi kunne med lethed følge cyklens spor langt ind i skoven, forbi Rundeelle og videre ind i en grantykning, hvor der stod

en skurvogn. Her stod Sofies cykel parkeret, og røgen bølgede op af den lille skorsten på skurvognen, og isen var smeltet i det lille vindue. Der må have været en person, der havde tændt op i ovnen derinde, lang tid før Skov-Sofie havde stillet sin cykel.

Vi stod meget længe, for at finde ud af, hvem der var sammen med Sofie derinde, og hvorfor de absolut skulle sidde ude i skoven og spise ost. Efter en halv time frøs vi så meget, at vi blev enige om at løbe hjem igen – også selvom vi ikke havde opklaret mysteriet om den ukendte person i arbejdsskuret.

Langt senere var jeg ikke i tvivl om, at det måtte være vores daværende lokale skovfoged, der mødtes med Sofie. Denne skovfoged var ikke umiddelbart en forførelstype,

Egil Kolstø -en norsk filinstruktør.

han var efterhånden blevet lidt vel sværlemmet, han kneb altid det ene øje til og kunne vistnok kun se med det ene øje.... Og sidst men ikke mindst gik han næsten altid klædt i nogle ualmindelige lange og vide plus-fours. For øvrigt gav netop det sidste ofte anledning til almindelig munterhed blandt folk, når skovfogedens bukser blev omtalt. En dag tog jeg mod til mig og spurgte en af mine ældre fodbold-kammerater om, hvorfor man altid grinede, når disse plus-fours blev nævnt. Svaret var: ”hvis skovfogeden ikke havde de store bukser og nogle stramme elastikker forneden, ville han hele tiden komme til at snuble i sin mandlige attribut!”

Der forlød mange historier om skovfogedens forføreregenskaber, og en del mænd løb rundt og var godt vrede af jalou-

si. Om skovfogeden virkelig kunne leve op til dette ry, aner jeg ikke; men forbindelsen til Skov-Sofie var en forbindelse, der holdt sig langt op i min voksenalder, og tilsyneladende først sluttede, da den ene af de to ikke mere havde sin gang her på jorden”, som et postbud engang skrev på et brev, der skulle returneres, da brevmodtageren lige var gået bort.

Vildmanden Egil fra Norge(Egil Kolstø)

Fortællingen om filmmanden Egil Kolstø er derimod meget syndig og usædelig.

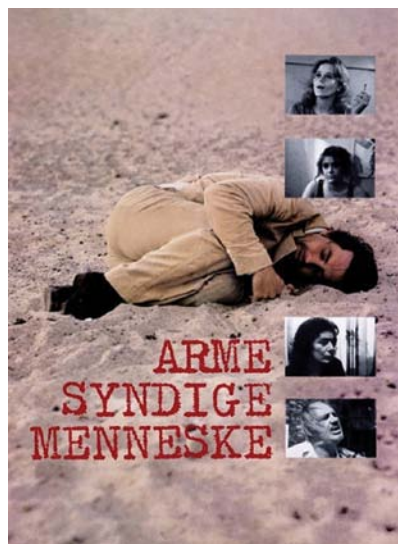
Jeg lærte Egil at kende i 1974, hvor han kom til mit daværende hus på Stuebjerg Alle. Egil og hans kone, Inger Vennerød, ville leje vores hus i en måned, da han skulle skrive filmmanuskriptet til hans egen film, ”Arme syndige menneske”, der blev optaget

i Tisvilde tre år senere. Egil og jeg kom til at snakke sammen om Tom Kristensens bog, ”Hærværk”. Det blev en vældig god samtale, og vi delte en flaske vin og ringede derefter efter vores koner. De kom med det samme, og vi delte endnu flere flasker vin.. Det blev begyndelsen til et spændende, men også krævende venskab, der holdt frem til 1980, hvor vi alle kunne hæfte etiketten ”fraskilt” på os.

Egil besøgte mig i 1981, han ville gerne være en uge i det Tisvilde, hvor han havde befundet sig godt i alle årene forinden. Måske ville han prøve at komme sig ovenpå skilsmissem, troede jeg. Det var dog

”Arme syndige menneske”. Dele af filmen er optaget i Tisvilde med lokale beboere som statister.

(instruktør Egil Kolstø)

ikke meget, jeg så til Egil i den uge, hvor han boede hos mig. Han var ustandselig på farten, og ofte bestod min forbindelse til ham i, at jeg skaffede ham et par Elefantøl sent op af formiddagen, så han lige kunne komme til kræfter igen efter sine udskejelser nede i Tisvilde Bio & Bistro. Allerede på det tidspunkt var Egil godt alkoholiseret... desværre.

Da han var rejst hjem, og der var gået en uge, fik jeg forklaringen på, hvorfor jeg ikke havde set ret meget til ham; mens han boede hos mig. Egil ringede nemlig en aften og fortalte, at jeg nu måtte hjælpe ham med et problem, som han nu var løbet ind i. Efter sin Danmarksturne havde Egil måttet søge læge; idet han tilsyneladende var blevet smittet med gonorré, inden han var taget til Danmark. Lægen havde konstateret, at Egil havde sygdommen i fuld udfoldelse og samtidig pålagt ham, at han skulle orientere de kvinder, som han havde været sammen med i den sidste tid bl.a. i perioden i Tisvilde i Danmark.

Dele af filmen er optaget i Tisvilde og med lokale beboere som statister.

Jeg lovede med det samme, at jeg ville hjælpe ham og opsøge den kvinde, som han havde været sammen med i de syv dage i Tisvilde. Egil blev stille et øjeblik; men hurtigt fik han forklaret, at han ikke havde været sammen med én kvinde, men med fem forskellige kvinder!

Jeg fik nu fat i papir og blyant, og Egil

begyndte nu at diktere de navne og adresser og tlf.nr op på de fem kvinder, som jeg efterfølgende skulle opsøge og fortælle, at de straks skulle søge læge og blive behandlet mod gonorè. Det er nok den mest specielle opgave jeg har været ude for her i Tisvilde; men det lykkedes mig at få kontaktet dem alle.... Men sikke nogle betuttede ansigter, jeg fik at se, da jeg kom med min meddelelse til dem.

Hunden Donna og dens tilbedere

Nu er det jo ikke kun menneskene, der skal gennem kærlighedens og erotikkens glæder og besværligheder... også menneskets bedste ven, hunden, må jo ofte igennem perioder, hvor de udsættes for de samme dobbelte følelser. Det er derfor også passende, at hundene efterhånden har meget menneskelige navne: Leopold, Donna, Tess, Sissel, Sebastian, Mozart... Og Nuller. Inge Læbo – min kone – havde i mange år en sort, labradorlignende skønhed, der hed Donna. Den havde medlemskort til Idrættens Venner og var stamgæst i det daværende Bio & Bistro, dengang Annelise Schyberg satte sit præg på biografen og restauranten. Donna havde to tilbedere: John Anphins hund, en Golden Retriever med navnet Leopold, og Ole Falcks noget mere ubestemmelige race, Nuller. Leopold opnåede at blive far til 7 hvalpe, som Donna bragte til verden; men Ole Falck lille Nuller kom aldrig længere end til at stå og pibe

Hunden Donna – den attråværdige.

noget så ynkeligt ved havelågen, hver gang Donna var i løbetid. Engang skrev jeg en historie om denne trofaste; men ulykkelige bejler. Ugeposten optog historien og sendte endda en fotograf ud til Ole Falck, der efter sigende skulle have set mere end ualmindelig forbavset ud, da der udenfor hans dør stod en fotograf, der sagde, at han havde fået til opgave at tage et billede her på adressen ... men det skulle ikke være et billede af ham eller andre i familien.... Men af hans hund, Nuller! Efter en del søgen rundt i Tisvildeleje fandt Ole og fotografen endelig Nuller, der igen var på strejftog i sin jagt efter mad og kærlighedseventyr. Billedet blev taget og artiklen bragt; men allerede den samme dag blev jeg ringet op af en anden lidt fortørnet hundeejer – Feldthaus -, der fortalte, at det i virke-

Kroen i Bad sachsa, Harzen

ligheden lige så godt kunne have været hans store, stærke hanhund, Sebastian, der skulle være portrætteret... for den havde været mindst lige så ivrig efter at komme i lag med Donna.

Siden historien om Nullers ulykkelige kærlighed til Donna, har jeg ikke vovet at skrive flere hundehistorier.

Grete med Kegleklubben i Harzen

Der er tilsyneladende ingen faste regler for, hvem der får succes, når det gælder om at opnå en dames eller en mands gunst. Store, flotte og storsnakkende mænd kan f.eks. belejre en dame med stor ihærdighed... og

alligevel er det ham, der tilsyneladende er lidt enfoldig og som kun har stået i baggrunden, der til sidst løber af med sejren. Også her får man ingen forklaring; men må blot nøjes med at konstatere, at sådan er det bare... basta.

På hin mindeværdig tur til Harzen med Kegleklubben i Tisvilde, var Grete M. godt omsværmet af en 3 – 4 herrer, der var kommet med uden deres koner, og Grete var en enlig dame, der så ganske attraktiv ud. I løbet af aftenen blev der drukket en del på det hotel, vi var indlogeret på. Klokken nærmede sig 01.00 om natten, og så begyndte kampen om den enlige dame at intensiveres.

Den store murer, der allerede havde et ry som damernes ven, førte sig voldsomt frem; men heller ikke tømreren eller blikkenslageren holdt sig tilbage. Kun Jens – også kaldet Næsehornet – holdt en lav profil og nøjedes som regel bare med at komme med en enkel kommentar eller grynte lidt. Men pludselig tog den samme Jens tre store skridt frem mod Grete, tog med et fast greb fat i begge hendes hænder og sagde blot: ”Kom!”.... Og det gjorde Grete så. Tilbage stod tre stærke, noget langnæsedede håndværkere og tænkte: ”... og så lige Jens?” For øvrigt vandt Jens også kegleturneringen nede i Bad Sachsa i Harzen foran de tyske dyrlæger, læger og forstkandidater, og også foran de forsmåede danske håndværkere, så måske var det Grete, der havde fornemmet, at der var ”gods” i ham Jens.

På glatis med frk. Vinter

Netop navnet Grete får mig til at tænke på en anden Grete, der lærte mig, at piger og senere kvinder kan være ret så svingefulde, når man vover sig ud på kærlighedens farlige stier. Pigen var Grete Vinter, der boede ikke langt fra mit barndomshjem – faktisk kun 100 meter, så jeg havde kendt hende, lige fra vi var 5-6 år gamle. Vi var næsten jævnaldrende; men i de første mange år var hun ikke andet end en noget irriterende tøs, som ikke kunne være med til det, som var vigtigst af alt: spille fodbold, slås og skyde med slangebøsse.

Men da vi kom op i puberteten, forandrede tingene sig. Grete Vinter begyndte at få former på sin krop, hun begyndte at klæde sig på en anden måde... og sidst men ikke mindst, så sendte hun jævnligt et særligt smil til mig og flere andre. Jeg forstod ikke, hvad hun ville med det smil, som hver gang gjorde mig urolig og på samme tid virkede som et signal om, at hun gemte på en hemmelighed, hun gerne ville indvie mig i. Der gik flere måneder i foråret 1952 på den måde, og først da vi nåede frem til midten af juni måned, kom der skred i tingene. Jeg mødte Grete oppe ved Købmandshuset, da jeg kom hjem med toget fra Statsskolen i Hillerød. Hun sendte mig igen dette særlige smil og spurgte så, om jeg ikke kom ned til hende, når jeg havde fået den te og de madder, som min mor altid havde stående parat til mig.

Jeg sagde ja, og da vi efter en halv time mødtes nede på Birkevej, stod Grete allerede parat i døren med flere tæpper og en enkelt hovedpude. Hun fortalte, at derovre på Gyvelbakken 3 – der var et sommerhus – var sådan en dejlig solgryde, hvor man kunne ligge og tage solbad.. og om vi ikke skulle gøre det sammen?

Selvom det ikke lige var det, som jeg havde regnet med, så sagde jeg ja, og snart vandrede Grete og jeg hen ad Gyvelbakken med tæpperne. Vi fandt solgryden og bredte tæpperne ud og lagde os i solen. Grete fik det dog snart alt for varmt og begyndte at

lægge noget af tøjet; mens hun foreslog, at jeg gjorde det samme.

Jeg tog først skjorten af, og var godt i gang med bukserne, da alt forandrede sig. Døren til sommerhusets havestue var pludselig blevet åbnet og en ældre dame råbte: "Hvad laver I to inde i min have!"". Både Grete og jeg stivnede et kort øjeblik, men derefter fik vi i en voldsom fart samlet vores tøj, sko, tæpper og den enkelte hovedpude sammen og styrtede ud af haven, mens damen stadigvæk råbte efter os.

Ved landevejen skiltes vores veje; idet vi begge bare ville hjem. Vi frygtede for, at damen ville "sladre" til vores forældre, som hun sikkert kendte.. og nu gjaldt det bare om at være hjemme, så man kunne komme med en uskyldig bortforklaring.

I løbet af sommeren mødtes Grete og jeg nogle gange og snakkede sammen; men vi vovede ikke at gentage eksperimentet på Gyvelbakken 3. Da det blev efterår, og kastanierne begyndte at falde på jorden fra deres kapsler, var vi tilfældigvis på Gyvelvej igen. Jeg ville godt imponere Grete Vinter med, hvor langt og hvor præcist jeg kunne kaste med kastanierne, så jeg kastede og kastede efter diverse lygtepæle og skilte. Grete lo højt og larmede hver gang jeg ramte noget, så da hun udfordrede mig ved at sige, at jeg nok ikke kunne ramme et af de små vinduer, der sad højt oppe på 1. sal af Gyvelvej 6, så fandt jeg den største kastanie og kylede den af sted mod vinduet. Den ramte plet,

og belønningen kom straks fra Grete, der lo højere end nogensinde.

Sådan blev vi ved, indtil 16 små ruder var splintret ved mine velrettede kast. Det var en salig rus, og tiden fløj af sted. Men på én gang var klokken blevet så mange, at vi begge skulle hjem til aftenmad. Vi lovede hinanden, at vi under ingen omstændigheder ville fortælle nogen, hvad vi havde lavet.... Derhjemme var vi lige nået til desserten, da Grete Vinters far bankede på døren. Han fortalte min far og mor, hvad Grete lige havde fortalt ham om de smadrede vinduer på Gyvelvej. Min far tøvede ikke længe; men sagde blot "Kom" til mig og så vandrede vi alle tre over til Gyvelbakken, hvor jeg med det samme tilstod, hvad jeg havde gjort; men at Grete også var skyld i det.. for hun havde grinet hver gang, jeg havde ramt et vindue!! Hverken min far eller hr. Vinter accepterede min forklaring.. og i meget lang tid fik jeg ingen lommepenge; idet jeg støt og roligt måtte afdrage på betalingen til tømrer Sørensen, der udskiftede alle de 16 små vinduer på Gyvelvej 6.

Forholdet mellem Grete Vinter og jeg blev aldrig det samme mere efter denne svigten fra hendes side. Det var alt for farligt at begive sig ind i kærlighedens veje med hende, når hun havde vist sig så troløs og svigefuld og straks havde sladret om os. Denne erfaring holdt sig, indtil jeg næste gang mødte en kvinde, der lagde hovedet på skrå og lo højt, hver gang jeg udfoldede mig overfor hende.

Foto: Søren T. Grande

Troldeskoven – et levn vigtig at bevare

Af Søren Thilst Grande

”Stormen skabte den - den formede de unge skovfyre efter sin vrede vilje. Slog dem med rædsel og jog dem foran sig som en hær af kryblinge, besatte stammer og vredne grene som ormeslyng bugtende sig langs jorden i stivnet flugt. Det er folketroens sælsomme fantomer - trolde og øgler løber for livet – men aldrig kan de komme bort...” Sådan har vores hedengangne lokallyriker, Hans Hartvig Seedorff, beskrevet

vores sjældne Troldeskov. Dog er det ikke helt rigtigt, at de forvredne træer ikke kan komme bort. For vi skal passe på den unikke del af skoven. Som en fugl Phønix vil den ved skovbrand brænde til aske, men ikke genopstå i sin fugle- eller troldeham – derimod som himmelstræbende lige stammer – trylleri? Nej, sådan opfører nyskov sig, og det er der ikke meget trolde ved.

Danmarks ældste fyrrebevoksning

Skoven er anlagt i starten af 1800-tallet som et slags læhegn mod sandflugten fra nord-vest. Hundrede år senere tager Udvalget for Naturfredning initiativ til en fredning i 1906. De fleste af højene i Tisvilde Hegn blev til sammenligning fredet i 1930, så Troldeskoven har altså højere prioritet end oldtidens gravhøje. Det er vel værd at bemærke – og nu kommer det bekymrende: Mindre end 2 km fra MiL-festivalpladsen ligger den fredede Troldeskov, som i tilfælde af brand IKKE kan genplantes. Tværtimod holder man selvsået ungskov nede for at sikre Troldeskovens særegenhed, som netop er de vanskabte dværgformer.

I den hede sommer og knastørre skov er det fristende at slå sig ned med et lille telt og overnatte i fri natur. Det er ikke lovligt at gøre, men udødelig ungdom, druk og uforstand overskrider ofte den slags begrænsninger. For at spare penge for de unge kan madlavning over bål eller mini-grill på stranden eller i skoven være kærkommen, og hvis det blæser op, kan man blive fristet til at rykke ind i den lægivende skov. Opstår der brand i Troldeskoven, er fanden løs. Lad mig lige indflette lidt historisk supplement.

I 1793 tiltrådte den første skovrider vores naturområde

Man havde i årene 1738-50 påbegyndt beplantningen af det sandflugtsplagede areal, der gennem mere end 150 år havde resul-

teret i ca. 30 km² ørken. Det startede med marehalm og hjelme for at begrænse flyvesandets hærgen. Herefter fulgte frøsåning af bævreasp og egetræer (Røhls Ege 1738 og siden Niels Hansens Ege 1765). For at skabe læ for mere af denne løvtræsbeplantning og anden skovvækst længere inde i ”ørkenlandet” valgte man i 1803 at bredså en fyrretræs læskærm i et bælte parallelt med kysten mellem den nuværende Brantebjergslinie og Jyde Linie (ca. 15 tønder landområde eller ca. 8 hektar). Man importerede ca. 3 tons fyrrefrø i sække fra Hannover pr. hestevogn. Yderligere 1,5 tons fyrrefrø blev leveret til Jylland o.a. sandflugtsplagede steder i landet, derfor findes der andre troldeskove rundt om i landet, bl.a. Bornholm, Jels, Køge, Lohals, Læsø, Rold, Rørvig, Svendborg og Øland. Om hvorvidt disse fortryllede træer er fredede og stadig består skal være usagt.

Ny skovrider tager tingene alvorligt

Georg Christian Hilker kommer til i 1798, og han speeder bekæmpelsen af sandfygningen gevaldigt op ved at koordinere og organisere tilblivelsen af Troldeskoven, som måske er landets største og i hvert fald den ældste – noget af en turistattraktion vi der har i vores lokalområde. Man får lyst til i nyere tid at spørge sig selv, hvorfor denne skovfyrbevoksning opførte sig så underkuet og krumbøjet? Det er liksom med Henrik Pontoppidans ord, at ”livets (læs: opvækstens) lange kummer har sat dybe

mærker på tilintetgørelsens vej” (fra Hytterne 1887). Dog lever den gamle krogede 200-åring endnu. Diagnosen lyder: Vind, havgus og saltpåvirkning har medført stress, nedsat modstandsdygtighed og begrænset fyrretræernes naturlige vækst. Derfor har svampeangreb haft let spil: ”knækkesygesvamp” og fyrviklerlarver har været i stand til at deformere træbevoksningen på lokationen. Men disse opvækstbetingelser er ikke mere, så en ny fyrretræstilplantning vil arte sig helt anderledes, dvs. normalt – og en brandudslettet troldeskov er ikke mulig at reetablere! Derfor er den så unik for vores område. Efter en brand vil fyrretræerne vokse forbavsende hurtigt op gennem det afsvedne lyng-, mos- og sanddække (man mener at sandlaget har en tykkelse på 1,5-3

meter), men de nye skud fra fyrretræerne vokser nu lige op i vejret – og ikke mere som forkrøblede vækster.

Den forvitrede skov

Vores Troldeskov hed først ”den forvitrede skov” benævnt så tidligt som i 1889 af botanikeren Hans Mortensen, der lod tegneren Just Paullis illustrere naturens forunderlighed med følgende ord: ”...stammerne af disse småtræer bugte og slynge sig på den mest barokke måde opad, nedad og til siderne ... eller ligge henad jorden; alle toppe vende indad mod landet.” Og han fortsatte med ordene: ”Dette område burde bevares længst muligt i dens nuværende stand”.

Tuschtegning måske af Just Paullis

I 1973 nedbrændte en stor del af Troldeskoven, og der opstod et hul mellem den østliggende og den vestliggende skov. Den tværgående Troldeskovsvej er delelinjen herimellem. Måske lægger man ikke mærke til det, men følger man det langsgående Troldeskovsspor i vestlig retning (dvs. mod Stængehus) og kigger t.h. kan man se ”brandhullet”, hvor der nu vokser opretstående yngre fyrretræer. Derefter dukker Troldeskoven op igen - som vi kan li’ den. Det har jeg valgt at kalde den vestlige Troldeskov.

Der har været andre mindre brande i Troldeskoven siden hen, senest 1999 eller

i 00’erne, som dog hurtigt er blevet slukket uden at større skade blev forvoldt. Der er på den lune- og lægivende side syd for Troldeskovsporet registreret fire større fyrretræer tidsangivet fra perioden 1808-1811.

Cykelmotionister slider på skoven

Troldeskoven er for mig en hjertesag, og jeg kan blive harm, når jeg fx møder cyklende personer ind gennem de snørklede stier i Troldeskoven. De har efter min mening INTET at gøre der. Det nedslider skoven i en grad, der ikke harmonerer med en fredningskendelse. Troldeskoven er fuld af rødder, der skal forceres, så derfor opfordrer

Masser af rødder, så cykler - nej tak. Foto: Søren T. Grande

jeg til følgende: Find vandreskoene frem og lad Troldeskoven få fred for cykler.

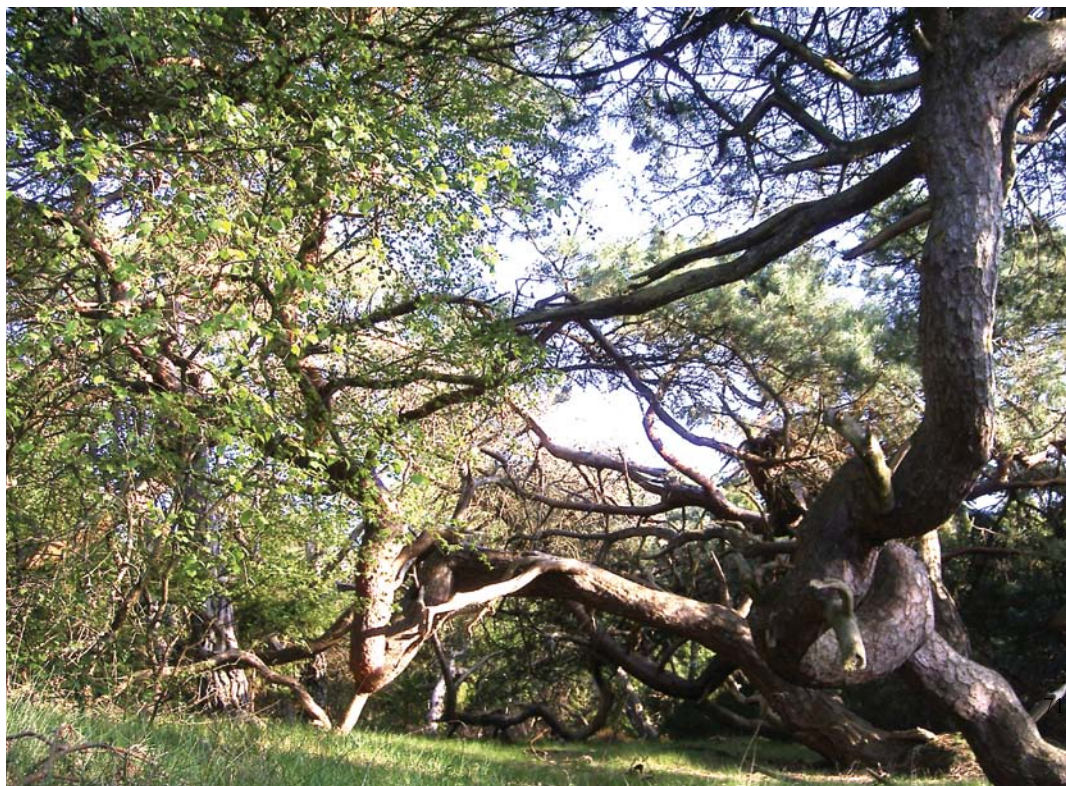
Jeg ved, at Naturstyrelsen (NST) ikke er glad for forbuds-/anvisningsskiltning i skoven, men måske er det nødvendigt for at bevare Troldeskoven længst muligt. Ifølge Naturbeskyttelseslovens §21 må der ikke sættes skilte op i vores frie natur. Men min erfaring er, at brugere af skoven ofte motionerer med hovedet under armen, så en eller anden form for påbud er nok påkrævet. NST prioriterer den almindelige borger og mindre specialforeninger højt med hensyn til adgang i skoven. Men samtidig arbejder NST med en slags nænsom benyttelse og

såkaldt ”brugerseparering” fx MTB- og ridestier. Gang- og løbemotionister slider ikke på skoven – selv ved stort antal er det minimalt. Orienteringsløbere kan skabe en del furore for vildtet og jordrugende fugle, når de kommer brasende gennem underskoven, men det kan man planlægge sig ud af, hvis man undgår den slags adfærd i ynglesæsonen. Derimod er halogenlamper til aften-/natkørsel med MTBikes en dårlig cocktail, der stresser vildtet.

Hvem har savet i min skov?

Det er ikke bjørnefar, der spørger ”hvem har sovet i min seng”, men derimod trolden,

Trampende trold i skov. Foto: Søren T. Grande

der opdager, at der er blevet savet grene i hans skov. Det kræver en nærmere forklaring: I november 2021 afholdtes Heino Fall Race, et MTB løbsarrangement for ca. 400 deltagere. En ca. 21 km cykelrute skal/kan køres igennem to gange, dvs. en slitage på skoven af optimalt 800 MTB-ryttere. Ruten var som tidligere planlagt ført gennem en gulmærket sti (gangsti?) i Troldeskoven. Tisvilde Hegn OK er løbsarrangør, og af sikkerhedsgrunde tillod man sig at grensætte adskillige steder på denne sti – også i rod-fæstede træer og ikke kun i ”nedfaldstræer” - det er efter min mening vanvid. Skoven er fredet – på sigt er der planer om, at hele skoven skal omdannes til såkaldt urørt skov – så den adfærd (og tilladelse fra SN-Nord-sjælland?) bør ikke finde sted. Hvis vi sammenligner med skovens mange sandflugtsgrøfter, som nok kan kaldes fortidsminder, men vel næppe er fredede, så har NST fældet mange træer som adgangsschikaner for at beskytte disse med det resultat, at hverken gående, løbende eller cyklende kan forcere dem. Det hænger ikke sammen. En fredet skov må der races igennem, mens mindre vigtige naturhistoriske attraktioner beskyttes helt urimeligt, så de ikke er til at få øje på for fældede træer. Almindelige cyklister benytter mest Hegnets grusveje, men temmelig mange MTB-ers nøjes ikke med at cykle på de nyanlagte MTB-spor. Derimod kører de såkaldte free-riders på gangstier og piratspor – og

som noget helt ekstremt køres der nu på el-drevne MTBikes med brede hjul i vandsport i dyrespor, på små stier og sandede brandbælter, op over fortidsminder m.m.

Hvad og hvem er Hegnets Venner?

Ja, hvad er det for en forening? Er det en naturbevarende arbejdsgruppe, så ville det måske være nærliggende at udvide til fx ”Bevar Troldeskoven”. I fællesskab kunne man så tage vare på en fredningsskærpelse m.m. af Troldeskoven gennem et koordineret samvirke mellem de værnende brugere af vores skov. Der må være flere end mig, der elsker at komme i den fredede skov?

Telefoninterview med en naturelsker

Initiativtageren til Hegnets Venner er Stig Hoffmeyer, så lad ham her for læserne præsentere sin sag: ”Vi har haft en del særskilte artikler i Tisvilde Nyt de seneste par år, så de fleste tisvildeborgere bør kende os. Men kort fortalt tog jeg i 2019 initiativ til at stifte Hegnets Venner (HV), en bredt funderet og særdeles aktiv lokal arbejdsgruppe nedsat af Grundejerforeningen for Tisvilde og Omegn (360 medlemmer) og Tisvildelejeforeningen (300 medlemmer) med støtteerklæringer fra bl.a. Vejby-Tibirke Selskabet (900 medlemmer). HV’s formål lyder helt enkelt: ”at sikre at beskyttelse af naturen altid har 1. prioritet. At benyttelse skal være sekundært i forhold til at beskytte naturens flora og fauna. Vi mennesker har

kun naturen til låns. Det forpligter.

”HV er i aktiv dialog med Naturstyrelsen, forskere, politikere, interessenter og brugergrupper.

HV tilbyder fremadrettet at indgå i tilrettelæggelse og gennemførelse af de fremtidige forvaltningsplaner, hvor særligt biodiversitetseksperter skal inddrages med fakta baseret på viden fra de forskellige områder og biotoper.

HV arbejder desuden på et tværfagligt projekt med fondsstøtte til etablering af et lokalt BioCenter som samlingspunkt for feltforskning og naturformidling.”

Flora og fauna kender ikke til matrikelskel

Hegnets 2.021 hektar er det område i Danmark med flest truede arter, i alt 192 rødlistede arter som kræver særlig beskyttelse. Habitatet er forbundet med de store sommerhusområder, Arresø, Ellemosen, Holløse Bredning, Ramløse Å, Tibirke Bakker og Kattegat. Hegnet er rigt på kulturarv og fortidsminder, bronzealdergravhøje, Torup Landsby, Asserbo Slotsruin, Trolde-skoven, Melby Overdrev og mange fredede skovdiger og grøfter. Alt sammen kræver beskyttelse af højeste rang.

Truslerne mod naturen er i dag primært menneskeskabte, og nationalparkerne anlagt fortrinsvis for at vi kan nyde og benytte naturen i frilufts øjemed.

Blaeksprutte ell.a.havrubye. Foto: Søren T. Grande

Naturnationalparkerne (NNP)

Om dette fortsætter Stig Hoffmeyer: ”Jeg hilser den nye NNP lov fra 2021 velkommen”. I alt 15 naturområder i Danmark skal fremover forvaltes med biodiversitet som første prioritet: ”Den nye NNP lov er den højeste klassifikation for naturbeskyttelse. Derfor skal Hegnet udpeges som NNP”. Hegnets Venner har på opfordring af Miljøministeriet indsendt et oplæg til en 10-punkts NNP handlingsplan for Tisvilde Hegn, Asserbo- og Liseleje Plantager og Melby Overdrev med følgende ordlyd: ”Vi ønsker at bevare den åbne skov med fri bevægelighed for de fire hjortevildtarter – dvs. forcérbare hegn for disse - og efter behov supplere med helårsudvidelser af de eksisterende mindre indhegninger med kvægafræsninger på overdrevet og i lysåbne skovområder”. Og så slutter Stig Hoffmeyer med følgende tilføjelse: ”Der skal fortsat være plads til gående, løbende, ridende, cyklende og hunde (i snor). Kun ved en fælles vision og en målrettet indsats kan vi sikre, at vi giver naturen videre til kommende generationer i samme gode stand, som vi modtog den. Al aktivitet skal være på naturens præmisser og i sameksistens med hinanden – sammen er vi stærkere”. I sandhed en mand der taler den tavse skovs sag – en lokal ildsjæl – og en naturlig sammenkædning med mit ”smertensbarn” - den ubeskyttede, udsatte og skrøbelige Trolde-skov ville da for mig være ønskelig.

Tilbage til Troldeskoven

Lad digteren Hans Hartvig Seedorff afslutte denne lange gennemgang kortest muligt med ordene: ”En halv times gang fra Tisvildeleje ligger Hegnets ejendommeligste bevoksning – stormen skabte den... efter sin vrede vilje...” fra bogen ”En fører i Tisvilde & Tibirke” skrevet i 1920’erne efter en viderebearbejdning af historieprofessor Hans Orliks ”Tisvilde & Omegn”. Man mener i øvrigt, at det var Orlik, der fandt på navnet Troldeskoven. De havde begge bolig i hhv. Tibirke og Tisvildeleje.

Et lille turforslag og ruteanvisning

Følg Strandvejen fra den store P-plads ca. 2 km til prøveskydningspuklerne neden for Brantebjerg klinten (skråningen). Fortsæt lidt længere og ad første gulmærkede sti på højre hånd, så føres man ind gennem Troldeskoven. Efter at ha’ krydset grusvejen Troldeskovsvej fortsætter denne sti over i Troldeskovsporet. Følg vejen til Jydelinien krydser og drej så til højre - og områdets smukkeste strand- og klitplantage åbenbarer sig. Nyd her synet af områdets højeste klitter. Stien bag klitterne fører t.h. mod Strandparkeringen og t.v. mod grusparkeringen ved Stængehus og Asserbo- og Melby Overdrev.

Th. Gulmaerket sti men hovedløst at cykle igennem.

Foto: Søren T. Grande

Mine yndlingssteder i Hegnet

Af Søren Thilst Grande

Jeg holder meget af at udforske naturen, dens seværdigheder og historiens gang i vores lokalområde. Tisvilde Hegn gemmer på et halvt hundrede gravhøje tilbage fra jern-, bronze- og stenalderen, som virkelig kan få fantasien i sving. Tisvilde Hegn udgør også en del af Kongernes Nordsjælland, hvor tidens tand har hærget landskabet helt tilbage fra istiden, og i nyere tid gået bersærk med sandflugt og ørkendannelse til følge. Betragt dette bidrag i Årbogen som en udflugtstur gående, cyklende eller evt. løbende garneret med kongelige historier i sandede fodspor...

Svært at vælge

Der er virkelig mange dejlige steder i Tisvilde Hegn, så det kan være svært at vælge. Men ét af de mest velbeliggende med en slående udsigt er Harehøje. Ja, jeg skriver med vilje i flertal, fordi der er faktisk to. Måske er det derfor, at de har fået navnet "hare", for når man ser højene oppe fra, ligner det en hares trædepude. Harehøje er to tæt liggende gravhøje, hhv. 7,2 meter og 6,0 meter at bestige og med en diameter på omkring 40 meter. Man måler aldrig omkredsen, og det kan man undre sig over, for der er meget at gå rundt om. De fleste

gravhøje i Tisvilde Hegn er runddysser fra bronzealderen, omkring 2000 år f.Kr. samtidig med, at der blev bygget pyramider i Egypten. Herefter fulgte jernalder m/ indlagt vikingetid, middelalder og nyere tid. Tiden før bronzealderen betegnes ældre stenalder og bondestenalder. Så sku' det vist være på plads. Langdysser, som der er tre af i Tisvilde Hegn, stammer fra den yngre stenalder, hvor bondekulturen i Danmark så småt bredte sig.

Slående udsigt

Fra den højeste af Harehøjene er der en vejrtagende udsigt. For det første, fordi den skal bestiges, men mest fordi den ligger 48 meter over havet og åbenbarer et panorama med udsigt til Kattegat, horisontlinje og Hesselø. På klare dage ligger øen og vugger i horisonten ca. 25 km derude med sit hvide fyr glimtende i solen.

Neden for højen passerer skovens længste brandbælte Nordhuslinien. Imellem dette brandbælte og havet kan man se et indhegnet, lysåbent areal (8,2 ha) kaldet Hestesletten. Området blev i midten af 1990'erne ryddet for nåletræsskov netop med henblik på løsgående kreaturer, eksempelvis heste, kvæg, får og geder. På den anden side

Tr. Harehøj med udsigt til Hesselø. Foto: Søren T. Grande

af dette græsningsoverdrev med retning mod havet ligger de gamle istidsklinter/moræneskrænter. Så følger på begge sider af den tværgående grusvej, Strandvejen, lidt blandet lægivende sandflugtsbevoksning blandt andet vor egns legendariske Trolde-skov, og klitterne følger, inden man når vandkanten. Denne fortryllede skov har fået plads andet steds i årbogen.

For at fuldende udsigtsmulighederne fra toppen af Harehøj kan man mod nordøst skimte løvkuplen på en anden bronzealderhøj, Birkehøj, som ligger tæt på den gamle kystlinjeskrænt Brantebjerg, hvor der engang også var en fantastisk udsigt til havet, Melby Overdrev, Liseleje strand – ja, sågar helt til Hyllingebjerg tæt ved Hald Strand. Nu kan man ikke se noget mere af dette, fordi træerne er blevet for høje. Kigger man mod nordvest kan man i solskin se de store hvidtlysende klitter. De højeste ligger ved Jydestrand, men det er nok snarere klitterne ud for føromtalt Trolde-skov.

I ældre tid, da der var et brandbælte i skoven man kaldte Harehøjslinie, benævnte man de to høje for ”de sorte Harehøje”, og det fører os til naboerne rundt om hjørnet, nemlig Hvidehøjene, med lidt mindre havudsigt og tilsvarende decimeret herlighedsværdi.

Hvidehøjene

Her er der tale om Tisvilde Hegns største og mest/tættest koncentrerede gravkompleks bestående af fem høje – også fra bronzeal-

deren. Den største og måske mægtigste indvåner er begravet i en 46,7 meter høj (o.h.), hvor der engang har været en fin udsigt. Samme diameter som Harehøjene. Tre mere er 40 m o.h. og med lidt mindre tværsnit. Den femte høj er sværere at få øje på. Måske er den forsøgt udgravet og faldet delvist sammen, eller også kan det være en senere jernaldergrav, for de er karakteriseret ved at være maksimalt halvt så store.

Generelt må man sige, at hvor de store høje er, holder de ”gammelrige” til. Man har kunnet se de imponerende høje ude fra havet – og røde blus signalerende: ”alt optaget – vi har sat os på flæsket. Uønskede ingen adgang. Kom ikke nærmere, hvis I har onde hensigter”.

Var der tale om vareudveksling har det været en helt anden sag. Vi skal jo forestille os landskabet mere bart med spredt krat i forhold til nu, hvor træerne er blevet tårnhøje. De højtliggende ca. 4000 år gamle gravpladser har kunnet ses viden om, blandt andet ude fra Kattegat. Jo større høje desto større indflydelse og rigdom. Udsigten til disse høje fremviste status og magt, så måske har områderne ud for de store høje været et handelscentrum med et vist om-dømme. Man må huske på, at bronzealderen var en god og varm periode med fremgang og velstand. Klimaet var vækstgivende, og man var så småt begyndt at sejle og komme omkring. Bronzealderhøjene symboliserer tiltagende rigdom i dansk oldtid med stabile

opgangstider og havudsigt i første parket. Datidens ”whiskybælte” kan vi måske lidt polemisk kalde det. Der har været tæt på paradisiske tilstande med adgang til privat strand og fri ret til fisk-, muslinge- og østersfangst. Ikke mindst søgning/indsamling af Nordens guld – amberravet, som var eftertragtet og et godt og givende handelsobjekt.

Det var opgangstider, indtil den såkaldt ”lille istid” trådte ind på scenen fra omkring 500 f.v.t. til 500 e.Kr. Under vikingejernalderperioden vendte den periodevis tilbage og kulminerede i middelalderens

1300 år med pest og misvækst. De franske karteuser-munke på Asserbo Kloster (i dag ruin) måtte også opgive at få noget til at gro med de tiltagende svigtende somre.

Bautastenen

Mellem to af de største Hvidehøje slynger sig en lille sti, og her er rejst en såkaldt bautasten. Det er lidt af et mysterium, fordi sædvanen med at rejse sten på højkant peger tilbage på en keltisk/bretonsk kultur, hvor man satte rækker af indskriftsløse såkaldte menhirs i Bretagne o.a. steder. Begravelsesritualet ændrede sig i perioden mellem sen

Hvidehøjene – et gravkompleks med bautasten. Foto: Søren T. Grande

bronzealder og tidlig jernalder, ca. 700 f.Kr., hvor man begyndte at kremere de døde, og hvor ligbålet havde været, satte man en stor, opretstående sten (størrelse afhængig af status). Ordet bauta er islandsk og betyder sådan noget som at slå, dvs. ramme noget ned i jorden, fx en stele. Først i vikingetiden begyndte man at dekorere stenene med runer og/eller billeder. Vi kender det fra romertiden i tegneserien, hvor gallernes Obelix bar rundt på bautasten, så derfor må man aldrig passere en bautasten på sin vej uden at lægge sin hånd på stenen i håb om at få overført stenens mytiske kraft til sig selv.

Gravhøjene i Tisvilde Hegn blev fredet i 1930, men åbenbart ikke bautastenen som måske er et falsum – herom senere – for inden jeg går videre med flere historiske detaljer, får jeg lyst til at indsparke en personlig kommentar: Ved en mere nutidig begivenhed i Idrætshuset i Tisvilde mellem alle brugergrupper af skoven og Natur- & Skovstyrelsen Nordsjælland kom det frem, at styrelsen havde givet tilladelse til et omfattende 29 km MTB-spor, der skulle udføres af Tisvilde Sporlaug. Lokalet var stuventfyldt, og diskussionerne stak i mange retninger på grund af skovens varierede brugerflade, men kort fortalt havde man givet Sporlauget tilladelse til at føre deres cykelspor ind gennem Hvidehøje forbi Bautastenen. Dette gjorde jeg indsigelse imod med den begrundelse, at det var et fredet

sted. Skovrideren forsvarede det med, at der jo var et stispor i forvejen. Jeg fastholdt imidlertid min argumentation med, at MTB-ryttere ikke burde suse gennem et fredet område. Heldigvis tog Sporlauget handsken op og sagde beroligende, at det havde de ikke lige været opmærksom på, men at de nok skulle omlægge sporet. En ansvarlig og sjælden gestus – vil nogen måske sige – men tak for det!

Frederik 7-tal var en folkekær konge og måske en skælm?

Kong Frederik d. 7. var glad for Tisvilde Hegn, men muligvis den første kongelige ”gravskænder”? Det kan ses et andet sted i skoven – tæt på skovens højeste punkt, Frøbakke 62 m o.h. - hvor der også har ligget et større gravhøjskompleks. Nu ligger bronzealderhøjen, Skovhøj, tilbage i ensom majestæt, og de andre omkransende høje er blevet omdannet til huller i jorden. Til gengæld kan vi se, hvor langt ned i jorden gravhøje stikker. Udgravningen blev foretaget omkring 1848. Hvorvidt man fandt interessante ting i højene, må stå hen i det uvisse. Måske ligger gravrelikvierne på Rosenborg Slot eller Nationalmuseet. Jeg vurderer, at 2-3 bronzealderhøje er gravet i bund, og der er efterladt et område som betegnes ”grusgraven” eller måske endda ”tyvehullet”?

Kongens valgsprog lød ”Folkets Kærlighed – Min Styrke”, og han afskaffede da også

enevældsdictaturet i Danmark. Statsmandsstab og statsstyre kedede ham bravt. Han var ingen autoritær person, snarere konfliktsky, så han ville hellere gå og pusle med jordnære og sekundære ting. Det passede ham fint at slippe tøjlernes. På sine mange rejser rundt til landets forhistoriske udgravninger, mødte han mange jævne mennesker med venlighed, men når beruselsen tog ham, blev han noget af en vildbasse. Kongen var faktisk på forkant med udviklingen med hensyn til nutidens sejrstritualer, når han ved selskabelige lejligheder klukkende oversprøjtede de fine adelige gæster med en flaske champagne. Det morede ham strålende, dog mut som et forurettet barn blev han, hvis gæsterne ikke syntes, det var sjovt, men snarere pinligt. Måske driver den folkekære monark gæk med os den dag i dag, for tænkes kan det vel, at han og hans gravfæller har fundet den store bautasten et andet sted i skoven – måske i forbindelse med en udgravning – og sat den på højkant? Husk på, at den barnlige konge var lidt af en spøgefugl.

En nysgerrig arkæolog

Frederik d. 7. forsøgte begejstret at udforske Danmarks fortid. I 1830'erne under Frederik d. 6.'s regeringsperiode havde en skovrider fundet to hestesko under en stenbro, hvor man mente, at resterne af Asserbo Slot befandt sig et stykke under flyvesandet. De blev sendt til Nationalmuseet, som dog ikke lod sig medrive af det, for ca. 40 år tidligere

(under den sindssyge kong Christian d. 7.) havde nogle private personer gravet lidt i området og stukket en jernstang ned hist og pist i forsøg på at finde bygningsrester og eventuelle fundamenter. Man røg igennem til et hulrum – måske en kælder – men kunne ikke finde stikhullet igen på grund af de store sandmængder. Før omtalte stenbro var en brolægning omgivet af flere rækker kampesten på skovfogedmarken vest for slotsruinen, som lå begravet i sand. Disse historiske annaler fra slutningen af 1700-tallet kom Frederik d. 7. i besiddelse af. Det var i 1849 efter underskrivelsen af Danmarks første frie forfatning (Grundloven), at kongen i 7 uger - imens slaget ved Fredericia delvist afsluttede 3-årskrigen – begravde sig i projekt "Asserbo Slots Ruin". Majestæten havde givet afkald på sin status som "enevoldskonge" og var ikke tilgængelig med følgende undskyldning: "Majestæten gravede ud". Mere end 500 danske soldater mistede livet for Danmarks sag samtidig med, at slotskælderen under vestrefløj kom til syne. Og hvad indeholdt den så af interessante ting og sager – måske endda værdifuldt danefæ fra middelalderen? Skidt, skrammel og værdiløse efterladenskaber undtagen måske et par stigbøjler og så en sølvmønt fra kong Hans' tid. Det forlød samtidig fra de kongelige gemakker, at det for majestæten havde været en behagelig forfriskning at vende sindet mod den fædrelandske oldtid (midt i en krisetid)

– alt imens regeringen varetog de vanskelige våbenhvileaftaler og det diplomatiske spil frem mod afslutningen på Den første slesvigske Krig 1848-51.

Kongens turbulente opvækst

Nu skal det retfærdigvis siges, at Frederik d. 7. sandsynligvis var blevet omsorgssvigtet under sin opvækst. Han blev betragtet som lidt af en ugleset bastardunge, fordi hans mor blev forstødt som dronning under påskud om utroskab med sin schweiziske musiklærer. Pudsigt nok er der tale om historiegentagelse, for der gik rygter om, at hans far (Chr. 8.) var blevet til ved hjælp af sin fars eller onkels adjutant von Blücher. Det blev dog aldrig bevisført, men ligheden og robustheden var slående – og det gav fornyet blod til den indavlede kongerække af undersætsige og kromosom-defekte yndlinge forårsaget af arrangerede fætter/kusine ægteskaber gennem flere slægtsled og barnebryllupper mellem blåblodede adelige.

En mandlig Askepot

Frederik d. 7. voksede op med sin onde stedmor – den nye dronning Caroline Amalie (barnebarn af Caroline Mathilde & Struensee). Hun blev mere og mere bitter, fordi ægteskabet forblev barnløst på trods af gemalen, Chr. d. 8.'s udbredte virilitet, dameglæde og mange illegitime børn. Nogen skulle det jo gå ud over, så lille Frederik fik til forskel for sin far en meget

lidt sammenhængende opdragelse med sandsynligvis masser af korporlig afstraffelse og deraf følgende lav selvfølelse. Om han var ordblind skal være usagt, men boglig lærdom fangede ikke hans interesse. Hele livet igennem lå hans kundskaber under middel. Han var uligevægtig og præget af fysisk degeneration. Til gengæld havde han det meste af sit liv tre passioner: Historisk arkæologi, sjove hatte og Louise Rasmussen – den senere lensgrevinde Danner, som han i 1850 blev gift med til venstre hånd (under megen skandale og hofsladder, fordi hun var borgerlig). Hun kunne ikke få titel af dronning, men måtte nøjes med baronesse.

Dynastisk betingede tvangsægteskaber

Først skulle den unge Frederik dog giftes med sin halvtante eller grandkusine (Frederik d. 6.'s yngste datter), Vilhelmine. Dette ægteskab varede i ni ulykkelige år efterfulgt af skilsmisse. Det var ikke populært hos hans kongelige svigerfar. Derfor blev den unge Frederik forvist til Jægerspris Slot og senere sendt på rundtur længst væk fra hofet, blandt andet til Færøerne og Island, for derefter at få henvist bolig i Fredericia. Hans far blev konge i 1839, men var heller ikke begejstret for sin træge søn. Faderen var selv blevet udnævnt til oberst som 11-årig og til generalmajor som 16-årig. Det var noget af en arv at løfte. Dog fik kronprinsen overdraget sin fars hverv som guvernør på Fyn. To år efter skilsmissen udsættes han for et

nyt tvangsægteskab med en tysk hertugdatter. Det holdt kun i fem år, og det kom der heller ingen tronarving ud af. Ægteskabet opløstes, så hun vendte tilbage til Mecklenburg-Strelitz. Kronprinsen opfattedes som en umulius, men nu kunne han engagere sig full-time med sin store kærlighed af borgerlig herkomst – balletdanserinden, hattemageren og modehandleren, fr. Rasmussen.

Den omsorgsfulde modererstatning

I Louise Rasmussen fandt den omfangsrige og spage kongesøn den forstående og overbærende moderskikkelse, som han aldrig havde haft. Hun forstod hans gode og mindre gode sider. I 1848 dør hans far efter kun 9 år på tronen. Dødsårsag: blodforgiftning. Nu var fanden løs i Laksegade, fordi kongetitlen – endda enevældig – ikke huede den jævne, let begavede kronprins. Faktisk ville han ikke være konge og havde året før faderens død fremkommet med et forslag til en fælles fri forfatning for hele monarkiet, dvs. indskrænkning af kongemagten. Vi var altså lige på randen til et royalt farvel med en kongesøn, der ikke kunne producere tronarvinger, uden lyst til tronen og årsag til det oldenborgske kongehus' uddøen. To måneder efter sin tiltræden udnævnte han dog det liberale "Martsministerium", for husk lige på, at der var optakt til krig, og så abdicerer en konge ikke – selv om man foretrækker at grave i fortidens kongegrave.

Udgravningen i kongernes Jelling

To år før sin død leder Frederik d. 7. gravearbejdet af Sydhøjen i Jelling, hvor de to kongesten, Gorm & Thyra samt Harald Blåtand monumenterne står med indhuggede runer. Muligvis har det finere adels- eller borgerskab i smug bag hans rygeget fingre af den mavesvære konge med de sjove hatte og hans barmfagre hatte-modist-grevinde og holdt sig for næsen på grund af hendes borgerlige herkomst, men Frederik 7-tal var jævn og ligetil – og det kan folket jo godt li'. Kongen blev da også kaldt "Frederik Folkekær", og i 1874 rejste lokalbefolkningen omkring Asserbo Slots levninger en mindesten, som faktisk er en

Frederik Syvtals mindesten – en højkantstillet dæksten fra en gravhøj. Foto: Søren T. Grande

højkantstillet dæksten fra en gravhøj med følgende inskription: ”Til Minde om Kong Frederik d VII. Fædrelands Værge, Friheds-Volder, Folke-Ven, rejste Egnens Mænd og Quinder denne Sten”. Først omkring 1900 blev Asserbo Slotsruin fredet, og i 1930 som nævnt oven for fulgte de fleste af Hegnets mange gravhøje.

Høj – bakke – bjerg

I Tisvilde Hegn (og måske også andre steder i landet) skelner man mellem ”høje” som er fortidsminder fra bronze- og jernalder - runddysser og langdysser (sidstnævnte fra stenalderen), ”bakker” som i Hegnet fortrinsvis er sandflugtsskabt og ”bjerge” som er istidsskabt. Det er en god tommelfingerregel. Typiske eksempler er Skovhøj, Frøbakke og Råbjerg. Men der er naturligvis undtagelser, fx blev Galgebjerg omdøbt til Frederikshøj på Grevindens initiativ. Hertil knytter sig en lille anekdote. Grevinde Danner syntes, at det var en noget makaber tanke at ha’ haft et sådant afretter- og skarp-rettersted så tæt på kirken og landsbyen. Hun så for sig de dinglende menneskekadavere oppe på højen svingle i vinden. Galgebakken, som den også blev kaldt, omdøbtes på stedet til ”Frederikshøj” - og så fik kongens dronning til venstre hånd ro i sjælen. På det tidspunkt var hun også hans eneste af slagsen. I øvrigt fik hun også sin egen høj opkaldt efter sig i en anden ende af skoven. Måske i ligeberettigelsens hellige navn in-

sisterede hun på at få den højeste af Sortehøjene – en del af et større gravhøjskompleks – navngivet med hendes borgerlige navn, nemlig Louisehøj. I dette smukke område ligger 3-4 bronzealderhøje + en af de tre langdysser, som skoven rummer. Sortehøje er også værd at kigge til. De ligger mellem Stængehagevej og Brantebjerglinie. Louisehøj finder man nemmest ved at følge Nordhuslinien, og på højeste sted 44 m o.h kan man ikke undgå at se den stejle bakkehøj, som kan være svær for både gående, løbende og cyklende at forcere. Brandbæltet Nordhuslinien passerer også Harehøje med den flotte udsigt oppe fra toppen samt stien ind til Bautastenen og Hvidehøjene.

Hvis man følger denne sti /evt. MTB-sporet mod vest, kommer man forbi en hel del flere bronzealderhøje for (med lidt held) at nå frem til Enebærdalen, hvor Bangshøj troner højest. Her er den anden i rækken af distriktets skovridere i 1867 og forstråd i 1876, Fr. C.A. Bang, muligvis stedt til hvile i 1902. Mindestenen på toppen, 43 m o.h, blev dog først opsat i 1921 på 100-året for skovriderens fødsel. I øvrigt en søn af Jens Bang, som var skovrider i Vium Sogn, Nordjylland.

Frederikshøj finder man ved at følge Brantebjerglinie i retning mod Tibirke Bakker. Så kommer højen (der faktisk er et ”bjerg” efter foromtalt topografiske målestok). Frøbakke finder man ved at bestige en 62 meter høj sandmile langt fra havet, men i

Frederikshøj – den tidligere galgebakke. Foto: Søren T. Grande

sin tid tæt nok på til at true den neden for liggende landsby, Tisvilde. Denne tilhivlestedte vandrekliet er skovens højeste punkt og ligger på Lars Anders' Linie, som ender ud for Xylografens Hus i skovkanten, hvor landsbyens gårde i hine tider lå. Ved at gå langs Kirkevej kan man iagttage Röhls Ege - en af de første skovrejsninger i forbindelse med sandflugtsbekæmpelsen.

Råbjerg, som er istidsskabt og skovens næsthøjeste punkt (58 m o.h.), kan man være heldig at finde ved at følge Råbjerglinie på en sidesti ud for det højest beliggende punkt.

Kongehuset skifter identitet

Frederik d. 7. døde barnløs, og derved uddøde det "Oldenborgske" kongehus. Man fandt en tysker fra noget familie langt ude (en grandfætter måske), og "Glücksborgerne" holdt deres indtog i det danske kongehus. Christian d. 9. kom han til at hedde, og han var gift med en datter til Chr. d. 8.'s søster, som var faster til Fr. d. 7. Det er jo rent "Kong Hans", men sådan kan man snørkle sig gennem arvefølgen, og da man kunne føre bevis for, at Chr. 9-tal nedstammede fra Chr. d. 1.'s søn – Hans – så var den hjemme. I øvrigt var Chr. d. 1. en tip-tip-tip-

oldesøn af kong Erik Klipping (1259-1286), der blev slået ihjel i Finderup Lade. Sådan fører man "bevis" for, at Danmark måske er verdens ældste monarki. Eller gik der ikke også lidt kludder i arvefølgen med Erik af Pommern og Christoffer af Bayern efter Margrete d. 1.'s ugifte søn Oluf døde som 16-årig i 1387. Kongernes veje til tronen er uransalige...

Grevinden overlevede kongen med 11 år
Den nye dronning (Chr. d. 9.'s hustru)
hed også Louise og kunne ikke udstå den borgerlige "grevinde". Hun kom selv fra grevskabet Hessen-Kassel, og nægtede at være i stue med fr. Rasmussen, som hun vedblev at kalde hende og tilmed betragtede som en tøjte, da den løsagtige (som hun også betegnede hende) grevinde Danner, før hun blev kongeligt viet, havde et barn med hr. Berling (grundlæggeren af Berlingske Tidende). Derfor blev den unævnelige grevinde isoleret langt væk fra hovedstaden (læs: deporteret) til Jægerspris Slot. Herfra foretog hun dog en del udlandsrejser – måske som velfærdsgesandt. I 1873 indrettede hun – for egne penge – et børnehjem i Jægerspris for piger (der måske var kommet i ulykke) og i hovedstaden en stiftelse for fattige kvinder fra arbejderklassen, typisk for enlige mødre. I dag bruges huset (Grevinde Danner Stiftelsen) i Københavns centrum til modtagelse af voldsramte kvinder.
Hun døde i 1874 under et ophold i Genova og ligger begravet i slotsparken i Jægerspris.

Kilder og litteraturhenvisninger:

Lars Bugge "Kort og godt om Danske Krige", Aschehoug 2000.

Henning Dehn-Nielsen "Konger og Dronninger i Danmark", Rosenborg Slot 2007.

Bent Falbert og Morten Ingemann "Kongerækken for & bag", EB's Forlag 2008.

Jane Aamund "Bag damen stod en Christian", Høst & Søn 1998.

Foto: Chr. Friis

Kapel i Tisvilde - med kig til Kattegat!

Af Eva Müller

Hov, hvad sker der - et kapel med havudsigt? Hvorfor det? Og hvor i alverden skal sådan et så lige ligge?

Ja, her er netop tale om et kapel med havudsigt - eller en kirke for den sags skyld – i Tisvilde. Men ting tager som bekendt tid, og at netop denne sag kom til at tage helt så mange år, havde Julie Hansen dog næppe regnet med, da hun den 20. maj 1911 oprettede og - i vidners nærværelse - underskrev

sit testamente, ifølge hvilket der: ”For så vidt efter Udredelsen af de ovennævnte Beløb måtte være Kr. 30000,00 - skriver Tredive Tusinde Kroner - tilbage, skal af et saadant Beløb dannes en Fond til Anvendelse til Opførelse af et Kapel under Tibirke Sogn paa den under Post 5 nævnte dertil bestemte Grund.”

Fundatsen ”Frk. Julie Hansens Fond til Opførelse af en Filialkirke i Tisvilde, Tibirke

Sogn” blev en realitet den 11. februar 1918. Arkitekten H. Lønborg-Jensen i København fik til opgave at udføre de fornødne tegninger, som desværre ser ud til at være bortkommet. Men man ved, at kirken oprindeligt skulle bygges i samme stil som Tibirke Kirke – uagtet denne er bygget gennem flere århundreder og som naturlig følge deraf fremstår i forskellige stilarter.

Hvorfor?

Fordi frøken Julie Hansen mente, at Tibirke Kirke ligger noget afsondret i forhold til Tisvilde, så hvorfor ikke placere en filialkirke i skikkelse af et kapel lige der, hvor folk bor; eller måske hvor man selv bor! Dog, ret skal være ret, for helt egoistisk har tanken næppe været, eftersom byggeriet jo først skulle påbegyndes efter Julie Hansens død; som indtraf den 22. maj samme år, blot to dage efter testamentets oprettelse.

Hvor?

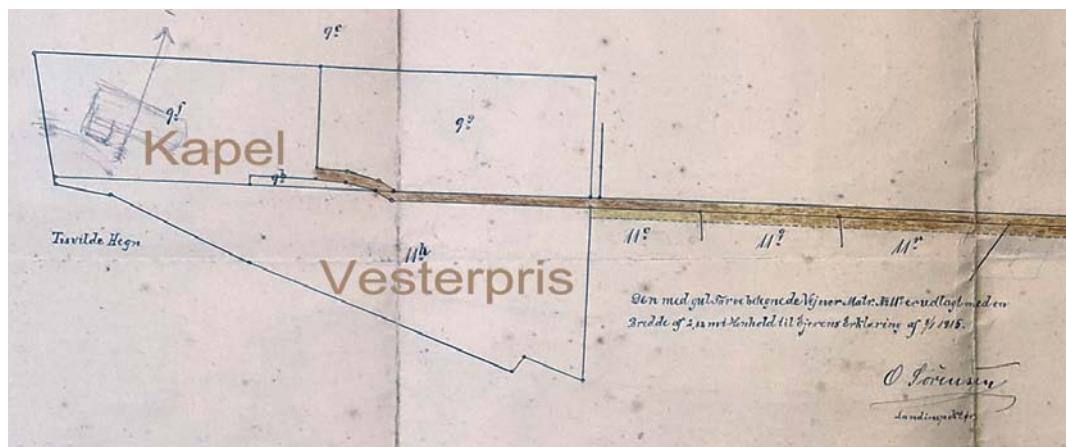
Til formålet havde Julie Hansen, der selv ejede sommervillaen ”Vesterpris” i Tisvilde, udset sig en idyllisk beliggenhed, hvorfra der i 1911 var den smukkeste udsigt til havet. Nærmere betegnet for enden af Vesterprisvej direkte op til Tisvilde Hegn. Det betød for det første, at den smalle grusvej - ifølge biskoppens dekret af 24. april 1912 – i givet fald skulle udvides til en 9 alen bred vej! Ikke så underligt, at det for det andet afstedkom en hel del forhandlinger med de

omkringboende, som - ligeledes i givet fald - måtte afgive nogle arealer til vej og samtidig forsøge at sikre sig fortsat vejret. Det kom der selvfølgelig en del bøv! ud af. Vognmand, husmand og fisker Chr. Jensen, der tidligere havde udstykket fra sin matrikel, var dog straks villig til at afgive sin 4½ alen brede vej formedelst 250 kr. plus vederlagsfri vejret uden pligt til vedligeholdelse. Alligevel blev der uenighed om vejretten, da sagførerne kom ind i billedet, hvor et og andet åbenbarede sig; for ikke at tale om årelang strid angående direkte adgang til Hegnet!

Kommandovejen

Det kan være en lang proces at få bygget noget; ikke mindst et kapel eller en kirke. Det er naturligvis en forudsætning, at finansieringen er på plads, at man har en grund

Matrikelkort Vesterprisvej 8. januar 1915.

at bygge på og ikke mindst at de fornødne tilladelser foreligger, hvilket undertiden kan have lange udsigter. Især i dette tilfælde, hvor så mange instanser var involveret lige fra menighedsråd, provsti og stiftsøvrighed, over såvel Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsen, kommunale forvaltninger, Tisvilde-Frederiksværk Skovdistrikt og Frederiksborg Amt - ja, endog Rigsdagen var inde i billedet; det var vilkårene, så hurtigt kom sagen absolut ikke til at gå. Hele processen medførte selvsagt en omfattende korrespondance, som nu foreligger sporadisk i skikkelse af maskinskrevne dokumenter og håndskrevne breve samt en hel del mere eller mindre læsbare afskrifter og notater.

I langdrag

Skønt alt var nøje gennemtænkt lige fra arkitektur til adgangsvej og parkeringsplads, blev der i første omgang spændt ben for det videre forløb allerede i april 1912, da Sjællands biskop ikke kunne sanktionere, at stiftet ydede et tilskud på de 5.000 kr. som manglede i at nå de 30.000, der - som nævnt i testamentet - skulle være til rådighed for byggeriet kunne realiseres.

I den forbindelse gjorde biskoppen det tillige soleklart, at han under ingen omstændigheder ville give: "noget som helst Tilsagn om at ville stille Forslag om Tilskud fra Statskassen til opførelse af Bolig til en eventuel ny Præst eller overhovedet om Ansættelse af en ny Præst i Sognet efter Kapellets Opførelse". Sådan! Ikke så underligt, at det trak ud med en kirke i Tisvilde.

Skønt fundatsen til bygningens opførelse var

blevet kongeligt konfirmeret allerede i 1918, skete der således ikke noget fremskridt med projektet, som – trods biskoppens svada - på tankeplan tog mere og mere skikkelse af en traditionel kirke med gudstjenester, tilknyttet præst og bolig for samme. Ifølge fundatsen måtte begravelser dog ingenlunde finde sted på Vesterprisvej!

Sådan tog det ene år det andet. Men noget må der være sket, for søndag den 17. december 1933 bragte Berlingske Tidende en notits, hvoraf det fremgår, dels at Vejby-Tibirke menighedsråd havde vedtaget at bygge en kirke ved ”Vesterpris”, og dels at kapitalen da var vokset til 41.000 kr. og sluttelig, at Provst Haagen-Müller ville fremskaffe overslag over udgifterne til opførelse af kirken.

Allerede samme dag og de følgende dage reagerede mindst fire arkitekter på oplysningen om byggeplanerne i Tisvilde. Hver og en havde gode argumenter for at tilbyde sig som arkitekt på opgaven – og dertil gode referencer. Ikke desto mindre strandede forventningerne om opførelsen af kirken endnu en gang.

Som årene gik fandt menighedsrådet i marts 1942 i enighed frem til, at der var langt større behov for et menighedshus med en central beliggenhed end for en filialkirke med en afsides beliggenhed op til skoven, så det søgte man Kirkeministeriet om i brev af 2. juni 1942, altså under Danmarks besættelse. Kirkeministeriet var ikke just imøde-

kommende, men fastholdt tanken om et kapel, hvis opførelse imidlertid skulle citat: ”- udskydes endnu en Aarrække, således at man bedre kan bedømme, hvorvidt der efter den Retning Udviklingen på Stedet maatte tage, vil blive Brug for det paatænkte Kapel på den dertil udsete Grund indtil der forelå en bedre bedømmelse af behovet for et Kapel”, hvilket via Københavns Stiftsøvrighed tilstilledes Holbo-Strø Herreders Provstiudvalg til efterretning og videre bekendtgørelse den 17. december 1942.

Det har åbenbart ikke taget modet helt fra menighedsrådet, der ikke desto mindre sendte gentagne ansøgninger de følgende år om tilladelse til at afhænde byggegrunden på Vesterprisvej for i stedet at opføre et menighedshus et sted på strækningen mellem Tisvilde og Lejet. Der var endog en gavmild person, som stillede en grund til rådighed - og det kvit og frit. Vedkommende havde dog glemt at tage sine arvinger i ed, så den mulighed blev alligevel ikke aktuel.

På den igen

Den 29. november 1952 rettede man atter henvendelse til Kirkeministeriet, denne gang i håb om at få ændret fundatsen med den begrundelse, at testamentets primære bestemmelse nu måtte anses for at være uigennemførlig. Man ansøgte med andre ord denne gang om, at testamentets sekundære bestemmelse måtte træde i kraft. Af den fremgår det, omend lidt knudret, at:

”Saafremt Beløbet ikke modtages til en fond til Oprettelse af et Kapel, bliver af Executorerne at affatte Fundats for et Fond til Anvendelse i kirkeligt og velgørende Øjemed i Tibirke Sogn og Sankt Markus Kirkes Sogn. Efter Omstændighederne vil saaledes Fonden være at dele i to Parter”.

Herpå fulgte forhandlinger med repræsentanter for Sankt Markus Kirkes Sogn på Frederiksberg, hvor Julie Hansen havde haft adresse. Det tog naturligvis også tid, men forløb heldigvis i fred og fordragelighed.

Grønt lys

Den 23. april 1953 giver Kirkeministeriet omsider grønt lys for menighedsrådets forslag. Således skulle Fondens midler, som da udgjorde 97.505,88 kr., fordeles mellem de to nævnte sogne; grunden på Vesterprisvej skulle sælges og det indkomne beløb ligeledes deles i to parter. I overensstemmelse med testamentets ordlyd blev der hensat et beløb til pasning af Julie Hansens gravsted på Tibirke Kirkegård i et hundrede år.

Matriklen

Allerede i 1918 havde en københavnsk vekselerer henvendt sig til menighedsrådet med henblik på at købe byggegrunden på Vesterprisvej, hvilket naturligvis blev afvist, da man på det tidspunkt forventede kirken placeret der. Vedkommende lejede i stedet grunden for et år af gangen. Lejemålet forsatte indtil 1955, og først i 1956 be-

gyndte menighedsrådet at drøfte salg af byggegrunden. Det viste sig, at flere interesserede meldte sig foruden nævnte lejers arvinger. Efter de tilgængelige dokumenters antal at dømme blev også den sag ikke alene langvarig, men formodentlig også bekostelig med hensyn til juridisk rådgivning.

Fundats. Foto: Jacob Müller

Ny fundats

Omsider kunne ”Frk. Julie Hansens legat til kirkeligt og velgørende øjemed i Tibirke sogn” stadfæstes af Kirkeministeriet den 21. december 1957. Endelig var vejen banet for et menighedshus!

Morgenluft

Men ak, for ikke desto mindre skulle der atter gå en lang årrække, hvor spekulationerne om en passende bygning og dennes placering blev drøftet i menighedsrådet. Imidlertid vejrede man omsider morgenluft og det i en helt anden, og ganske uforudset – forbindelse; nemlig da Vejby-Tibirke Selskabet fik mulighed for sammen med en fond at overtage Marie og Viktor Haagen-Müllers kunstnerhjem 'Kjædemosehuset' i Tibirke Lunde, for at drive det som museum. Den plan gik imidlertid i vasken, men det er en helt anden sag. Men inden det kom så vidt, foreslog professor Mogens Krustруп, at Vejby-Tibirke Selskabet kunne frigøre kapital til museumsprojektet ved at afhænde sin ejendom 'Gretely'- det lille, gule hus vis-a-vis Tibirke Kirke – til menighedsrådet, som i så høj grad manglede et passende samlingssted.

Og sådan blev det. Efter menighedsrådet den 16. oktober 1997 havde ansøgt Helsingør Stiftsøvrighed om ovennævnte, kom der allerede den 17. december (samme år!) svar fra stiftet, som kundgjorde: ”- vedrørende det påtænkte køb af en ejendom ved Tibirke Kirke med henblik på indretning til menighedshus skal man efter stedfunden brevveksling med kgl. bygningsinspektør, arkitekt Jens Fredslund meddele, at stiftsøvrigheden herved godkender, at menighedsrådet til det omhandlede formål søger erhvervet den foreslåede ejendom

'Gretely', matr. nr. 3 Tibirke Flyvesand, beliggende Tibirke Kirkevej 4, Tibirke.” Og senere i den omfattende skrivelse hedder det. ”For så vidt angår ombygning og indretning af ejendommen til menighedshus kan stiftsøvrigheden herved tillige principgodkende det foreliggende forslag.”

At der var kommet helt nye boller på suppen fremgår også af følgende i skrivelserns sidste afsnit, hvor det hedder: ”Såfremt menighedsrådet ikke på anden vis har mulighed for at finansiere ombygningen og indretningen, kan menighedsrådet på et senere tidspunkt fremsende en fornyet ansøgning til stiftsøvrigheden om lån af stiftsmidler til dette formål.” Mon ikke der sprang en champagneprop i Tibirke den dag efter 86 års tovtrækkeri!

Punktum

I april måned året derefter indkaldtes til ekstraordinært menighedsrådsmøde på Tisvilde Skole angående projekt 'Gretely'. Efter at samtlige medlemmer af rådet havde tilkendegivet deres indstilling til køb af ejendommen, blev forslaget vedtaget under forudsætning af, at alle formaliteter fra de forskellige instanser blev bragt i orden. Endelig forelå der et udkast til betinget skøde, som den samlede bestyrelse for Frøken Julie Hansens legat fik forelagt på et møde den 1. december 1998. Menighedsrådets formand, Claus Arup, bemyndigedes da til ”at videreføre forhandlingerne med

Civildirektoratet og Helsingør Stiftsøvrighed om betingelserne for legatets opløsning og legatkapitalens udbetaling, herunder om størrelsen og formuleringen af den pantstiftende deklaration, der skal tinglyses på ejendommen til sikring af opfyldelsen af legatets pligt til at vedligeholde legatstifterens gravsted.”

Gretely

Huset, der i dag kan lejes i forbindelse med kirkelige handlinger såsom dåb, bryllup, bisættelse og begravelse, danner tillige

ramme om en række foredrag af kulturel karakter, fortrinsvis i sommerhalvåret, ligesom både Vejby-Tibirke Selskabets bestyrelsesmøder og menighedsrådets møder holdes her. Der har i flere omgange været overvejelser vedr. ombygning af 'Gretely'. Det charmerende hus gennemgik for få år siden en omfattende restaurering og fik i den anledning isat to vinduer ud mod Hol-løse Bredning; en fin kombination af smukt lysindfald og en betagende udsigt. I 2021 satte et nyt stråtag kronen på værket.

Gretely og Tibirke Kirke. Foto: Karen MJ

Summa Summarum

Menigheden fik et charmerende mødested og frøken Julie Hansen fik fred i sin grav - blot et stenkast fra 'Gretely'.

Epilog

Filialkirkesagen verserede igennem så mange år, at hele syv "generationer" af vort lokale pastorats præster og et ikke optalt antal provster, bisper, ministre og embedsmænd, jurister, økonomer, kgl. bygningsinspektør, lodsejere samt skiftende medlemmer af det lokale menighedsråd og flere andre godtfolk – også fra Sankt Markus sogn på Frederiksberg - har været involveret i processen, som her er forsøgt beskrevet i store træk med den begrænsning, at ikke hele det foreliggende materiale har kunne tydes. Man har f.eks. også haft den uvane ikke at datere visse skrivelser udover forkortelser som for eksempel F.M., D.A.A osv.!

Økonomi

Den pekuniære side af sagen, som strækker sig løbende gennem de mange år, er ikke medtaget i ovennævnte af den simple grund, at artiklens forfatter beklageligvis ikke er kapabel til at hitte rede i legatregnskabets utallige dokumenter, som har cirkuleret mellem før nævnte personer og instanser angående fondsbeskatning, køb og salg, pantebreve, kvitteringer, renter, salærer, bilag revision og decision og meget andet af regnskabsmæssig karakter.

Næste afsnit?

Foreløbig er det lykkedes at kortlægge testators slægtsforhold, så langt så godt. Nu vil jeg lægge en blomst ved Julie Hansens gravsten og derefter fortsætte opklaringsarbejdet i håb om at kaste lys over, hvem den gavmilde giver i grunden var og hvorfra hendes formue stammede. Skulle det gå så vel, kan det måske læses i årbogen 2023 – hvem ved!

*Julie Hansen født 7. juli 1839 - død 22. maj 1911.
Tibirke Kirkegård. Foto: Jacob Müller*

Vild natur i Gribskov

Af Anett Wiingaard

En regnfuld morgen i juni bød borgmesteren for Gribskov Kommune velkommen til en delegation med miljøministeren i forgrunden på bakkerne ved Heatherhill. Delegationen fra ministeriet havde udsyn over et afgrænset område – tre mindre forsøgsområder, der i sommerperioden er indhegnede for at forhindre adgang for områdets fårehold. Her i beskyttede omgivelser får vilde blomster mulighed for at vokse frit som et reservat af nektarfylde blomsterhoveder, der giver næring til sommerfugle, også de truede arter som bl.a. Foranderlig Blåfugl, Grøn Busksommerfugl og Okkerkul Pletvinge.

Okkerkul Pletvinge var stort set forsvundet fra Heatherhill for fire år siden, men efter etableringen af de indhegnede områder lykkedes det begejstrede sommerfugleobservatører på en junidag at optælle mere end 100 individer. Også den smukke Foranderlig Blåfugl er nu let at få øje på mellem de pink og himmelblå engblomster i det indhegnede område.

At disse arter var tæt på at forsvinde fra området kan være beklageligt for naturelskere, der nyder synet af de yndefulde sommer-

Foranderlig Blåfugl. Foto: Birgitte Sloth

fugle, men sommerfuglene er kun et symptom på et større problem. Hver eneste dag forsvinder nemlig omkring 150 dyre- og plantearter for altid fra kloden. Derfor tæller hver eneste truet sommerfugleart og de andre truede arter, det lykkes at skabe gode livsbetingelser for, så de ikke uddør. Arter har afløst hinanden siden tidernes morgen, men det nye er hastigheden, hvormed de forsvinder. I dag uddør arter nemlig 1.000 gange hurtigere end tidligere, så mange forskere mener, at vi er på vej mod en ny masseudryddelse.

Sidste masseudryddelse, den femte, var for 66 millioner år siden, hvor en asteroide styrte ned på jorden og svøbte jorden ind

i en tung dyne af aske, der blev døden for de store dinosaurer og to tredjedel af alt levende med dem. I dag skyldes arters hastige forsvinden ikke udefra kommende trusler, men vores egen overudnyttelse af jordkloden. Den større forståelse for, at biodiversitet er en nødvendighed, kommer til udtryk i kommuner landet over. I Gribskov Kommune er en række initiativer for at skabe mere sammenhængende naturområder, mere vild natur og for at beskytte de sjældne eller truede arter da også sat i værk.

Alsidigt dyreliv i Gribskov

Gribskov Kommunes afvekslende landskab spændende fra fede morænejorde til magre,

Isfugl ved Arresø. Foto: Peter Glensback

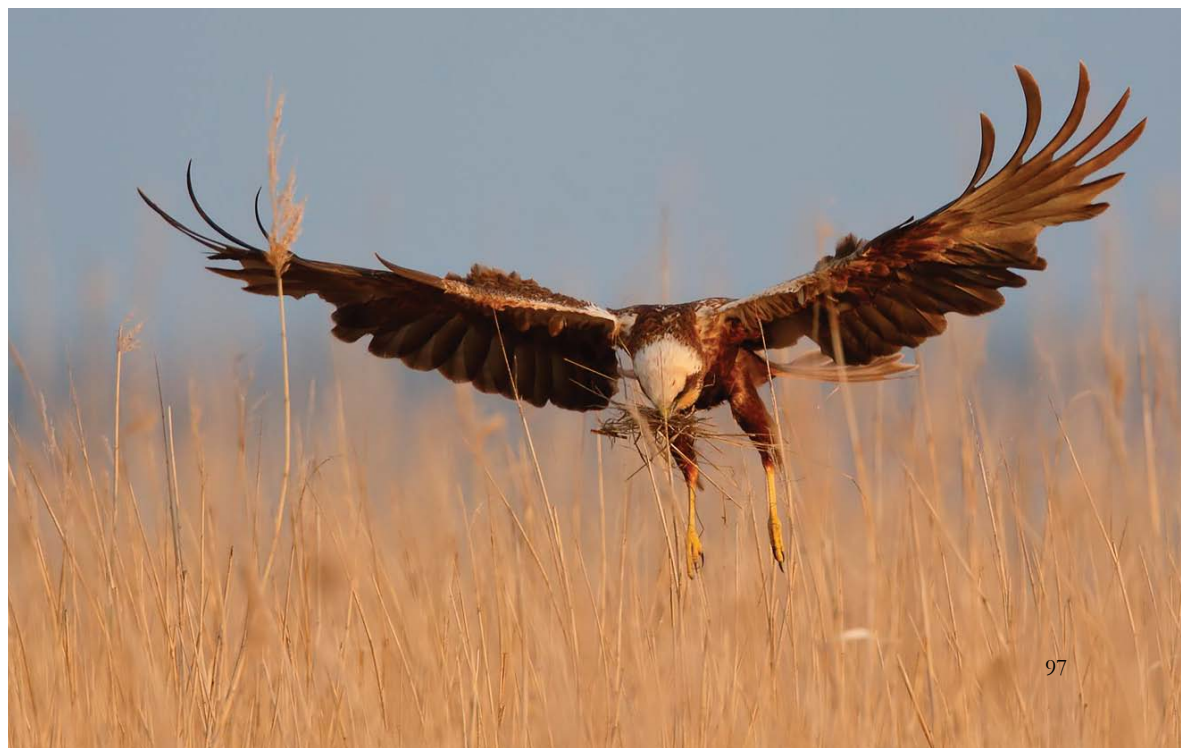
sandede jorde, sumpede lavområder, søer og vandløb giver mulighed for et rigt dyre- og planteliv. Det store vandareal i Arresø skaber rigelige fødemængder til et mangfoldigt fugleliv, og i rørskovene og i de tilstødende vandløb ved Arresø kan bl.a. isfuglene yngle i fred.

Peter Glensback er en af de interesserede fuglefotografer, for hvem det er lykket at observere en isfugl ved Arresø. ”Jeg så isfuglen samme sted flere år i træk, men desværre kom der en streng frostvinter, hvor den ligesom mange andre fugle bukkede under, da isen på vandet forhindrede den i at fange de små fisk i søen, den lever af.” Frostfyldte vinterdage er én af udfordring-

erne for den smukke fugl og udover forstyrrelser fra besøgende i området er forurening af vandløb tillige en trussel, da fuglen kræver et område med rent vand på én til to kilometer.

Pesticider i naturen er også en trussel for de store rovfugle, for selvom det ikke dræber fuglene, bliver deres ægs skaller så tynde, at de let forgår. Nogle af de store rovfugle har været tæt på udryddelse i Danmark, men en del er vendt tilbage som fx fiskeørnen, hvor Gribskov er et af de få steder, hvor et par har slået sig ned ligesom havørnen, hvor flere par yngler i området. Rød glente, der før var meget sjælden, yngler nu med flere par, og er også en art, man kan være

Rørhøg ved Arresø. Foto: Peter Glensback

heldig at få øje på. En dag efter flere timers venten i bilen for ikke at forstyrre fuglelivet lykkedes det også Peter Glensback at fange en rørhøghun med klørne strakt ud for at gribe sit bytte. ”Rørhøghannen kan komme med føde til hunnen; så bliver det overleveret i luften, hvor hannen smider byttet og hunnen griber det. Spændende ser det ud.”

I lysåbne skovområder, bl.a. i Gribskov, kan man finde en anden af de truede arter; den rødryggede tornskade, der sidder i de spredte småtræer og buske.

Gribskov Kommune byder også på Sort Sol i miniudgave. Med flere økolandbrug er forekomsten af stære i området øget, og derfor kan man være heldig at opleve flokke af stære, der med koordinerede og lynhurtige ens bevægelser skaber fascinerende formationer på himlen. Men også i det nære miljø, haven, kan man få mange daglige

oplevelser. For de husejere, der lader haven være vild som biolog Birgith Sloth, kan man følge et mangfoldigt fugleliv året rundt også om vinteren, hvor spætterne deler de ophængte fedtkugler med musvitterne og kvitterer med deres bankelyde i træerne for at markere, at her bor de.

Sælkoloni ved Hesselø

Birgith Sloth, der i sit arbejdsliv beskæftiger sig med truede dyre- og plantearter, arbejder frivilligt for at bevare biodiversiteten i kommunen, og som guide for Vejby-Tibirke Selskabets ture til Hesselø, hvor hun indvier gæsterne i det fascinerende syn af voksne sæler, der dovent troner på de varme granit-sten, mens de nysgerrige sælunger ivrigt svømmer tæt på turbåden. ”Der er mange sæler heromkring, da de holder til i en koloni ved Hesselø. Det er en af de

Spættede sæler på revet ved Hesselø. Foto: Birgith Sloth

største kolonier, med omkring 1.000 spættede sæler. Om sommeren får de unger på revene, så man har mulighed for at se både unger og forældre. Modsat gråsælen, der undertiden går efter fiskernes garn med store fisk, spiser den spættede sæl små fisk, skidtfisk, som de kan sluge i en bid.”

Går man tur langs kysten kan man også opleve én af verdens mindste hvaler stikke hovedet op. Marsvinet er særlig beskyttet i forhold til både danske og internationale bestemmelser, da den er meget påvirket af ændringer i miljøet, specielt støj og forstyrrelser.

Dyreliv i haven

Birgith Sloth fortæller desuden, at vi i Gribskov ser mange natugler og også har et ideelt miljø for flagermus, der holder til, hvor der er en vekslen mellem sø og skov.

Holløse Bredning er optimalt ligesom de små søer i skovene og i Rågelejeområdet, hvor insekter flyver lavt over vandet. Flagermus lever af insekter, og søerne giver dem gode steder at jage. Derfor kan man en sommeraften se flagermus svirre gennem luften i haverne tæt på søerne. Villahaverne og de mange sommerhushaver med en vekslen mellem usprøjtet, vildtvoksende græs og buskads er desuden ideelt for pindsvin, der lever af bl.a. nedfaldne æbler, orme og biller.

Danske orkideer

Navnet orkidé klinger eksotisk, mens det danske navn ”gøgeurt” kan give indtryk af at være en helt almindelig udbredt plante. Den purpurfarvede urt, der blomstrer, når gøgen kukker, er dog efterhånden blevet sjælden, da de vokser på lysåbne naturtyper som overdrev og enge, der er i tilbagegang i

Vores lille danske hval, marsvinet, ses ofte svømme langs kysten. Foto: Birgith Sloth

det danske landskab. I Valby har en gruppe frivillige fra Danmarks Naturfredningsforening Gribskov imidlertid dannet en gruppe, som hvert år med le plejer det areal, hvor gøgeurterne vokser, og dermed sikrer, at området ikke gror til, og gøgeurterne bliver kvalit.

Nogle dyre- og plantearter kan tåle de forandringer, der sker i naturen, mens andre er sårbare med hensyn til den jord, de vokser i, eller den føde, de spiser. Disse ”specialister”, der ikke trives i vores moderne, gødede landskaber, er derfor i tilbagegang eller ud-døde. Orkideer er en af de plantearter, der er ekstremt specialiserede. For at orkidefrø kan spire, skal der nemlig være tråde af specielle svampearter i jorden, og planten stiller desuden høje krav til levestedets kvalitet. Alle arter af gøgeurter er derfor fredet og må beundres ude i naturen, men ikke tages hjem i vaserne eller haven.

Gøgeurt ved Valby. Foto: Birgith Sloth

Naturens balance

”Det er de små ting, der styrer verden” har E. O. Wilson, faderen til Sociobiologien, sagt. I de små tings verden hører den smukke sommerfugl ”Foranderlig Blåfugl” til en af de større blandt de 200 millioner tons insekter og andre smådyr, der befolker kloden. Insekterne gør det muligt for større arter at overleve, og naturen er et finmasket net, hvor arterne læner sig op ad hinanden. Fjerner man den ene brik, kan der ske uforudsete ting, der kan få systemet til at bryde sammen. For Birgith Sloth har alt sin plads i naturen, for at den forbliver i balance. ”Derfor er det vigtigt at give naturen plads, for når den er i balance, er den robust og modstandskraftigt. Hvis der bliver for mange af en dyreart på samme sted, kan sygdomme sprede sig – der er måske heller ikke nok føde til dem, så de bliver svækkede i forhold til sygdomme. I Brændegårdssøen på Fyn var der tidligere omkring 7.000 skarvpar; der var ved at blive for mange af dem, men så voksede bestanden af deres naturlige fjende, havørnen, og nu er der kun ganske få par af skarver, som yngler i Brændegårdssøen. Så naturen kan regulere sig selv, hvis vi lader den gøre det, men det er klart, hvis vi fjerner alle rovdyrere - dem der er øverst oppe og skal holde det hele i skak - så går det galt”, fortæller Birgith Sloth.

Gribskov afdeling af Danmarks Naturfredningsforening udfører naturpleje med le-slagning på en eng i Valby. Foto: Birgith Sloth

Dyrevenlig have

På landsplan og i Gribskov Kommune er der flere områder, der er fredet natur eller under EU-beskyttelse som NATURA2000 områder. Et særligt initiativ er på landsplan sat i værk for at øge biodiversiteten, og i den sammenhæng er et område i Nationalpark Kongernes Nordsjælland udpeget til Naturnationalpark. Haveejere kan også være med til at gøre en forskel. Som del af projektet Danmarks Vilde Haver er over 3.000.000 m² havejord blevet mere naturvenligt, da haveejere tilmeldt projektet har ladet en mindre eller større del af haven vokse vildt, sørget for vand til dyrene og gemmesteder i form af kvasbunker eller sået blomsterenge med vilde blomster. På lands-

plan ligger Gribskov kommunes haveejere øverst i forhold til tilmelding af vilde haver. Blot mindre ændringer i haven kan gøre en forskel for dyrelivet.

Birgith Sloth giver følgende råd til haveejere: ”Fuglene har selvfølgelig brug for foder om vinteren, men også når de yngler. Mange arter har flere hold unger, så fuglene skal fodres helt frem til juli. Fuglene er også glade for nedfaldne frugter som æbler. For at tiltrække pindsvin og forskellige insekter kan man lave et hjørne, hvor man lægger afklippede grene, så de får lov at rådne i fred og ro; det er et godt gemmested for både pindsvin og insekter.

For bier er det vigtig at have en have med forskellige blomster og buske, der blomstrer

fra tidligt forår til så sent i efteråret som muligt, og det skal være planter, der er nektarfylde. Vilde arter af blomster er gode og desuden sommerfuglebuske, frugttræer og frugtbuske. De meget forfinede blomster har ofte ikke nektar som de gamle varianter af haveblomster eller vilde blomster, så man kan lade et stykke af haven stå med sådanne arter. Vand er også vigtigt at have til fuglene og insekterne. Gerne små vandhuller, havedamme eller skåle med vand.”

Tab af biodiversitet kædes sammen med både naturkatastrofer, klimaforandringer og også epidemier, da mikrober fra vilde dyr presses over i andre værter - bl.a. mennesket - når vi indskrænker de naturlige værter levesteder. I haver, skove, marker og i det

hele taget i naturen omkring os kan man derfor med fordel anvende Tor Nørretranders besyngelse af den vilde natur med Paul McCartneys ”Let it be”.

Kilder

danmarksvildebaver.dk

Glensback, Peter, fuglefotograf: Samtale 2021.

Habekuss, Fritz Von: Einer fehlt. Die Zeit N0 38. 16.9.2021.

Klippenberg, Mona og Stoltze, Michael: Biodiversitet. Sådan skaber vi en rigere natur. Lindhardt og Ringhof, 2021.

Nørretranders, Tor: Karma Corona: På tærsklen til pandemiernes tidsalder. PEOPLE'SPRESS, 2021.

Sloth, Birgith, biolog og konsulent: Samtale 2021.

I den vilde have kommer sommerfuglene tilbage, her dagpåfugleøje. Foto: Birgith Sloth

Thomas Peter Koppel med sønnen Jonathan i Havesalonen

En tenor i lejet - om Thomas Peter Koppel

Af Anett Wiingaard

På en julidag i Tisvilde trives sommergæster på Hovedgadens små cafeer, ved pop up-boderne og i de hyggelige butikker, mens blandede toner fra Musik i Lejet, jazz fra Bistroyen og eksotiske rytmer fra sommerhushaverne fylder byen. I dette kalejdoskopske lydbillede kan man måske også være heldig at høre en smuk tenorstemme klinge rent igennem fra den nylig åbnede Have-

salon og ud i den nordsjællandske himmel. I den skrånende have, placeret i smørhullet overfor købmanden, står Thomas Peter Koppel, der har taget initiativ til en mindre sommerfestival med klassiske koncerter, og synger sit budskab ud. Når man som Thomas er født ind i sanguniverset, kan det ikke undgå også at præge hans gang i Tisvilde - tenorens røst har i

Herman D. Koppel med fra venstre: Thomas, hustruen Vibeke, Lone, Therese og Anders (siddende)

årenes løb lydt for brudepar ved 'udsigt-en' ned til stranden, på Birkepladsen, på Højskolen, i pakhuset ved skinnerne, på alle hotellerne ved særlige lejligheder og i det hele taget, når der har været bud efter den klassiske musik.

Koncerterne omkring Havesalonen er hurtigt blevet populære, særligt det arrangement, hvor Thomas optræder med sin søn, nok en tenor, Jonathan Koppel.

Fra et hjem med klaver

Jonathans karriere som operasanger markerer fjerde generation af musikere i Koppel-familien, grundlagt i København i begyndelsen af det forrige århundrede. Hertil indvandrede skrædderen Isak og hans kæreste, Manja, i 1907 fra en lille polsk landsby ved navn Blaszkki, og indkøbet af et klaver til hjemmet skulle udadtil markere en vilje til social opstigen. Den førstefødte, Herman D. Koppel, var udset til at betjene instrumentet med de sort/hvide tangenter. Dengang diskuterede man ikke arv og miljø, men man bestemte over sig selv og sine efterkommere. Som historien viser, opfyldte Herman til fulde forældrenes ambitioner med en livsbane som én af sin generations ypperste pianister og som en international anerkendt komponist med utallige værker bag sig.

For Thomas Peter Koppel står kunsten, der blev en form for offentligt øje, først og fremmest som en mild og generøs morfar. Som udøvende nåede han også at optræde med ham: "De syv minutter, jeg delte på scenen med min morfar i 1995, var mindeværdige, en lykketund. Det var i forbindelse med Det Danske Sangselskabs 25-års jubilæum. Det var det impulsive, der rådede, for vi fandt hurtigt ud af, at vi havde en musikalsk samhørighed, en forståelse, der gik i den samme retning. Han havde en høj alder på det tidspunkt, men hvad angår

*Herman D. Koppel med
børnebørn: Thomas ved klav-
eret, mens Nikolaj og Therese
Marie lytter med.*

musikken var han stadig årvågen og rede-
bon. For mig var det én til historiebøgerne,
og jeg kunne se, da han gik fra scenen, at
også han havde haft en rigtig god oplevelse.”
Som person gjorde en af den tids mest ind-
flydelsesrige musikere ikke det store væsen
af sig, men i de symfonier og klaverkoncer-
ter, han nedfældede fra tanker til nodepapi-
ret, var der endog masser af temperament.

Hermans fire børn, Therese, Lone, Thomas
og Anders, kastede sig alle over musikalske
eskapader, og for de flestes vedkommende
indledtes de med forholdsvis striks under-
visning fra grundpillens side. Således også

blandt børnebørnene, hvor det hurtigt stod
klart, at det var broderen Nikolaj i Thomas’
søskendeflok, der kunne begå sig fra klaver-
bænken.

Sangen har altid været der

Thomas’ musikalske karriere startede for al-
vor, da hans mors ægtefælle, operasangeren
Björn Asker, greb fat i ham med ordene:
”Du har altid sunget, skal vi ikke lige lave
nogle skalaer og se, om det er noget for
dig, og om du vil gøre yderligere ved dét?”
Konklusionen var, at der var et potentiale
og efter lidt betænkningstid gik Thomas så i
gang, selvom det ikke just lå i kortene efter

Thomas Peter Koppel på scenen

gymnasietiden på Virum Statsskole. Som han fortæller: "Der har jo altid været musik i mit liv, alle døgnets lyse timer har næsten indeholdt musik, jeg har været omringet af mennesker, der beskæftigede sig med musik - og jeg har såmænd prøvet at trodse det. Hvis jeg endelig skulle synge noget, skulle det være rock 'n roll, Freddie Mercury fra Queen var mit store idol. Men min svenske stedfar fik mig til at tage fat og gå til sangen med alvor. Det lykkedes så, blandt 37 ansøgere fra hele verden, at vinde en konkurrence til Det Kongelige Teaters Operakor i en alder af kun 25. Foruden at være nybagt får til Jonathan, var jeg nu fastansat, og så trådte jeg også frem solistisk for første gang i den periode".

Efter Thomas' første professionelle optræden, en duet med moderen, Lone Koppel, på de skrå brædder på Kgs. Nytorv, fastslog sanglæreren Björn: "Nu er du i gang!" For Thomas var Det Kongelige Teater på en måde hans andet hjem. "Jeg er kommet der fra barnsben, jeg har løbet rundt på gangene, dengang det næsten var faldefærdigt, husker jeg det som - og nu var jeg så selv pludselig ansat på nationalscenen." Forinden var gået nogle år med sangundervisning, hvor der først og fremmest skulle opbygges nogle specifikke teknikker og ikke mindst sættes muskler på. Thomas husker tilbage: "Der er kun én måde at gøre det på, sagde verdenstenoren Nicolai Gedda til mig

- tidens største operettesanger faktisk - da jeg en formiddag trådte ind over tærsklen til hans lille lejlighed i Stockholm. Jeg havde en bunke noder med under armen, klar til at synge alle de store arier og neapolitanske slagere for ham - det kom jeg aldrig til - de første tre kvarter gik på at fortælle mig, hvordan man trak vejret - det gør man ikke gennem næsen, og man gør det heller ikke med munden, men med ganen. Og de næste tre kvarter, hvor jeg så havde fået nogenlunde styr på det, brugte vi på at synge skalaer. Så den medbragte nodesamling kunne jeg godt lade blive i tasken."

Den første reelle arbejdsdag på Det Kongelige Teater var overvældende. "Jeg var faktisk i chok. Da jeg ankom til prøve, fik jeg besked på at sætte mig i midten - og så ville man ellers lige løbe Verdis Otello rutinemæssigt igennem. Jeg blev blæst ud! En volumen så kraftig, så gennemgribende, gjorde, at jeg frøs til is, og jeg betvivlede oprigtigt, om jeg kunne leve op til de monumentale fordringer, en næringsvej i koret krævede. Men 'korsyngemestren' - det hed det dengang - kaldte mig hjem, arbejdede lidt med mig og beroligede mig så med, at 'det er måske netop din lyriske tilgang, koret har brug for nu!' Det Kongelige Teaters Operakor blev kaldt 'verdens bedste operakor' på det tidspunkt, så det var en stor ære for mig at stå blandt disse dinosaurer, der havde erfaringen og det smæld, der skulle til. De sang af hjertets lyst - det var blod, sved

og tårer. Men man stod også overfor et generationsskifte, og indenfor bare et par år var de fleste faldet for holdbarhedsdatoen på de 56 år. Dengang bestod forsamlingen i øvrigt af 60, nu om stunder er den formindsket med en tredjedel!”

Ansættelsen på teatret strakte sig over to årtier, hvor han også gjorde fyldest i ikke færre end 47 roller indenfor sit fag. Fremhæves bør Nick, the good guy, i uropførelsen af Poul Ruders Reumert-vindende Tjenerindens Fortelling, Shakespeares onde Antonio i Thomas Adès’ moderne og sensationelle udgave af Stormen og den gale italienske sanglærer, Alfred, i operetternes oprette, Flagermusen.

Fra fast løn til selvstændig

Netop Flagermusen har fulgt Thomas Peter Koppel det meste af karrieren, først ved genåbningen af Det Ny Teater i 1994, så på Det Kongelige Teater og siden i OperetteKompagniet, som han stiftede i 2015 med pianist Carol Conrad efter overgangen fra fastansat til selvstændig. Et opbrud var sådan set allerede sket en del tidligere, da man skiftede bygningen med alle kunstarterne samlet ud med Operaen ude på Holmen. Det særegne, teatrets væsen, var forsvundet i det nye: ”Før vidste vi, hvad alle lavede på tværs af de kunstneriske grupperinger. Man stødte på smilende sylfider i prøveskørter og tåsko og svedende muskelbundter i leggings af uld, man sagde hej til

ballelever på vej hjem fra skole, og man fik lov at låne fotokopimaskinen på chefgangen, der lå lige ved ’det blå miljø’, vores mødested, vores ’under uret’. Ole Ernst og Søren Sætter-Lassen kunne finde på at komme over på Gamle Scene i en pause og stå diskret ude i siden for at suge lidt musik og sang til sig. Jeg tog på samme måde gerne over på Ny Scene, hvor bølgerne gik højt i en scene fra Richard III. Det er sådan, man fuldender teatermennesket i sig selv - ved at være til stede, ved modspil, ved samspil, ved at sparre og ved at ægge hinanden. Dybest set handler det om at stå sammen - ’ej blot til lyst’, som der står oven over scenen og mere end af lyst uden for scenen.”

Et sceneskift var håndt efter flytningen fra det internationalt særegne, samlende teater på Kongens Nytorv til udflytningen til Holmen, og som 48-årig blev Thomas freelancer, tredoblede sit netværk - og har siden rejst land og rige rundt med sit firma, det eneste professionelle ensemble af sin art herhjemme, der tager sig af operetten, arbejdsgiver for 30-40 sangere og musikere på en sæson.

Sussie i Tisvilde

Sussie

Ud over gode minder bragte Thomas også andet med sig fra sin tid på teatret: ”Vi var nået til den sidste opførelse af børneoperan Den Stundesløse i forbindelse med kulturbyåret 1996, og jeg var mere træt end sædvanlig. Aftenen før var det endelig lykkedes mig at få en date på plads med drømmepigen fra medarbejderstaben. For det meste havde jeg bare stjålet mig til hemmelige glimt. Tiden var for knap, når hun skulle række mig en bakke under La Traviata, og da vi opførte Rosenkavalieren, hvor der i tredje akt er godt med pauser omme i kulissen, måtte jeg slås med en anden emsig, mandlig kollega om taletid ved hendes rekviritvogn. Jeg lagde i stedet blomster blandt

rekvisitterne, men begik den bommert at vedhæfte kortet anonymt - ’fra en daglig beundrer af dit søde smil’ var ellers den glimrende tekst. Det endte med, at jeg pudse min søn på hende. Jonathan på næsten fem år skulle udfylde rollen som barnet i Madame Butterfly - han var ideel med sine lyse lokker, og han var teatervant. Sussie var den, der skulle tage sig af ham, og dermed kom jeg i snak med hende. Det er mere end 25 år siden nu.”

OperetteKompagniet

”Jeg slog pjalterne sammen med sopranen Sofie Ottosen, også tilbage i 1996, om operettens livsglade musik, og vi lavede 30-40 rene operetteprogrammer om året de næste 15 år, sideløbende med mit arbejde på teatret. Operetten lå lidt i klemme mellem operaens boom og musicalens fremmarch, så vi slog et slag for denne genre, som en hel ældre generation var vokset op med og nu savnede. Sofie og jeg dykkede derfor ned i såvel det hjemlige som det wieneriske arkiv og fandt en masse god musik. Vi turnerede Skandinavien og det nordlige Tyskland tyndt – og blev af medierne døbt ’Danmarks ny operettepar’, efter Hans Kurt & Else Marie. Det gav endnu et boost i selvpfattelsen og mod på mere. Vi indspillede, fik en operettecollage skrevet til os, og så var det os, der søsatte ’Operettebåden’ i Københavns kanaler, da Copenhagen Opera Festival løb af stablen i 2009.”

Thomas beskriver sit nutidige arbejde som instruktør af operetter for sit kompagni således: “Operetten bliver af nogle betegnet som letbenet, der er altid en lykkelig slutning, det er altid champagnens skyld osv. Men jeg kan godt lide at finde frem til de menneskelige faktorer, som ligger til grund for deres handlinger. Rigtige mennesker og rigtige følelser, vi alle sammen kan nikke genkendende til. Beholde charmen fra anno dazumal, men samtidig gøre det vedkommende for et publikum af i dag. Har Eisenstein og Rosalinde ægteskabelige problemer i Flagermusen, skylder vi som afslutning på intrigerne og festivitassen at rydde op i det

og få dem til at snakke sammen igen. Alle komikere vil bedyre, at ser man ikke alvor- en, kan man ikke være sjov. Operetter er sprudlende, men også sensible. Her må og skal balancen mellem slapstick og de subtile vink afstemmes!”

Det fædrene ophav

Thomas Peters Koppel er gået i sin mor, Lone Koppels, sanglige fodspor. Hun er en af vor tids førende sopraner med over 40 år inden for det lyrisk-dramatiske repertoire bag sig. Karrieren tæller blandt andet seks år på Operaen i Sydney, hvor hun og børnene fulgte John Winther, der var blevet udnævnt som operachef i Jørn Utzons berømmede muslingeskaller. Først senere i livet fik Thomas indblik i sit sande biologiske ophav: ”Man ved aldrig, hvornår en stjerneaften opstår i højsæsonen på Kildegården i Tisvilde, og man ved heller ikke, med hvem det bliver - man véd bare, den opstår. Jeg kender for eksempel ikke noget bedre sted at holde min fødselsdag i august end under den store lind, kærlighedens træ, i gården. Og det var da også hér, det skete. Hér på det paradisiske badepensionat kom der hul på bylden, hér fik jeg alt at vide om afdøde Willy. ’Jeg véd godt, hvem du er’, sagde den yndefulde dame fra de polstrede siddemøbler. Hun havde fulgt OperetteKompagniet med en særlig interesse for min person: ’Vi forelskede os håbløst i hinanden, din far og jeg’. Hun fortalte, at hun havde forladt sin mand

og i en periode boet på Vesterbro med Willy, som hun kun havde smilende ord tilovers for - hans udstråling, hans intensitet, de stærke vibrationer mellem dem. Sussie kiggede af og til over på mig, både på grund af visse lighedstræk, hun mente gik igen, og for at se, om jeg var okay. Det var jeg. Men jeg havde manglet at møde ham. Det vidste jeg helt for mig selv ... nu ... efter stjerne-aftenen i Tisvilde.”

Faderen Willy Hartmann var sin generations danske tenor, der kunne tage sig af både det bredere repertoire med sin mørke, runde klang og give det lettere varme og substans. Thomas lytter til optagelsen af Serenaden fra John Prices filmatisering af Der Var Engang om og om igen. ”Det er jo hans gudsbenådede røst, jeg identificerer ham med - det eneste jeg har. Og nu kan høre så meget af Jonathan i.”

Storfamilien

”Onklerne Thomas og Anders var de sejeste. De gik i trendy tøj, de røg smøger og sikkert det, der var stærkere. De havde en fed holdning og frygtløse holdninger. De var fra beaten, og de var langhårede. Mere frydefuldt kunne det ikke blive som barn end at sidde med alle mine fætre og kusiner rundt om det store mahognispisebord i mine morforældres hjem i Trørød og kæmpe om fulde plader i billedlotteri nytårsaften. Syret at tænke på, at The Savage Rose

allerede da var på toppen med adskillige hits og kongeplader, blandt andet Dødens Triumf, og med den vildeste stentorrøst i Annisette.”

Brødrene skulle dog snart gå hver til sit.

”Som teenager dyrkede jeg Anders og hans soulmates, multikunstnerne Peter Bastian og Flemming Quist Møller, i Bazaar på små intime spillesteder - og jeg stod såmænd også og trampede løs på jorden i kædedanse med fuldstændig fremmede mennesker, så støvet stod os om ørerne, til Annisettes eksplosive protestudbrud i Fæledparken. Fælles for mine onkler er, at de begge vendte tilbage til den klassiske partiturmusik og altså ikke er til at jage op på én musikalsk hyld. Først og fremmest er de repræsentanterne for min barn- og ungdoms uskyld.”

Thomas Peter har som voksen været involveret i familiære projekter med hver af disse musikalske koryfæer, men også med deres børn i tredje slægtled, såsom gospeldronningen Marie Carmen og saxofonist Benjamin. Samt naturligvis lillebroren Nikolaj, inden han skiftede karriere.

Fortællinger

Sussie har overtaget sin mors sommerhus i Liseleje, og i 2009 fik hun kontakt til en ældre dame, hvis butik i Schiølerboden i nabobyen Tisvildeleje efterhånden ikke havde åbent meget mere end en time ad gangen. Ejerinden foretrak at invitere folk om til gin

Thomas i butikken Fortællinger

og tonics i baghaven i stedet. ”Vi mødte den vidunderlige, næsten 90-årige Ammeli Bloch ude i hendes villalejlighed i Charlottenlund. Hun satte for det første en alt for lav husleje, som vi måtte forhandle op. For det andet var betingelsen, at hun måtte få lov at rode lidt rundt i mine krøller. Hun døde kun et år efter, og jeg sang som lovet What A Wonderful World ved hendes begravelse i Tibirke Kirke. Vi elskede de to højsæsoner, vi fik i hendes hus.”

Sussie overtog nu den tidligere grønthandlerbutik under caféen længere oppe ad hovedgaden. Thomas fortæller: ”Nu er vi så oppe i hjertet af byen og har været det i mere end ti år. Vi er travle mennesker i forvejen, men dedikerer mere end gerne al vores fritid til denne livsstil. Og så er det jo noget, vi har sammen. Vi glæder os altid til at komme afsted. Jeg er den pligtopfyldende ’første-assistent’, men skal holde mig fra indkøb og indretning. Da matriklen blev renoveret, og kroen kom til for nogle år siden, fik Sussie samtidig tegnet et orangeri. Folk beundrer det virkelig, og det åbenbares med det samme, når man kører rundt om svinget og ind i Tisvilde.”

Butikkens navn, Fortællinger, er betegnende for varesortimentet, der er en god blanding af genbrug og nye varer, hvor hver en ting netop har en fortælling bag sig. Sussie Vigs lille perle og hendes kompetencer her ligger

i direkte forlængelse af et professionelt virke på over 25 år på Det Kongelige Teater – hendes jagt på den helt rigtige rekvisit til den enkelte forestilling har vi alle kunnet følge i DR’s program, ’Skattejægerne’.

Kærlighed og kultur i Tisvilde

Tisvilde har fået en helt særlig betydning for parret. Her er de omgivet af bekendte, der går igen i kundeunderlaget, masser af venner og selvfølgelig ’familien’ på Kildegården, hvor de indkvarterer sig hver sommer. Til gengæld beriger de byen med fortællingerne fra butikken og den klassiske musik på plakaten. For Thomas Peter Koppel er musikken essentiel i livet, hvilket han sammenfatter således: ”Dét er min åndelige føde. Jeg hører hver en tone på min vej. Og lader mig ikke nøje med bare det ene eller det andet. Alle mennesker har kultur i deres liv. Hver dag spærrer vi øjnene op, ja, alle sanser. De er konstant på arbejde, kan slet ikke lade være. Og det er jo dét, der får livet til at florere, dét, der får os til at navigere i, hvad der er godt og ikke godt, hvad vi kan bruge og ikke bruge, hvad der er den gode fortælling for os hver især ...”

Hold øje med Opera i Haven:
OperetteKompagniet.dk

*Kilder: Samtaler med Thomas Peter Koppel, 2021.
Uddrag af Thomas Peter Koppels selvbiografi,
”Vær ikke kræsen – Kunstner og Iværksætter”,
2021.*

Tisvildekatten af Olaf Gynt

*Jeg er sort som kul, men har en lille snehvid pandebliks
og en dito på min venstre pote og min balespids.
Jeg kan li` det lune, lyse, bølgende Tisvildeland
og at spinde sødt og saligt her på kystens silkesand.*

*Pusler ved din dør om natten
længselsfuld Tisvildekatten ?*

*Jeg ved alt om dem, der elsker, og om dem, der snød for
skatten...*

*Mon i mulm to gule øjne kikker ad din rude ind?
Jeg er alt og allevegne, med i alle skæbners spind.
Mine små pikante øren hører mangt og meget mer - - -
Sladder, bynyt, skæmt, skandaler, surt og sødt og alt som
sker!*

*Viltre flagrende eroter
Ægtemænd, som blev despoter!*

Mange nølegarn er gledet gennem mine bløde poter ...

*Hej, nu må jeg først til Pylle! Hun har altid fløden sat
I en skåret skål og smiler skælmisk: Goddag,
Tisvildekæt!*

*Og så må jeg op og hilse på fru Olsens sorte ged---
Den har forårsgrønt i skægget og er vinterfodret fed!*

På Stationen op et smut ---

*Rosbøll er en solskinsgut
og gi`r just signal til afgang. Dukketøget siger fut!
Jeg må ind til Agnes Larsen, hun, der vandt i riget ry,
Djærv og festlig som majorskan på et sagnrigt Ekeby!
Sikken en eventyrforvandling, der er sket med
HJORTEBO*

*Og i himmelhøjt humør
bag mit øre hun mig klør:*

*Her er bøfferne og hjertet ligeså dejlige som før!
Sleipner på Tisvildekroen, kongen af Slaraffenland,*

*sætter mig på silkepuden--- sikken mild og munter mand!
Og i Dagmars køkken er jeg meget længe på besøg---
Her er sognets sol og charme, kloge råd og sorgløs spøg!*

Hun får missernes hurra!

*Gustav skal vi ikke ha`
vårens muntre sjømandsviser--- frem med din harmonika!
Dagmar leger morsomt med mig. Hun er lattermild og
smuk.*

*Jeg bliver perleven med busets hvide bund og skytsånd
Puk!*

*Og så spanker jeg ad vejen til kommunens højborg hen---
Ågård er jo både dyrets og de kære tobens ven!*

*Ingensteds magen gi`s
til vor pantefoged Friis!*

Denne her kommune minder faktisk om et paradis.....

*Solen stråler. Blomster glimter. Blonde børn og
lærkesang.*

*A. W. Larsen fejrer forår på sit skønne Øvrerang!
Han er fuld af store planer om et fint
HELENESPIL ---*

*mon vor gode rimsmed Rødsæg digterjobbet klare vil?
Hjertensgod fru Andersson
modtar mig med åben hånd.*

*Endnu lever nok en lille svensk Tisvildekøbmands ånd!
Sådan pusler, trimler jeg i by og sogn omkring,
og der sker en mængde sjove og forunderlige ting!
Gårdsalg, gravfærd, stævnemøder.... helg og højtid,
flirt og pjat!*

*Se bag alt to gule øjne! Jeg er med,
TISVILDES KAT!*

*Jeg kan faktisk li` jert lune I en Lichtensteinsk
kommune!
Med min snirkelvej i sognet skriver jeg en hykkerune...*

Olaf Gynt (1909-1973)

af Chr. Friis

Olaf Gynt (1909-1973)

I den lokale avis, der dengang hed Helsing Avisen og ikke Ugeposten, begyndte der i slutningen af 1950'erne at strømme ind med lange ordrige digte om alle mulige dagligdags ting, der skete i Tisvilde og nærmeste omegn på den tid. I Vejby-Tibirke Selskabets Årbog 2002 beskrev jeg selv mødet med digteren Olaf Gynt, der i en periode spiste på det gamle Tisvilde Vandrehjem på Kunertsvej. Efterfølgende har Peter Heiberg beskrevet Olaf Gynt meget mere omfattende i Årbog 2014. Nu dukker Olaf Gynt endnu engang op i en årbog, idet der i nogle af Selskabets gamle papirudklip lå et digt, der er skrevet af Gynt.

Ligesom katten i dette digt har Olaf Gynt listet rundt og har opfanget mangt og meget om Tisvildes natur og persongalleri i den forholdsvis korte tid, han boede i Tisvilde. Ældre lokale beboere og sommerhusejere vil sikkert sidde og gætte sig frem til, hvem de tretten personer/erhverv er, som nævnes i digtet.

*Maleri af Alv Ringereide. Digteren Olaf Gynt. 1953.
Foto: Chr. Friis*

Foto: Chr. Friis : Huset "Engelhøj", Tisvilde, hvor Olaf Gynt boede til leje i sin Tisvildetid. Foto: Chr. Friis

Gyvelhøj ved ankomsten

Min sorgløse barn- og ungdom i Rågeleje i 60/70'erne

Af Lars Gardan

Mine forældre blev trætte af den lange tur til den svenske ødegård på Hallandsåsen, og købte sommerhus i Rågeleje i 1960.

Jeg husker tydeligt den første gang, vi kom til Rågeleje, selv om jeg kun var 5 $\frac{3}{4}$. Vi var kørt ad Strandvejen derop. Lige før Lejet drejede min far vores blå '59 Chevrolet

Bel Air (som Olsen Bandens) op ad Heselbjergvej, til venstre ad Store Orebjergvej og til højre ad Anders Niensensvej, midt i Plantagen. Huset Gyvelhøj, der skulle blive vores, lå midt på fire parceller. Alt i alt lille tønede land med høje gran-, fyr- og birke-træer.

Gyvelhøj var et enkelt hus, men ganske stort. Der var en stue med pejs og spise-stue med serveringsklap til køkkenet nede, samt en loggia, der senere blev indlemmet i stuen. Ovenpå var der 4 store værelser med køjesenge, så der kunne sove 8. Vi var kun 4, og en på vej, så der var god plads til alle. Første sal havde brædevægge, som var ubehandlede eller måske lakeret og gulnet gennem årene. I underetagen var der krydsfinervægge. Ingen isolering andet end luften mellem de udvendige blokhusbrædder og indervæggene. Til gengæld var der en smart 4-5 delt klap, der kunne trækkes over trappehullet, så man kunne opvarme underetagen alene, hvis man ville. Jeg tror aldrig den blev benyttet, men det skete at vi børn foldede klappen ud, bare for at se, hvordan det så ud.

Køkkenet var malet i en grim farve, syntes min mor. Så hun ville gerne have et i moderne grønt. Måske havde hun ikke udtrykt sig helt præcist. I hvert fald havde maleren, der fik opgaven, været kreativ og malet alle låger lyserøde. Ikke godt, slet ikke. Så han blev straks bedt om at male det om. Nu havde vi sommerhus, der kunne nås på under en time fra Frederiksberg. En stor forbedring. I begyndelsen måtte vi vente på at min storebror fik fri fra skole om lørdagen, før vi kunne køre nordpå. Men da der blev indført 5-dagesuge kunne vi køre 'på landet' som min mor sagde, allerede fredag sidst på eftermiddagen. Det gjorde

vi stort set hver eneste lørdag-søndag, som det hed, og i samtlige ferier. Derfor var der også varme på i Gyvelhøj om vinteren: 16 grader, så vi hurtigt kunne komme op på de dengang normale 24 grader, når familien ankom.

Selv om vi var i Rågeleje hver weekend (nyt ord i dansk), så var der mange livsfornødenheder, der skulle transporteres frem og tilbage. Eksempelvis havde jeg altid alle mine legetøjsbiler med. De var især vigtige uden for ferierne, hvor min lillebror normalt var den eneste, jeg havde at lege med. Min storebror havde sin spolebåndoptager og højttalere med, min mor sin store beauty box, for nu at nævne nogle eksempler. Fra ret lille var det min opgave at pakke bilen, så alt stod sikkert og godt.

Vi havde også en af de 'unge piger' med, som i starten boede i huset – indtil et udhus blev ombygget til anneks med toilet. Ud over at tage sig af min lillebror (jeg var jo stor) skulle hun også sørge for mad til familien. I starten af 60'erne havde vi to unge piger hjemme. De skiftedes til at have fri hver anden onsdag og hver anden weekend. Den, der var på arbejde, var altså med i Rågeleje.

Bilparken i Rågeleje

I 1961 fik vi en ny Chevrolet Impala Nomad. En stationcar med plads til 6 og rigelig bagageplads (eller plads til 9 og næsten ingen bagage). Der var hofteseler på bagsædet. Det vil sige ikke til min lillebror. Han

Min far med sin nundværilige cigaret i munden – og vores Chevrolet Impala Nomad.

sad i en lille barnestol, der var hængt over ryglænet. Han havde et lille, hvidt plastrat at holde i. Hvis bilen var kørt ind i noget, ville Klaus være skudt ud gennem forruden i en drabelig fart. Men det lille rat satte ham dog i stand til at have følelsen af at styre turen. Det skete heldigvis aldrig.

Biler var naturligvis interessante for en dreng. Det var tankevækkende, at vores bil faktisk var lidt dyrere end Gyvelhøj på 4 parceller. Siden er der sket et og andet med huspriserne.

I Plantagen var der to grupper af bilejere, som jeg lagde mærke til: Dem der kørte

USAnsk bil (mest Chevrolet og Buick, men også Ford) og dem der kørte engelsk (Jaguar eller Rover). Så var der lige Birgits forældre. De havde både en Rover og en Rambler. Naturligvis var der også folk, der kørte Mercedes eller noget andet småt, og i mine øjne, fuldkommen uinteressant. Og så var de exceptionelle, som mine forældres venner på Slettevej, der havde en lille Jaguar. Den syntes de var lidt vel langsom, så den blev skiftet ud med en Aston Martin DB5. Præcis samme som James Bonds. Selv farven. Dengang var der jo fri hastighed i Danmark, så man kørte 'efter forholdene'.

Engang kørte jeg med i den superhurtige Aston Martin fra Helsingør til Rågeleje. Det tog sandelig ikke lang tid. Men mindet er der stadig, og det var nok godt, at der ikke var andre på vejen, eller at nogen havde et åbent vindue i Mønge Huse. Det var blevet revet af hasperne.

Strandvej hver eneste dag

Naturligvis var jeg på stranden og bade hver eneste dag. Og det var altid solskin. Undtagen de aftener, hvor det tordnede og regnen stod ned i stænger. Men ellers var sommervejret altid godt – i min erindring.

Vi skulle ned ad trappen fra Anders Nielsensvej, for at komme til vores strand. Som mange af de andre i området, havde vi et badehus stående på den private strand. 'Tømmermesterpetersen', som jeg længe troede brødrene hed, hentede folks badehuse i foråret, samlede dem på stranden, og skilte dem ad igen inden efterårsstormene og kørte dem hjem til folk. I begyndelsen havde vi et badehus med to rum. Da det skulle udskiftes, fik vi et nyt med bare ét rum. Selv om den private strandret blev ophævet, fik vi dog stadig lov til at have badehus på stranden, men nu kunne vi ikke længere sende de meget, meget få, der forvildede sig ned på vores strand, væk.

Bag 'vores' strand lå det tidligere Rågeleje Badehotels tepavillon, der nu hed Polyto – og vist var ejet af en køreskolelærer, der havde nogle nydelige døtre, noget ældre

end mig. Senere blev huset solgt til Elsebeth & Max Brüel – den kendte arkitekt og jazzmusiker. Det første jeg så til de nye ejere var Max' baller i rytmisk bevægelse, idet de to indviede en af skræntgrundens vandrette pladser, ganske tæt på trappen til Anders Nielsensvej. Hyggeligt, tænkte den unge teenager på vej hjem fra stranden. Max Brüels tidløst elegante lysesage står i mange hjem, også vores, og jeg får altid en dejligt varm følelse, når jeg tænder den.

De boede i huset ved Strandvejen året rundt. Et fantastisk par, der begge havde langt, bølget, grånende hår, der nærmest gik i ét med deres hellange ulvepelse. Og de kørte enten i deres plast Mehari eller en Ford Galaxie – og næsten uanset vejr og årstid havde de kalechen nede.

Sommerleg

De første år var min aktionsradius ret begrænset. Men da folk kørte langsomt på grusvejene i Plantagen, så var det ikke så farligt for en lille dreng at trisse omkring. Sådan fandt jeg Bodil, en jævnaldrende norsk jente, med dansk mor og danske morforældre, der havde hus lidt nærmere vandet end vores. Hun og hendes forældre var nede i Rågeleje nogle uger hver sommer. Som voksen har Bodil overtaget bedsteforældrenes hus, og hun tager stadig turen fra Oslo flere gange om året. Så vi ses stadig. Efterhånden fandt jeg forskellige legekammerater, og vi cyklede rundt på småvejene,

Gribsskovbanens fragtbil læsset med cykler m.m. til sommerlandet.

når først vi havde fået vores cykler til Rågeleje med Gribsskovbanens fragtbil. Det tog flere dage. (Dengang kunne jeg ikke ane, at en af chaufførerne skulle blive min svigerfar, men det er en helt anden historie). Vores grund var den ideelle legeplads, så vi legede tit hos os. Der var mange stier rundt på grunden og tæt af træer og buske imellem. Derfor var det ideelt at lege skjul eller cowboys, hvor vi skød hinanden. Blev man ramt, skulle man tælle til 10, så kunne man være med i legen igen.

Det skete også, at vi cyklede til tennisbanerne og derfra sneg os over det lille hedeområde og ind på Rågegårdens magiske område. Dengang var det privat, så det var naturligvis ikke tilladt. Vi mødte heldigvis aldrig nogen. I dag er der offentlig adgang til parken med de små øer og deres flere meter høje rodo-

dendron, der er forbundet af et stisystem med små broer. Området er stadig værd at besøge, især når rododendronerne blomstrer.

Min far byggede en legebil til min lillebror og mig. Udgangspunktet var en klassisk træk-vogn, og funktionen forblev den samme. Det vil sige, at Klaus sad inde og styrede, mens jeg gik eller løb foran. Desværre var min far ikke verdens mest praktisk anlagte. Så de lægter, der holdt taget blev skruet direkte på trækvognens sider. Det betød, at taget var mere end dobbelt så stort som bunden. Ret uheldigt for stabiliteten. Det fik Klaus at føle en dag, hvor vi kom ud over asfalkanten på Tuehusvej, og bilen væltede. Klaus nåede at række armen ud, for at afbøde faldet. Dumt. Ungen skreg hele vejen hjem, hvilket jeg syntes var at overdramatisere oplevelsen. Han skreg også i bilen til Esbønderup Hospital, hvor de fik fikset hans brækkede arm. Ups!

Jeg havde mine første ridetimer som 9-årig på en gård lige uden for Rågeleje. Min ridning fortsatte på Christiansborg om vinteren. Gennem flere år red jeg fra Øllekollegård til Tisvilde Hegn om sommeren. Fantastisk, selv om turen forbi Godhavn og ad Hovedgaden til Skovporten kunne være skræmmende, på grund af trafikken. Cykelturen til Øllekollegård var streng, især op ad 'Benbrækkerbakken', og på det forblæste stykke ved Holløselund, der endnu kun var sparsomt bebygget og beplantet. Til

gengæld gik det let at cykle hjem til Rågeleje igen. På Øllekollegård bør jeg have set både min første og min nuværende hustru. Jeg ved ikke, om der ligger billeder af dem gemt i min underbevidsthed, men jeg husker dem ikke fra dengang. En underlig tanke, egentlig. Græsslåning var oprindeligt min fars eller storebrors ansvar. Men efter han fandt en smart maskine hos Esso i Vejby (nu CircleK), så påtog jeg mig gerne opgaven. Det gik jo som en leg. Og havde jeg venner på besøg, når græsset skulle slås, så var opgaven nem at uddelegere.

Som årene gik, ændrede legen naturligvis karakter. I den karismatiske sommer 1969 åbnede Rågeleje Inn Club på den gamle Rågeleje Kro. Jeg var næsten 15 og voldsom moden (!), pigerne var kønne i deres pastelfarvede bukser og gennemsigtige bluser (så godt som altid uden noget under). Den mode holdt i øvrigt flere somre. Efterhånden var dans og nattebadning lige så tillokkende, som at være på stranden om dagen. Den stående vittighed var, at det kunne være svært at genkende aftenens pige i sollyset. Meeen, det passer nu ikke. Ved siden af vores hus lå en garage, der blev indrettet med to gode rum og et toilet. I starten havde min storebror det ene værelse og jeg det andet. Og da han blev så gammel, at det ikke var så interessant for ham at komme til Rågeleje, så overtog jeg hele huset. Havde soveværelse i det ene og min

egen stue i det andet. Da mange af mine venners forældre havde mindre sommerhuse, så var det genialt at mødes i mit hus. For at undgå at forstyrre mine forældre, fik jeg opsat en lille, rød lampe i mit vindue, som kunne ses allerede efter svinget i indkørslen. Aftalen med mine venner var, at når lampen var tændt, så var jeg ikke hjemme. Eller kunne ikke modtage besøg. For mig var det ideelt, at mine forældre var i byen det meste af sommeren, så det kun var den unge pige, der var med os i Rågeleje. Og hun var ikke det mindste interesseret i, hvornår man kom hjem eller stod op. Havde man ikke lavet en aftale med nogen en aften, så kunne man altid tage ned i Lejet. Søstjernen havde et ishus, der også lavede forårsruller og den slags. Der kunne man så stå og se på sommerlivet og bilerne, der kørte på Strandvejen. Voksne mennesker legede ikke så meget dengang. Og der var ingen, der joggede rundt på sommerhusvejene. Ud over den kendte tennisspiller og jazzmusiker, Torben Ulrich (Ja, han er far til Lars). Min mor fik altid sådan et drømmende blik, når han kom løbende forbi. Men hun var også meget interesseret i tennis. Det var et hus mellem Gyvelhøj og Grethe Sønck & Sejr Volmer-Sørensens hus. Da han vandt Eurovision Song Contest med Dansevisen lød den ganske ofte i Plantagen. De må have haft meget store højttalere. Men det gjorde ikke noget.

Nye tider

Rågeleje voksede meget i løbet af 60'erne. Mine forældre tjente stadig godt, så de købte tre grunde til os drenge i udstykningen ved Bakkebjerg. En lidt underlig tanke, at vi skulle have sommerhus der en dag, når vi blev voksne, syntes jeg. Da firmaet så gik mindre godt, var de tre grunde noget af det første der røg. Senere røg ægteskabet, og Gyvelhøj blev bolig året rundt nogle år for min mor, hendes nye kæreste, min lillebror og mig.

Som fastboende i Rågeleje var det lidt af et chok for mig at cykle ned til Søstjernen søndag aften i blæst og regn, for at opdage, at jeg var det eneste levende menneske i Lejet. Heldigvis var der faktisk også liv og venner i Rågeleje uden for ferierne. Især Michael betød meget for mig. Vi var meget hos Børge Kaa på Rågeleje Bilmuseum. Der lånte vi et par gokart-lignende biler, som vi kørte rundt med på de øde veje i Rågeleje, når området var så godt som forladt. Ikke helt smart, men sjovt. Og der skete heldigvis ikke noget.

Michael inddrog mig også i sine filmprojekter, og vi lavede en hyggelig film om nogle unge, der kom med toget til Vejby og så skulle cykle til Rågeleje i vintervejr. Pengene var ikke store, så vi sad alle sammen på Vejby Station og ventede på toget. Når det kom, skulle vi ind ad døren uden for billedet, gennem togvognen og så komme ud med vores bagage inden for billedet. Det var

god tid til næste tog. Troede vi. Men pludselig kunne vi høre toget tude. Alle sprang ud. Kamera på plads. Klar på perronen – ind gennem toget og ud. Men lige inden vi havde forladt toget, var lydmandens finger kommet i klemme i klaptræet, så holdet på perronen var flade af grin. Og vi måtte vente på næste tog, for at få scenen i kassen. Vi lavede også en film om et ungt par, der mødes ved et bål på stranden. For at illudere bålfejs havde vi en del statister. Heriblandt norske Bodil. Vi havde gravet ledningerne til lamperne ned i sandet, og jeg havde indprentet alle, at de skulle passe på ledningerne. Bodil skulle sige noget i retningen af 'kom nu går vi hjem' – og det gjorde hun også, men fortsatte: 'men husk at passe på ledningerne'. Cuuut! Og efter alle havde grinet af kunne vi tage scenen igen. Det er ikke let at lave film.

Filmen var i sort/hvid, men da vores flere uger lange projekt skulle fremkaldes, skete der en fejl i laboratoriet. Alle film var røde! Men vi fik naturligvis nye film, sådan som Agfa var forpligtet til. Så der er kun enkelte still-billeder tilbage af den sommers projekt.

Aften- og nattelivet

Ville man spise ude i Rågeleje kunne man i de år vælge mellem flere retter på Søstjernen. De havde en højt elsket dyreryg med waldorfsalat, som var familiens førstevalg. Jeg husker at have spist på kroen en enkelt gang i de tidlige 60'ere. Ikke spændende. Kroen dannede ramme om det første diskotek i 1969. Kurt Wagner og flere andre, heriblandt mig, fortsatte med diskotek på Parcelgården nogle år. Veldig fornøjeligt, men meget lidt indbringende. Det var heller ikke formålet. Parcelgården var lånt af De Samarbejdende Menighedsbørnehaver, der brugte den som feriekoloni. Der var flere sovesale med små køjesenge – og så var der to store rum, samt køkken og toilet, som vi benyttede. Toiletterne var lidt interessante, idet der var et aflukke, som var tiltænkt pædagogerne og så 4-5 små toiletter, som børnene kunne bruge. Nu måtte medlemmerne af Rågeleje Inn Club benytte faciliteterne, som de fandt for godt. Vi havde rockwool i alle vinduer, for at genere de omkringboende mindst muligt. Så der var varmt inden døre. Meget varmt. Vi solgte derfor masser af sodavand og lyst

øl. Spiritusbevilling kunne vi nemlig ikke få. Til gengæld var det heller ikke til at få lyst fadøl, så kom der en fustage almindelige under hanen. Men da folk ikke drak for at blive fulde, så gik det stort set uden uheld. Der var vist kun en enkelt klagende nabo, som kom hjem med en uforklarlig stor kæp i øret.

At gå i skole på Frederiksberg og være i Rågeleje alle ferier og weekender betød, at jeg levede to adskilte liv. Da fester og kærester blev en del af hverdagen, så var Rågeleje mit center i universet. Det betød så også, at der skulle noget ekstra til at holde gløden fra sommerlandet i live. En længere periode førte jeg lange telefonsamtaler med den sødeste pige i Helsingør 4-5 aftener om ugen. Selv de mest intense forhold holder sjældent i de unge år, og måske var det mit held, at vores forhold sluttede samtidig med, at en ung pige rejste fra os. Hun havde nemlig værelse ved siden af mit – og vi delte telefon. Mine forældre fortalte bestyrtet om en astronomisk telefonregning, de havde fået for det specifikke nummer. Måske var der en løftet vognstang til mig, eller også troede de faktisk, at det var den unge pige, der havde ringet i timevis uge efter uge. Der er mange minder fra årene i Rågeleje. Familiens historie i Rågeleje er foreløbig afsluttet med at min mor fik opfyldt sit ønske om at få spredt sin aske ud for Rågelejers kyst i efteråret 2021.

Gemte og glemte stier i Tisvilde

Af Birte Forsell

I 2006 kom Allan Christensen med et forslag i Tisvilde Lokalråd om at synliggøre de mange stier i Tisvilde og omegn. Stier som var ved at blive gemt og glemt pga. udstykning, tilgroning og sammenvoksede hække. Ønsket var at gøre en indsats, så folk kunne genopdage stierne og få glæde af dem fx. som smutveje ind i skoven eller ud til havet og som stisystemer i hele lokalområdet til alles gavn. Flere af de gamle stier var ved at være så ubrugte og forfaldne, at de var blevet usynlige og skiltene, der tidligere angav deres eksistens var nu forsvundet.

Lokalrådet syntes, det var en rigtig god idé og både den daværende formand, Erik Ohlsen, og den efterfølgende formand, Johs. Jørgensen, arbejdede entusiastisk videre med ideen, sammen med de øvrige lokalrådsmedlemmer. Der blev ivrigt cyklet rundt, ledt efter, genfundet og noteret nye gamle stier. Men så ”døde” projektet. Der var nemlig ikke opbakning til projektet fra kommunens side.

I 2014 kom Birte Forsell i Lokalrådet, og hun ønskede igen at tage fat i ideen om stiernes navngivning i Tisvilde. Hun var bl.a. inspireret af et hæfte fra 1977, som skole-direktør Finn Lindhard havde fået lavet for

Helsingør Kommunes Kulturudvalg. Hæftet beskriver bl.a. kommunens naturperler, herunder stierne i Tisvilde, deres beliggenhed og baggrunden for deres navne. Hæftet er desværre ikke længere til at skaffe.

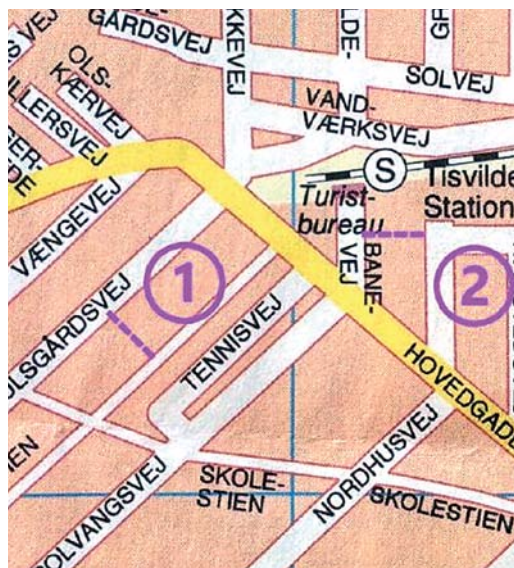
Lokalrådet tog projektet ind under sine vinger, og Birte gik i gang med at navngive og beskrive 15 konkrete stier. Under navnet ”Gemte og glemte stier” viste der sig nu stor interesse fra adskillige folk i lokalområdet, og sammen dannede de ”Stifindergruppen”. Gruppen ønskede, at stierne blev ”opdaget”, bl.a. ved at de blev navngivet. Ønsket var at få trykt foldere, der beskrev stierne og deres beliggenhed og samtidig at opkalde stierne efter personer, som i kraft af deres indsats for Tisvilde havde været med til at give byen liv og karakter. En sådan folder ville være til stor gavn og glæde for både lokale beboere, sommerhusejere og ikke mindst turister.

Der har desværre fortsat ikke været opbakning fra Gribskov Kommune til at få ført sti-projektet ud i livet og ”Stifindergruppen” er ophørt. Birte Forsell opfordrer interesserede til at fortsætte arbejdet med og fortællingerne om stierne, sådan at disse bliver bevaret for eftertiden. Er man derfor

interesseret i ”Gemte og glemte stier”, er det fint at kontakte Tisvilde Lokalråd.

Beskrivelsen af de 15 stier har tidligere været bragt som artikler i Tisvilde-Nyt. De første artikler om stierne nr. 1 – nr. 4 stod i Tisvilde-Nyt maj/juni 2020 og de øvrige fortsatte derefter helt frem til Tisvilde-Nyt maj/juni 2021.

Birte Forsell og Lokalrådet har givet Selskabet tilladelse til at gengive beskrivelserne af de 15 stier i årbøgerne, hvor de er illustreret med henholdsvis kort og fotos af Kurt Valery og Rasmus Pape. Beskrivelserne af alle stierne bliver dog ikke bragt på én gang, men over de næste par år. Redaktionen og Selskabet siger tusinde tak for det. Men... der er som skrevet stadigvæk stier i Tisvilde og omegn, der mangler at blive opdaget, navngivet og beskrevet.

Nr. 1

Kendt i folkemunde:

Hemming Hartmann Petersens genvej

Vejen går fra Turiststien til Julsgårdsvej.

Hemming Hartmann-Petersen er født den 4. november 1923. Han spillede i sine unge dage kontrabas i Børge Roger Henrichsens kvintet. Det førte siden til en tid som teatermusiker sidst i 1940'erne. I bogen ”En røst fra orkestergraven” beretter Hemming H-P muntert om de 30 år, han levede som musiker, bl.a. som jazzmusiker i samme periode som Leo Mathisen, Svend Asmusen mfl.

Hemming blev uddannet som lærer og virkede efter krigen 3 år som lærer på en skole i Nuuk.

Hemming Hartmann Petersens genvej set fra Julsgårdsvej - RP

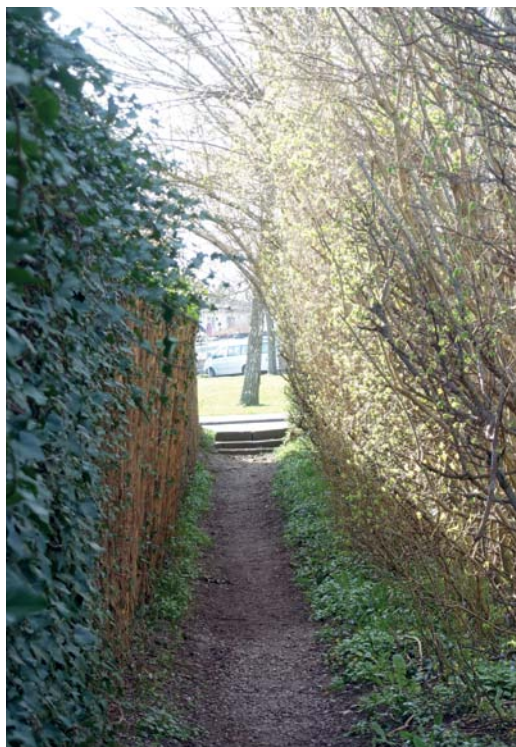
I 1962 blev Hemming ansat på DR og var med til at skabe P3. Han var en af dem, som var fremsynet og modig nok til at tage de unge radiolyttere alvorligt og havde dertil en fin evne til at få kontakt med lytterne. Hans enorme viden om jazz og anden musik kom lytterne til gode, og han var gennem årene en af radioens mest skattede studieværter. Foruden musikken havde Hemming, sammen med sin bror Jørgen Hartmann-Petersen, kendt under navnet 'Habakuk', en programserie: 'Mellem Brødre'.

I 1971 emigrerede Hemming definitivt til sin stråttækte idyl på Julsgårdsvej. I sin artikel i Tisvilde Nyt årgang 96 skrev han selv: 'En

disposition jeg har varmet op til, siden jeg var 7 år'.

Der er ingen tvivl om, at Hemming følte sig godt tilpas i Tisvilde. Han ydede en indsats, hvor der var behov for det, bl.a. med malerpenslen, da biografen i 1991 skulle restaureres.

Som pensionist fik Hemming mere tid til sit forfatterskab. Han kom gerne i sine bøger med nogle humoristiske kommentarer bl.a. om Tisvilde, hvor det var som på Frederiksberg, at kun lokale gennem generationer måtte gå på højre fortov, medens nye tilflyttere måtte benytte det venstre.

Annelise Schyberg-stien med udsigt mod Birkepladsen – RP

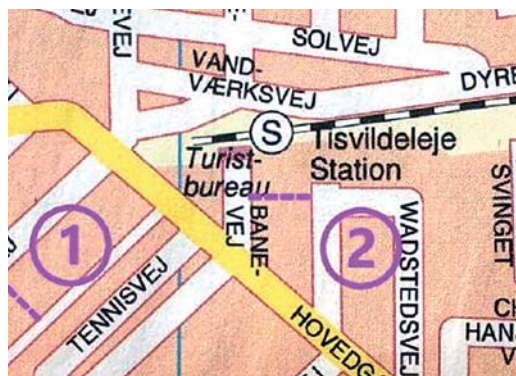
Nr. 2

Kendt i folkemunde:

Annelise Schyberg-stien

Stien går fra Banevej ved Tisvildeleje Station til Wadstedvej.

Tisvilde Biograf blev i 1937-38 bygget ved Wadstedvej af en fhv. konsul fra Sankt Peterborg. Efter hans død arvede hans husholderske biografen, som kom til at fungere som sådan gennem flere forskellige forpagtere. I 1971 købte Annelise og Morten Schy-

berg stedet. En gennemgribende renovering og en tilbygning, som skulle fungere som restaurant, resulterede i, at stedet som en Fugl Fønix blomstrede op som ”Tisvilde Bio & Bistro”. Her udfoldede Morten og Annelise Schyberg i de følgende år deres kunstneriske talenter, og de var medvirkende til, at stedet blev et af de ”hotteste” i Nordsjælland.

Senere overlod Morten Schyberg foretagendet til Annelise Schyberg, som sammen med Peter Bjerregård fik hele ”Tisvilde Bio Bistro” til i folks bevidsthed at fremstå som den ultimative sommeroplevelse. Annelise havde mange talenter, og hendes fantasifulde ”bio & madprogrammer” hænger mange år efter stadigvæk som dekoration i flere huse her i området. Hun engagerede nogle af de bedste musikere, og stedet blev til ”Tisvildeleje Jazzhus”. Hun lavede filmklub, og Peter serverede tidens ”hotteste” menu: Plankebøf og mandelis, så tænderne løb i vand.

Det var dejligt at være ung i Tisvilde og heller ikke så galt at være mere moden, for der var underholdning for enhver smag. Der var blevet bygget mere til de eksisterende bygninger og indrettet med restaurant, som det er i dag. Tisvilde Bio Bistro blev ”landskendt” i hele hovedstadsområdet.

Først i halvfemserne havde Tisvilde Bio i flere år stået tom og bygningen var forfalden. Glansperioden i tiden med Annelise Schyberg gav inspiration til, at borgere i 1991 fik hele etablisementet genetableret. ”Støtteforeningen for Tisvilde Bio & Bistro” (nu Tisvilde Bio’s Venner) har siden været ejere. Biografen drives ved hjælp af frivillig arbejdskraft, og restauranten lejes ud til en forpagter.

Nr. 3

Kendt i folkemunde:

Børge Formand-stien

Stien går fra Tisvilde Bygade til Skovgårdet. I 1949 kom der en ihærdig ildsjæl til Tisvilde. Det var tømrer Børge Jensen. Han var blevet ansat i tømrerværkstedet ”Poulsen og Nielsen”, hvor han blev formand for de nogle og tredive tømrersvende i firmaet på Stuebjerggaardsvej 2 i Tisvilde. Efterhånden blev han kendt af alle som ”Børge Formand”. Midt i halvtredserne var der fuld fart på realiseringen af udbygningsplanen for København, den såkaldte ”Fingerplan”. Hver morgen drog de mange tømrere afsted til deres arbejdsplads bl.a. i Nærum og Virum.

Børge formand-stien set fra Tisvilde Bygade – RP

Børge var meget interesseret i idræt og blev hurtig formand for Tisvilde Gymnastik- og Idrætsforening. Interesseret i idræt var også hans chef for tømrerværkstedet, Erik Nielsen. Sammen sørgede de to i 1955 for at få bygget et omklædningsrum på idrætspladsen. Det var den første bygning på pladsen, men flere skulle følge efter. Alle bygninger blev udført ved hjælp af frivillig arbejdskraft, men gennem tømrerværkstedet var der mange til at hjælpe.

I 1975 blev den store sal bygget og blev fra starten et samlingssted for Tisvildes befolkning. Tisvilde Idrætshus har gennem årene været til glæde og gavn for utallige forskellige aktiviteter – og langt fra alene aktiviteter med tilknytning til idræt.

Idrætspladsen har ikke alene været brugt til fodbold og håndbold, men også været mødestedet for forskellige begivenheder bl.a. cirkus, der om sommeren kommer til Tisvilde. I halvtredserne var det 'Ankers Tivoli' til stor glæde for speciel børn.

Pinselørdag er pladsen hvert år fyldt op med alverdens loppeting lige fra møbler, porcelæn, malerier til små nipsting. Det er 'Idrættens venner', der står for arrangementet. Salgstingene er doneret af Tisvildeborgere, og overskuddet går til 'fodbold drengene'.

I nyere tid benyttes pladsen til mange af 'Musik i Lejets' gæster til overnatning i telte og små 'boliger'. Børge var formand i 50 år og fik Dronningens fortjenstmedalje.

Nr. 4

Kendt i folkemunde:

Skolebørns Smutvej

Stien går fra Tisvilde Lundevej via Doktorstien til Tibirke Lundevej/Julius Paulsenvej. Hvad er mere fristende end at skyde genvej? Det var det, befolkningen og specielt børn gjorde, når de skulle i skole. Det var husstande fra gårde og andre beboelser i Tibirke område, der benyttede sig af stien i stedet for af den noget længere vej ad Bækkebrovej/Tibirkevej til Tisvilde skole, der lå midt i Tisvilde.

Befolkningstallet var i løbet af årene steget, derfor flyttede skolebørnene i 1936 til den nybyggede skole på Tisvilde Bygade 37, nu til dags med navnet ”Sankt Helene Skole”. Den gamle skole blev ombygget til ”De gamles Hjem”.

Efter opførelse af Omsorgshjemmet Trongården blev skolen solgt, og lokale håndværkere byggede det om til lejligheder.

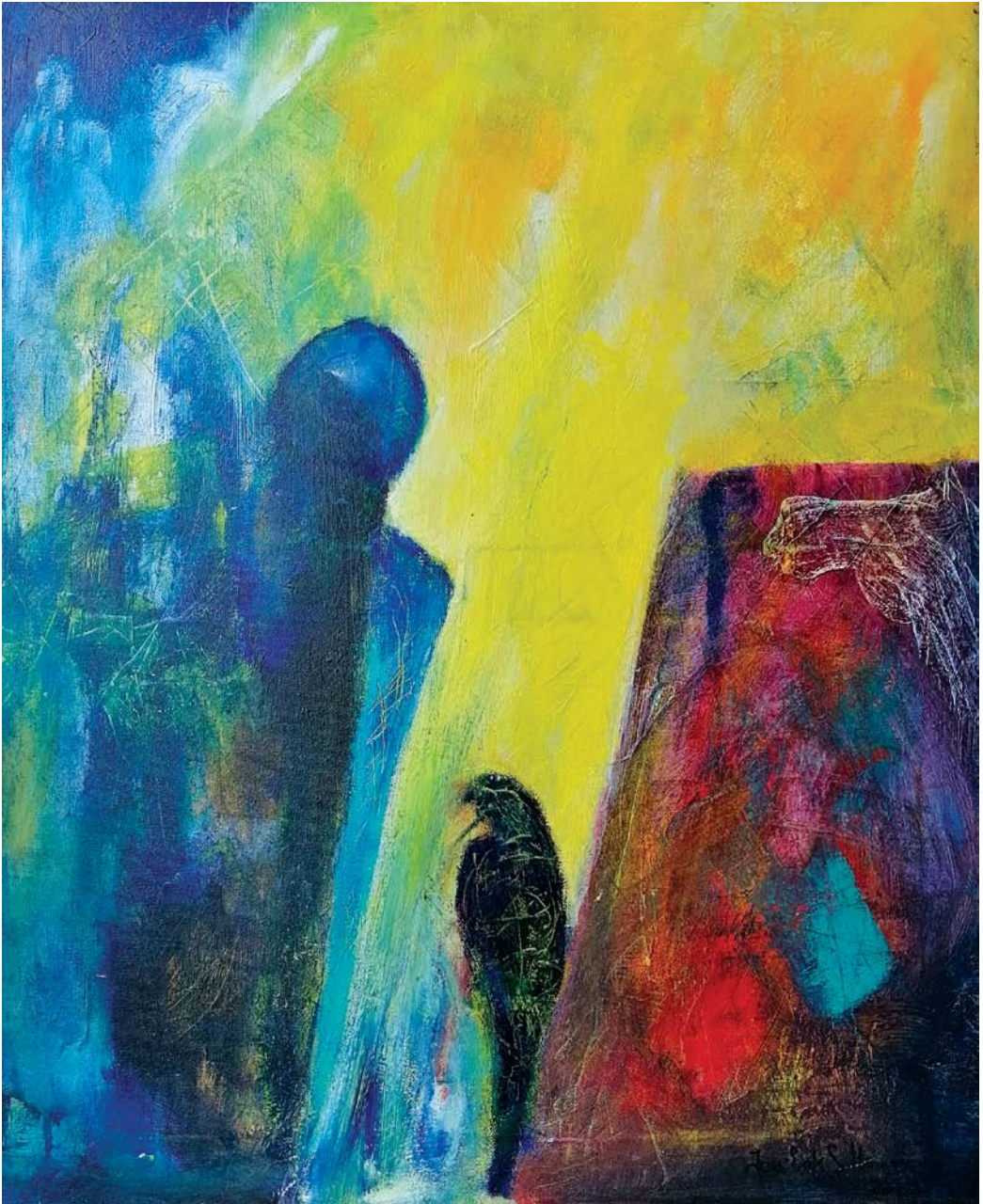

Skolebørns Smutvej set fra Tibirke Lundevej – RP

Kunstgaver 2021

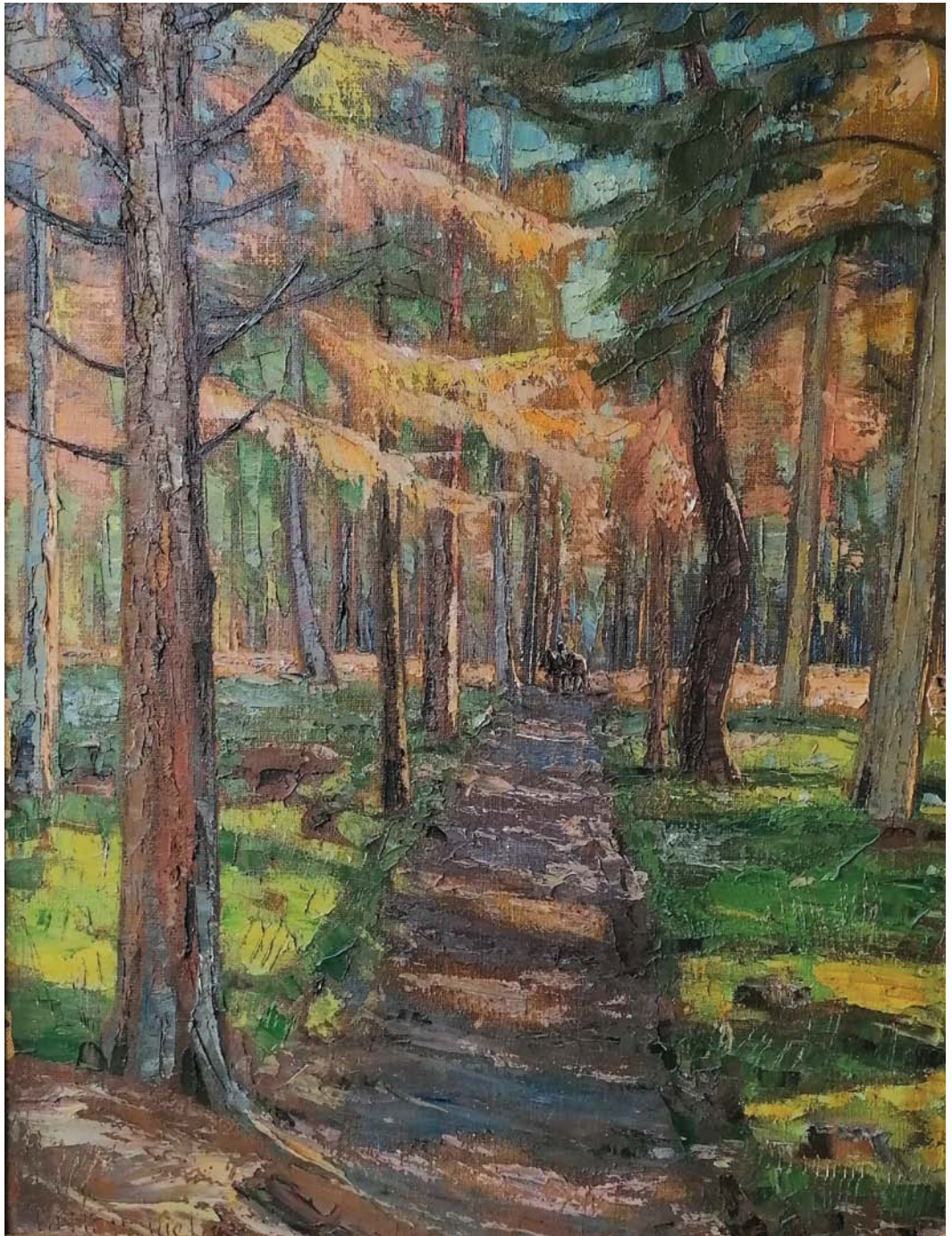
Ebba Holm, akvarel. Oltidsvejen, Tibirke, 1946. Købt af V-T Selskabet for 600 kr. incl ramme. H 74 x B 53

Jens-Erik Sobolt Hammerum uden titel. H. 50 × B 50

Tr: Jens-Erik Sobolt Hammerum uden titel. H. 60 × B 50

Poul Bille-Holst, akvarel. H 24 x B 33

Tr. Arthur Nielsen, Tisvilde Hegn. Olie på lærred. H 90 B 70

Vejby - Tibirke Selskabets bestyrelse i 2021/2022

Form. Chr. Friis

Sankt Helene Vej 7, 3220 Tisvildeleje
48708408/30695566
friis.laebo@mail.dk

N.form. Søren Nielsen

Skovridervænget 1, 3220 Tisvildeleje
48708425/30311120
anne-sofie.klint@fasttvnet.dk

Kasserer Kjeld Pedersen
Rydevej 6, 3220 Tisvildeleje
48708388
kjeldped@hotmail.com

Sekretær Svend Frandsen
Baunevej 10, 3210 Vejby
21929374
sfrandsen@sfrandsen.dk

Anett Wiingaard
Aurevang 7, 2900 Hellerup
sommer: Lundehøj 13, 3210 Vejby
20251753
aw@privat.dk

Anni Larsen
Sankt Helene Vej 5, 3220 Tisvildeleje
22165990
anni@sonderkaer.dk

Inge Læbo

Sankt Helene Vej 7, 3220 Tisvildeleje
48708408/30695522
ingelaebo@mail.dk

Siv Plum

Sankt Helene Vej 3 G, 3220 Tisvildeleje
81740147
siv.plum@gmail.com

Birthe Odgaard

Birkevej 11, 3220 Tisvildeleje
21403629
bodgaard@mail.dk

Søren Bald

Sandbogaards Allé 5, 3300 Frederiksværk
21401789
bald1940@gmail.com

Revisor Jon Askaa

Porcelænshaven 4 D mf, 2000 Frederiksberg
26206445
Sommer: Lupinvej 3, 3210 Vejby
aska.jon@gmail.com

Revisor suppleant Kai Nielsen

Baunevej 172, 2630 Taastrup
24429929
kai@post.tele.dk